

Jaroslav Brodský

Řešení Gama

Stůl už není kulatý a rodiny nesedají kolem. Čas není rozdělen mezi ranní modlitbu a večerní díkůvzdání.

Chléb, který jíme, vzešel na cizím poli dříve, než jsme se narodili; a než jsme dorostli, ztěžkl v něm prach, přivátý z bezejmenných křížovatek do nechráněných sýpek.

V noci neodpočíváme, upíra na prsou. Ochranná božstva spí, zapomenuta k nedovolání.

Není proč sít, když z žita vzchází koukol, není pro koho, když umíráme nesmyslně uprostřed nesmyslného žití.

Jsme zbyteční. Všechno už bylo rozhodnuto.

Není koho se ptát. Neuvěřili bychom nikomu kromě spravedlivých, a ty jsme nenalezli.

Tak sedáváme na schodech chrámů. Přes toto znamení se nepoznáváme.

Kříž na prsou..... A pořád jsme si cizí.

Výstřely, nůž..... Avšak společná krev nás nepojí a cizí rozděluje v úzkosti.

SOS po větru..... Poselství v rozbité láhvi....

Tak čekáme

na schodech chrámů,

v posluchárnách,

v dílnách,

mladí,

starší,

staří.....

Čekáme na znamení, na které bychom se poznali.....

1

Všechno dobré i zlé začíná vlastně tím, že se člověk narodí. Maminka, duše spravedlivá a katolická, se nikdy netajila svým zklamáním nad skutečností, že porodila mne namísto holčičky, kterou si přála. Uznal jsem tuto svoji chybu teprve značně později, když jsem měl pocit, že se mi nedaří obzvláště dobře, ale to už bylo pozdě. Kladl jsem prý rodičům otázky, které byly pro dítě naprosto nevhodné a vzbuzovaly obavy o můj mravní profil.

V pubertě mě přepadla touha porozumět matce přírodě, protože jsem přestával rozumět matce vlastní. Koupil jsem si několik botanických knížek a ztrácel zájem o fotbal.

Mým prvním opravdovým nepřítelem byl školník na učitelské akademii, který na mne žaloval, že chodím za město se svou nynější ženou. Použil jsem nepěkné formy odvety a zorganizoval proti němu stávkou. Střídavě jsme několik dnů nekupovali od něho uzeniny a pak, když začínal rezignovat, jsme je naopak žádali všichni. Protože stará zásoba vuřtů se mu zkazila a novou neobjednal, informovali jsme ředitele, že hladovíme, což bude mít neblahý vliv na náš prospěch.

Před závěrečnými zkouškami poslala Učená společnost česká řediteli akademie dopis, že to se studiem botaniky myslím vážně. Ředitel se ukvapil, svolal do hudební síně profesorský sbor a žáky a prorokoval mi skvělou budoucnost na poli vědy.

To už byla válka a na gestapu tvrdili, že mě naopak čeká budoucnost černá, protože jako městský knihovník půjčuji knihy židům, kteří toho zneužívají a krátí si chvíle v životě, který stejně neměl být dlouhým.

Netvrdím, že mi při výslechu lichotili, ale nezmlátili mě.

Mým druhým nepřítelem byl konzistorní rada Vous, který přednášel náboženskou filozofii. Popuzoval mě tvrzením, že existuje Bůh, a připisoval mu všelijaké legrační vlastnosti. Bylo mi naprosto jasné, že tak činí jenom proto, že je za to placený. Dělal jsem tedy všechno možné, abych mu peníze znechutil. Protože - až na Aničku Kodešovou, kterou doma drželi hodně zkrátka - jsme sdíleli všichni odpor k božské autoritě, povstávali jsme hromadně a salutovali, kdykoliv pan rada vyslovil jméno Ježíš.

Ten člověk byl nezmar. Nikdy nic nežaloval a dovolil nám používat argumentace, že Bůh žádný pořádný svět nestvořil a že to teprve čeká na nás.

Ve čtyřicátém třetím jsem se oženil. Udělal jsem to ve výroční den založení Československé republiky a považoval jsem to za výbornou ilegální myšlenku.

A pak, v době, kdy ostatním ještě umíraly děti ve válce, nám se dcerka narodila, a dokonce o trochu dříve. Všichni opravdoví přátelé předstírali, že si toho nevšimli, protože pro vychovatele mládeže je taková věc faux pas.

*

Řada známých tehdy odcházela, protože jim gestapo nabídlo buďto dlouhý pobyt v koncentračním táboře, nebo podstatně kratší v krematoriu a vždy na nabídce trvalo.

Válečnou selanku narušila příhoda s popravou dvou mých bratranců, Václava a Karla, kteří projevíli zájem o věci, o které - podle příslušných orgánů - se zajímat neměli.

Situace se zkomplikovala hlášením moskevského rozhlasu, že byli oba zajati Rudou armádou při vytahování min v únoru 1943 kdesi u Charkova, takže popravě ušli. Byl jsem tomu rád, neb je lépe bratrance mít nežli nemít. Úmrtní listy však vydány byly, takže se žena Václavova mohla řádně provdat za jiného učitele z Moravy.

A víc a víc se válka chýlila ke konci a to bylo radosti! Nevěděli jsme, kdo u nás bude dříve, zdali ti ze západu, nebo z východu. Nakonec to bylo jedno, byli to stejně Spojenci, Roosevelt si rozuměl se Stalinem, Stalin s Rooseveltem a Churchill patrně rozuměl oběma. Ještě dnes rád vzpomínám na ty slzy štěstí celé rodiny, když jsme slyšeli z rozhlasu, jak o sobě vzájemně říkají jen to dobré.

*

A pak jednoho květnového dne skutečně přišli. Od jihu přispěchali k nám ruští kozáci a já jim jel do Karvánek na kole naproti, protože kde by učitel vzal peníze na motocykl! Hned ti z prvního auta seskočili dolů, řekl jsem jen: "Zdráavstvujtě!" a hned jsem se rozbrečel, protože jsem měl takovou radost, že je po válce, až mi to bylo nějak líto. Oni mi na oplátku vzali kolo, naložili je na auto, ten seržant mi řekl, abych mu dal na památku hodinky, a já mu je dal, což obvykle nečiním. A pak jsem se pěšky vracel, okolo proudily kolony vojska, občas některý vůz přibrzdil a já vyhrnoval rukávy a ukazoval seržantům, že už hodinky nemám a že jim je na památku nemůžu dát.

Vrátil jsem se domů asi za hodinu a pravil jsem ve dveřích: " Tak už jsou tady, " – žena kývala, tchyně taky, malá se pokoušela chodit, a tak jsme ji povzbuzovali a předstírali, že neslyšíme, jak dole pod okny rachotí vozy. Jen občas jsme řekli: "To je dobře, že už je po válce!"

Večer jsme se dívali z okna; vojáci se už rozběhli a pak přišla sousedka a říkala, že už je moc lidí zatčených, že to dělá nějaký výbor, ale že to možná nebude ten pravý výbor, protože jsou v něm dva bývalí udavači gestapa.

*

Byl to podivný máj. Zvony vyzváněly na znamení vítězství a dole z oltářů vykrádala armáda monstrance. Po městě chodili jako zlé stíny umazaní důstojníci zpravodajské služby spolu s bývalými fizly a ukazovali prstem. Vojáci na setkání líbali malé děti a znásilňovali jejich matky. Starší děti rozdávaly letáky a děkovaly Rudé armádě za osvobození. A děda Vlach, věřící katolík a komunista, který se modlil celou válku za Stalina, aby nám ho Pán Bůh zachovati ráčil, mi řekl: "Tak jsme se, pane učiteli, přece jen dočkali." "Dočkali dědo," řekl jsem, protože mě nic chytřejšího nenapadlo.

Přes náměstí jel zvolna na kole konzistorní rada Vous. Usmíval se na vojáky, kteří pod kvetoucími kaštany pili nakradené voňavky, protože vodka došla a vína v zemi zpustošené nebylo.

- Ježíšmarjá - řekl jsem si, - že ten pámbu nakonec bude, protože tomu Vousovi i to kolo chrání.

A znovu rachotily bojové kolony, naložené válečnou kořistí ze země, která byla spojencem. Auta s puškami, dámskými šaty, uhlím a vycpanými veverkami ze školních kabinetů pelášila okolo oprýskaných zdí s nápisy: Da zdravstvujet Krasnaja armija!

Dělníci chodili s bandaskami do továrny a říkali - No nazdar! -, Josef Vissarionovič Džugašvili se díval moudře z každé výlohy, ozdoben svíčkami a děly, a pozoroval, jak jeho děti skotačí po Evropě.

A s ním se dívali i fizlové, kteří se už v nových službách etablovali, kdo to je a jak se jmenuje ten, jenž nedal Josefovi ve svém okně místa, neb tu bylo oprávněné podezření, že takový člověk se z osvobození plně netěší a je v budoucnosti všeho schopný.

Děti ve škole mi připomínaly mé mládí a mamínčiny stesky, protože kladly otázky, vzbuzující obavu o jejich mravní profil i o budoucnost. Pomlouvaly nehezky armádu a já říkal jen "No, no, to snad ne!" a ony horlivě dokládaly, že ano.

Rozhodí jsem se již v zimě, že toto jaro si definitivně vyřeším otázku vzájemných vztahů mezi spornými rody hub typu Myxacium, Phlegmacium a Inolama; ještě na Silvestra jsem byl přesvědčen, že upřesnění těchto vztahů je pro pokrok lidstva důležité. Teď však mě stále více napadala myšlenka, že je to pitomost a že to nikoho neudělá šťastnějším. Pak jsem uznal, že je nesmysl jenom se dívat kolem sebe, když nic hezkého nevidím, a odjel jsem do Prahy k profesoru Němcovi, který kdysi poslal ředitelství akademie onen prorocký dopis o mé velké budoucnosti. Moc jsem si vážil toho člověka, protože v době, kdy kluci nacističtí se těšili na hostinu v Čechách, on upustil od své kandidatury proti prezidentu Benešovi, aby nebyla narušena jednota národa. A tak Beneš i nadále vládl lidu a profesor Němec věděl. Lichotilo mi, že si přál, abych s ním spolupracoval v botanickém ústavu.

Bydlil Na Václavce č. 7 v malé vilce. Když jsem vešel, nepracoval a seděl v lenošce. A poprvé jsem si povšiml, jak je ten krásný člověk starý.

Řekl mi: "Je konec Jaroslave. Jsem prý zrádce a kolaborant. Nezavřou mne, ale chtějí, abych odjel do Bratislavy. Jsem v Praze nežádoucí." - A byl skutečně velmi starý. - Mluvili jsme poprvé po celou dobu o politice.

Teprve ve vlaku jsem si uvědomil, že mám strach. Strach ze světlé budoucnosti. A odjel jsem k poslednímu zbylému bratranci, který čekal každý den na návrat svých dvou

zachráněných bratří od Charkova, neboť rozhlas upozorňoval příbuzné, že se vracejí z východní fronty ti a oni, kteří přežili vojenskou strategii sovětů i ruské přátelství.

Ne, nebyli toho dne ještě doma. Ani příští den nepřijeli. Po dvou letech zjistila repatriační komise v Praze, že jejich jména byla uvedena v listopadu 1947 na nějakém seznamu z nějakého tábora někde v Sovětském svazu. Od té doby už je nikdy nikdo neviděl, kromě jejich otce; když umíral v roce 1949 na rakovinu, chvíli před smrtí se rozesmál a řekl k tetě: "Marcelo, kluci se nám vracejí!" A pak už neříkal nic.

*

Přišlo léto. V lesích sbírali lidé houby a ve městech komunistická strana, matka předobrá, rozdávala majetek chudým. Pole a louky, které tu zbyly po odsunutých Němcích, byty a hodnosti, úřady a křesla - poprvé se našla strana, které vnucovala majetek a halasně láteřila na ty, kteří tak neučinili už dříve. Pojd', soudruhu, nečekej a nastav náruč, tohle je tvoje doba, samozřejmě, jsi náš - Stalin nařídil: konec chudoby, všichni se musí mít dobře! Ne, nic za to nechceme, jen tvého hlasu ve volbách je třeba, soudruhu, že smíme dál rozdávat.

Vojáci nenarušovali idylu. Dávno už byli zavřeni v kasárnách, dobojovali, přežili, tak co by chtěli víc? Seděli po celé dny namačkaní v oknech, pokřikovali na děvčata a hladověli po lásce více než po chlebu. Stráže jim zabraňovaly ve výkonu přirozeného práva vítězů a odebrali jim drobnou válečnou kořist, kterou slibili přivézt Natašce. Pak je začaly vlaky odvážet kamsi do stepí.

S posledními transporty se vrátil do Ruska i major Gurvič, lékař a šéf vojenské nemocnice, který nám byl od jara vnučen jako stálý host. Ty první debaty s ním byly zlé. Jednou se strašlivě opil a vypravoval a já jsem ho už nepřesvědčoval, jen jsem zděšeně poslouchal. Byl si jist, že i my se staneme jednou ze sovětských republik. Bylo mi ho líto pro jeho skepsi a on mě považoval za blázna, protože jsem mu nevěřil.

Tak odjeli...

A naivní prostřáčekové spolu s politiky se domnívali, že země byla v jediném roce definitivně osvobozena podruhé.

*

Ze stepí přicházeli noví hosté. Bez samopalu, jen tak s kufříkem, jak se na hosty sluší. Chodívali do závodů, do hospod i do kostela. Na univerzity i na schůze pěstitelů drobného zvířectva. - Nebyly to dobré zprávy, které odtud posílali svému načalstvu v Moskvě. Bylo něco shnilého v tomto státě československém. Lidé přijali dary statků pozemských a začali zapomínat na dárce. Teorie třídního boje utonula v nasládlé pění piva, staří mluvili o počasí a pomlouvali se navzájem, mladí se pomlouváním nezdržovali a využívali počasí. Holčičky nechtěly být Rosou Luxemburgovou, klukům neříkal nic Karel Marx. Národ se dostával zřejmě na scestí. Dávno už se nedíval Josef Vissarionovič z výkladních skříní. Dívali se jen poplašení fizlové.

Blížily se volby. Velkému vůdci všech pracujících Stalinovi nehrozil v Praze pád. Bylo to horší. Tři roky po vítězné válce mu hrozilo zapomenutí.

Diktátory je možno porazit. To je v logice věcí. Je však neodpustitelné zapomínat. V takovém případě se připomenou. Moskva vzala zradu na vědomí a turisté ze stepí vypracovali novou variantu boje. Bylo zbytečné usilovat o nové spolubojovníky, nepodařilo by se to. Bylo nutno vytvořit bojovou formaci z věrných. A když teče do bot, lidé jsou ochotni riskovat a znovu se prát.

Byl jsem v té době ředitelem malé školy v severních Čechách. Tajemníkem krajského výboru komunistické strany se stal Josef Pavel. Bydlil nedaleko školy a neměl jsem ho rád. Koneckonců bylo to vzájemné. Kdysi odešel jako mladý dobrovolník do Španělska pomáhat rudé republice. Byl prý to odvážný blázen. Když prohrál, přijel do Anglie a bojoval v československých jednotkách proti Německu.

Byl to zřejmě bojovník notorický, protože zde zase bojoval za vítězství dělnické třídy,

kteřá o to, podle mého soudu, příliš nestála.

Byli jsme na sebe v debatách zlí. Díval jsem se na něho, když mluvil na schůzi. Vždycky jsem měl dojem, že jenom on ví, co chce, ti druzí nic.

Na sklonku roku 1947 už nikdo na jejich schůze nesměl s výjimkou příslušníků strany. V té době však už i největší prostřáček mezi nimi věděl, o co v příštích měsících půjde. Stál jsem tehdy v čele odborové organizace učitelů a profesorů v severočeském kraji. Jen někteří z nich byli komunisté a jejich znalosti byli znalostmi informovaných prostřáčků, ale přesto věděli mnohem, mnohem více než všichni ostatní.

2

Koncem února 1948 rozehrál sovětský režisér Valerián Zorin v Praze ruský balet. Nebylo v něm balalajek, pouze pár tisíc pušek v rukou závodních milicionářů, kterým velel Josef Pavel, a vytřeštěné oči několika miliónů diváků, kteří nechápali, proč ta hra. Bezmocní ministři čekali na akci prezidenta, bezmocný prezident spoléhal na pomoc ministrů. Hrdina od Dukly, generál Svoboda, odmítl prezidentu Benešovi pomoc armády a jen pár bláhových studentů se pozdvihlo, když jejich tátové selhali.

25. února triumfoval Gottwald na Staroměstském náměstí a přísahal věrnost a lásku Stalinovi, který se opět díval ze všech výkladních skříní, jak jeho děti skotačí po Evropě. A s ním se dívali i fízlové.

A kdesi v Moskvě se snad major Gurvič opil.....

*

Od přísahy Gottwaldovy mi nebylo dovoleno vejít do školy. Téhož dne večer mi matky některých dětí, které jsem učil, zpívaly pod okny píseň: Teď už máme, co jsme chtěli..... a provolávaly slávu Josefu Vissarionovičovi.

Akční výbory, složené z komunistů i poděšených nekomunistů, převzaly moc ve státě do svých rukou. Vrátní vykopali z úřadu ministry, školníci ředitele, švec Vašek jmenoval primitiva prezidentem krajského soudu, protože bylo třeba soudit zrádce. Zářící Gottwald, Svoboda, Pavel, Smrkovský otvírali bránu Vítězného oblouku na východě, kterou tam kdosi stejně nadšený před sklonkem války na počest gangu postavil. A desetitisíce lidí, jimž hrozil osud Kameněva, volili osud Kerenského.....

V jakési Radě bezpečnosti kdosi zareptal, snad chilský delegát to byl, duše naivní; bylo trochu neshody a delegáti se uklidnili teprve při lunchi.

Zatím mnozí řešili své osudové dilema provazem nebo svítiplynem, podle letory. Zahraniční ministr Masaryk skočil z okna, protože se rozhodl zůstat, nebo byl vyskočen, protože chtěl odejít. V září umírá Beneš a lidé pláčou nebo proklínají, co to připustil. A kdesi za mořem se vkrádá do hlav státníků nesmělá myšlenka, že ten Josef Stalin to možná nemyslí s tou spoluprací v Evropě zcela upřímně a že s ním budou patrně nějaké potíže.

*

Akční výbor mi poslal dopis, že má za to, že jsem nebezpečný rozvratník a štváček a že schválí mé zaměstnání pouze v oboru stavebnictví nebo hornictví. Vyložil jsem si to po svém a stal jsem se ve stavebním podniku úředníkem. Napsali do podniku, že jako úředník ohrožuji socialismus, a žádali, abych pracoval manuálně. Pracoval jsem tedy jako kuchař. Protestovali znovu, ale komunisté v závodě přesvědčili úřad, že jsem u kamen pod kontrolou a že na mne dohlídnou.

Přicházeli, ale byli úplatní, a za větší porci masa podávali hlášení, že přestávám být nepřitelem socialismu.

Přišel i ředitel kádrového oddělení, prostý člověk, a požádal mne, abych mu jako inteligent pomohl s projevem na oslavu Leninových narozenin, při kterých pak bez reptání přečetl i slova Ježíšova: "Milujte se vespolek," protože jsem ho ujistil, že to řekl Lenin na sjezdu a myslil tím dělnickou třídu.

Za půl roku si mne zavolał jeden z ředitelů podniku a pravil mi, že má problém. Přednosta plánovacího odboru se prý sebekriticky přiznal, že počty byly vždycky jeho slabinou, a byl ochoten přijmout jiné místo, které bude dobře placené. Takové místo pro něho má a mě požádal, abych druhého dne už nechodil do kuchyně, ale převzal vedení plánovacího odboru. Dodal, že přesvědčil akční výbor, že už nejsem nebezpečný, a vyžádal si jeho souhlas. Tak jsem se stal plánovačem, a protože nikdo nevěděl, co to vlastně potřebuje, hodnotili moji práci kladně.

*

Tehdy se v celé zemi budovaly mimořádné tribunály a řádné šibenice.

Padaly první hlavy.

V čele akce stál zeť Klementa Gottwalda, ministr spravedlnosti Čepička. Náměstkem ministra vnitra byl plukovník Pavel, pilný a horlivý organizátor.

Setkal jsem se s ním na verandě restaurace nedaleko místa, kde kdysi bydlel. Přišel v doprovodu dvou mužů, pokynul jim, že si mohou sednout opodál, a přisedl si k nám. To už se vedle naší šestileté dcerky batolil i dvouletý syn.

Pavel vypadal dobře. Nehádali jsme se. Mluvili jsme o dětech.

Před rozloučením řekl: "Tyhle děti už budou žít v lepším světě." "Jsem o tom přesvědčen," odpověděl jsem. A přitom jsme oba cítili, že mezi námi není smíru.

3

Ta červnová sobota roku padesátého byla jasná jako korálek. Ve vzduchu vonělo seno a já odešel po obědě do ložnice, abych se vyspal po noci, v níž jsme dokončovali pro podnik výrobní plán, plný nesmyslných čísel, kde pravdivé byly pouze součty nesprávných údajů.

Chvilku poté vešla do ložnice žena a vzbudila mě. "Máš tu návštěvu," řekla.

Vstal jsem jako opilý, oblékl si pouze šortky a mžouraje proti slunci šel jsem otevřít vrátka u zahrady. Stál tam chlapík mého věku, usmíval se a řekl: "Vezu profesora Kališe do Prahy. Chce s vámi mluvit a čeká ve voze." Kališ se každou sobotu vracel z Bíliny do Prahy a udržoval styk mezi mnou a Prahou v přípravě nového školského zákona, na kterém jsme pracovali již před komunistickým pučem.

"Dobře," řekl jsem, "pojd'te oba dovnitř."

"Ne, nechce, aby ho někdo viděl, a já tam také nepůjdu," řekl přátelsky. "Přijd'te za ním, auto stojí u kapličky."

"Dobře," pochválil jsem si opět, "natáhnu si tričko."

On se loudal k autu a já jsem si doma natáhl tričko a vzal do ruky cigarety.

"Kdo to je?" ptala se žena.

"Jeden známý z podniku," lhal jsem.

"Má divné oči," dodala. "Je to hodný chlapec," řekl jsem a vyběhl bos za ním.

Ke kapličce nebylo více než tři sta metrů. Doběhl jsem ho v půli cesty a šel po jeho pravé ruce.

"Můžete mi dát oheň?" řekl jsem, protože jsem sirky zapomněl doma. "Rád," řekl a zalovil pravou rukou hlouběji v kapse, vytáhl krabičku, vzal ji do levé ruky a pravou zasunul opět do kapsy.

Zastavil jsem se. Přitlačil mě lehce loktem a díval se na mě.

Řekl jsem: "Vrátím se a převleču se."

"Pojd'te," řekl klidně, "doufám, že nechcete být v tom vedru odstřelen na silnici".

Nechtěl jsem a šel jsem mlčky zbývajícími několika desítkami kroků. U kapličky stálo auto. Široké, pohodlné, na okně nápis: Spolek inženýrů a stavitelů.

Od zdi se odlepili dva muži. Usmáli se, protože venku stálo několik lidí, a pokynuli, abych nastoupil dozadu.

Usedl jsem. Klapla pouta. "Spadla klec, miláčku."

Okno v autě bylo otevřeno, seno vonělo a děda Dolák, bývalý evangelický kazatel odkudsi z hor, na mě zamával hráběmi, jimiž obracel seno, protože měl radost, že je hezky a já jedu na výlet. "Tak ty jsi chtěl vidět Kališe? Dočkáš se, bobku. Už se na tebe těší. I Juppa, Hradil, Veselý. Můžete hned večer udělat schůzi.

Chtěl jsem dát najevo, že se nebojím. "To je vedro," řekl jsem, proto, že se mi to zdálo odvážné. "A ještě se má počasí zlepšit," odpověděl a všichni se dali do smíchu a vypadali sympaticky.

"Ty si mi vod prvního pohledu milej," pokýval Kališův šofér, "doufám, že mi nebudeš lhát, to se v lásce nesmí."

Dojeli jsme do Ústí a zabočili ke spořitelně. Chodívali jsme tam často se ženou, více vybírat než ukládat.

Nevěděl jsem, že jsou i tady.....

Sňal mi pouta, vystoupili jsme, kolem byli další čtyři muži. Nastoupili jsme do výtahu.

Páté poschodí bylo oddělené mřížemi.

"Podívej se, jaký má ten kluk krásný nohy, nepouštějte ho k ženským," slyšel jsem za sebou a všichni se smáli.

Vešli jsme do kanceláře. Stůl, židle za stolem i před stolem, psací stroj a obraz Gottwalda se Stalinem.

"Posaďte se, pane řediteli," řekl šofér, "mám jenom pár otázek, doufám, že chytnete nejbližší autobus domů. V kolik že vám to jede?"

"V půl páté," povídám.

Bylo půl třetí. Začal mi klást otázky. Byl vtipný, ironický, nebil mne. Před půlnocí se omluvil, že jsme to dnes nějak přetáhli, a slíbil pokračovat zítra. "Nechtěl byste si provést nějaká cvičení na osvěžení paměti? Vy jste už leccos zapomněl. Poznamenal jsem, že k tomu nemám žádnou chuť.

"Zkuste to," pravil, "to děsně pomáhá. Budete mi za to v životě vděčnej."

Sjeli jsme do sklepa.

Byly tam řady cel, mříže, stráž. Svlékli mě do naha, prohledali každý šev na kalhotách a tričku. Otevřely se pancéřové dveře jedné cely; tři nahaté postavy se zvedly vytřeštěně z betonové podlahy, kde ležely na vlastních šatech.

"Postavte se proti dveřím, těsně k nim a modlete se, aby vám pámbu vrátil paměť. Ráno nám řeknete, jestli to pomohlo. A vy tři zalehnout."

Postavy zalehly, cítil jsem, že se mi dívají na záda. Nad dveřmi byl větrák, a tím proudil horký vzduch. Nic, docela nic mě nenapadlo.

Cvaklo víčko na otvoru ve dveřích a proti mně se objevilo za sklem oko. Dívalo se na mě dlouze, a já si vzpomněl na boží oko v trojúhelníčku na jihočeských božích mukách, na rybníčky kolem a na rákosí.

Lil ze mne pot a šimral mě na nahých kolenou. Ti dva na kraji za mnou se převalovali, ten prostřední spokojeně chrápal. A zase boží oko, rybníky a boží muka.

K ránu bylo slyšet ženský pláč, snad naproti, snad vedle mne, docela tichý, potlačovaný.

Pak kdosi kopl do dveří i u nás, dveře se otevřely, uniforma řekla: "Můžete si sednout!"

Otočil jsem se. Ti tři na mně viseli očima. Řekl jsem: "Ahoj kluci!" Zeptali se: "Kdy tě vzali?"

Sedl jsem si; bylo mi dobře.

"Máš děti?"

"Mám, pravda, dvě a ženu mám."

Ten, co žil na téhle cele obložené dlaždičkami bez denního světla už více než půl roku, měl jenom ženu. Pokusil se s ní překročit hranice a oba je chytli. Byla ve vazbě jinde.

Ten druhý byl obchodník s rybami a prohlásili ho za agenta. Byl vyšetřován už rok; měl tři děti, ale na této cele byl krátkou dobu.

Ten třetí byl zápasník, měl mladou ženu, a když mu ji obtěžoval opilý příslušník tajné policie, dal mu pár facek, a teď se jich na něho při výslechu vrhalo několik a facky mu mnohonásobně vraceli.

K snídani jsme dostali kávu a chléb. Byla neděle, den Páně, v němž i Bůh prý kdysi odpočíval.

Dva z nás vzali k výslechu. Můj šofér, doktor Bloch, mi řekl: "Chtěl jste zničit to nejcennější, co máme, naše děti. My ale dovedeme být milosrdní. Možná, že budete žít. To záleží na vás. Ale přežijete-li, budete žít nenápadně, jako malá myška v trávě."

Pak mě vyslychal o podrobnostech zmocňovacího zákona pro ministerstvo školství, na němž jsem spolupracoval. Při výslechu se jich vystříдалo několik; na celu mě odvedli k večeru. Byl jsem hladový a bolela mě hlava, protože jsem nespal.

*

Večer kohosi mlátili na cele. Byl to muž až někde na konci chodby. Strašně prosil, aby ho nezabíjeli, že to neudělal.

V takových chvílích se na cele mlčí.

"Jednou je všechny zabiju," řekl zápasník s přesvědčením. Pak vypravoval, jak se seznámil se ženou, a tekly mu slzy. Napadlo mě, že bude mít při vraždění potíže, protože má slabší nervy.

Pak jsme nazí spali. Neměl jsem pěkné sny. Neustále se mi zdálo o velkých myších, které jsem lovil. Střílel jsem po nich, ale byly jako gumové, nedaly se zabít.

Ráno kopl strážný do dveří, pootevřel je, agent-obchodník prostrčil hlavu a podal nám ze země hrnky s kávou a chleba. Zápasník říkal, že tuhle práci by nemohl dělat, protože by toho hlídače kousl do nohy a znovu by ho bili.

Ještě při jídle se znovu otevřely dveře a dovnitř bylo vstrčeno vousaté mládě. Vypadalo legračně, protože mělo široký klobouk, velmi vycpaná ramena a převlečník.

Nepřávil "ahoj", ale řekl: "Máte tu někdo cigaretu?"

Útěkář mlčel, obchodník řekl: "Ne," a zápasník pravil: "Ty jsi blázen!" Já byl rád, že už nejsem nejmladší na cele, a pocítil jsem odpovědnost. Poradil jsem mu, aby si u nás odložil.

Učinil tak a začal šmejdít okolo zdí.

"Co děláš?" ptal jsem se starostlivě.

"Hledám něco ke kouření," odpověděl.

Zápasník řekl: "Ty jsi blázen."

V rohu u vchodu odklopil dlaždičku a vytáhl zabalený papírek a v něm střípek skla, dva malé kamínky do zapalovače a chuchvalec pilin z kartáčku na zuby. Zajásal.

"Co s tím?" pravil jsem.

"Škrtněš sklíčkem o kamínek a uděláš jiskru do pilin. To chytne a můžeš si zapálit."

"Ty si ňákej zkušenej," řekl zápasník podezíravě.

Byl. Když mu bylo čtrnáct, našlo u něho gestapo revolver, se kterým chtěl utéct do lesa k partyzánům. Zavřeli ho jen na půl roku a druhý den po propuštění utekl s revolverem kamaráda. Žil v lesích šest měsíců a měl ošklivě omrzlé nohy. Po válce mu udělili diplom a povýšili ho z dítěte na dělníka v chemických závodech.

Od Gottwaldova vyznání lásky Stalinovi byli tito lidé pod dozorem. Byli nebezpeční, protože měli s Rusy zkušenosti už z hor a měli odvalu. Mohlo je kdykoliv napadnout, že tohle není to pravé, pro co si nechávali rozstřílet vnitřnosti a omrznout nohy.

Udělal u Mirka prohlídku a našli diplom s revolverem. Diplom jim nevdal, řekli přátelsky: "Zradil jsi, lumpe, dělnickou třídu," ale o revolveru pravili, že je to zbraň, o níž mají zjištěno, že s ní chtěl spáchat atentát na ministerského předsedu Zápotockého, který se chystal v příštích dnech na návštěvu do Ústí. Do půlnoci měl při výslechu za to, že je to legrace, po půlnoci mu dali cigaretu a půl hodiny na rozmyšlenou, aby se přiznal, že je to polehčující

okolnost, která mu při soudu neobyčejně uleví. Navíc mu vyšetřující orgán slíbil celou krabičku cigaret.

Protože ho hory, lesy a Rusové naučili úskokům a lsti, řekl jim, aby mu dali den na rozmyšlenou, že jim řekne úplnou pravdu.

"Co jim řekneš?" zeptal jsem se.

"Eště nevím," říkat a šmejdil dál; protože měl za to, že tam budou pod nějakou dlaždičkou i cigarety.

"Já bych je zabil," řekl zápasník.

A nemluvný útěkář poznamenal, že jsou to svině rudý.

Agent s rybami dokončoval poslední droboučké šachové figurky, užmoulané z kousku chleba, který na to při snídani obětoval. Sklíčkem nakreslil do betonu šachovnici a my seděli nazí kolem jak derviši na poušti, dívali se na něho a poslouchali, jak na chodbě odměřují okované boty strážného vězeňský čas.

Klapla špehýrka ve dveřích, Mirek u záchodu předstíral močení, aby zmátl boží oko, zápasník se na mě podíval pohledem, slibujícím, že mu to voko jednou vyrazí, agent foukal na figurky, aby oschly, protože je slinami uhladil - oko dlouho zkoumalo, na co se tam fouká - a útěkář mlčel ještě víc než obvykle, protože spal.

Přinesli oběd a postavili v hrníčkách za dveře; agent už byl připraven, že to podá, zápasník tiše řekl: "Kdepak, tohle bych nemohl dělat," a pak jsme jedli; chutnalo nám, protože toho bylo směšně málo, a pak útěkář řekl: "Tak pánové, to bychom měli".

Potom jsme zase měřili čas, nikoho z nás nebrali k výslechu, nikde neklapaly dveře, nikdo nebyl bit, ani ta paní neplakala, jen větrák s topením trochu hučel, úplná selanka. Napadlo mě, jak je asi venku, vzpomněl jsem si na to seno a na dědu Doláka, co asi říkal, když se dověděl, že jsem nejel na výlet. Zavřel jsem oči a myslel na děti a na ženu, a pak se mi mezi děti připletly velké gumové myši, děti z nich měly radost, ale žena utekla, a pak obchodník Kořenovský nakládal prázdné láhve do auta a říkal: "Vezu Kališe do Prahy," a já věděl, že žvaní, že tam veze jen ty láhve.

Pak někdo kopl do dveří a řekl: "Na chrápání budete mít pár let času." Útěkář řekl "No jo", zápasník řekl potichu "Já ti jednu trhnu", Mirek nic, agent nic.

Potom znovu na chodbě jiný strážný měřil čas, ale nějak nepřesně, buď kulhal, nebo tahal nohu za sebou, pořád jsem měl neklidný pocit, že se čas zastaví.

Agent řekl: "Za chvilku bude večeře." Měl už za ten rok čas v hlavě a my jsme se dohadovali, co asi přinesou. Přinesli něco, ale nebylo to to, co jsme mysleli, že to bude, a zase to bylo dobré.

"Pane vrchní, pívečko," řekl útěkář. Začínal rozvazovat, mluvil dnes už počtvrté.

"Zakouřil bych si," řekl jsem Mirkovi; ten řekl: "Jo, kdepak tady."

Pak jsme hráli s agentem poprvé šachy, vyměněné boží oko dlouho zíralo, pletli se nám střelci s pěšáky, bylo to všechno maličké, a nakonec kulhavé hodiny za dveřmi řekly "Spát". Nemohli jsme usnout a Mirek řekl: "Hergot, já bych kouřil!" A já jsem pravil: "Jo, kdepak tady."

Paní začala tiše plakat, strážný ji konejšil a říkal: "Nechte toho a děte chrápat." Byla vzdorovitá, pořád vzlykala, dvakrát ji napomínal a nakonec jí nabídl, že jí jednu vrazí, aby měla proč řvát.

Křik probudil ostatní; ptali se: "Co je?" "Nic," pravil jsem. To je uklidnilo a spali dál.

Ráno nás vzbudili. Dozorce otevřel dveře víc a řekl: "Kafe, chlapci!" Agent z jednoho hrnku dost vyšplouchl, a když se dveře zavřely, dohadovali jsme se, co se asi stalo na mezinárodním poli. Agent potvrdoval, že za celou dobu, co je zavřený, ještě nikdo neřekl "kafe, chlapci", a nám všem ten tón hlasu nějak neseseděl. Snídali jsme roztržitě a všelijak jsme kombinovali. Já jsem přispěl k analýze politické situace tvrzením, že jsem na vlastní uši slyšel nedávno z londýnské BBC komentátora Bruce Lockhardta, který svůj projev zakončil

takto: "Situace zůstává i nadále vážnou. Dobrou noc a mnoho nadějí." Měli jsme za to, že to řekl úmyslně, protože tušil, že se něco chystá.

*

Po snídani mě odvedli k výslechu. Doktor Bloch mi řekl, že mu dělám starosti svou neupřímností při výpovědi. Tvrdil dále, že takového už tu měl a ten že na to sakramentsky doplatil, a pak toho teprve litoval. Vyslovil přesvědčení, že se ho dneska nepokusím oblbovat. "Víte, v kolikátém jsme patře?" Řekl jsem, že mám za to, že v pátém. "Jo," pravil, "a to je řádková vejška. Už nám odtud jeden nerozumnej vypad." Pravil dále, že má pro mě veliké překvapení a že se zítra budu divit. Ale abych se nedivil.

Zjišťoval velmi podrobně, proč jsem jako kuchař založil pobočku závodní kuchyně v blízkosti Stalinových závodů. Řekl jsem, že dělníci z nepochopitelných důvodů trvali na tom, že chtějí jíst, a nikde poblíž nebyla hospoda. Řekl: "To se vám hodilo!" ale zamlčel mi proč. Pak řekl, že dneska nemá náladu se se mnou bavit a odvezl mě spolu se stráží dolů.

Jakmile se za mnou zavřely dveře, hned padla otázka: "Děje se něco?" Rozebrali jsme situaci a došli jsme k názoru, že buďto se neděje nic, anebo se Bloch přetvařuje. Jen jsme se ještě pozastavili nad tím, proč říkal, že se zítra budu divit.

Mírek byl u výslechu, zápasník vzpomínal, jak ten prevít obtěžoval jeho mladou ženu, a uzavřel úvahy prohlášením: "Dneska lituju, pánové, že sem s tím hajzlem tu hospodu nezamet." Pak křížoval celou, čtyři kroky tam a čtyři zpátky, a vzpomínal, kolik dovedl sníst vajíček ve skle.

Oslovil jsem agenta a položil mu otázku, jestli bychom neměli hrát šachy. Řekl, že dneska nemá čas, že je zaměstnaný myšlením; ale potom přestal myslet a začal hrát.

Pak rozpředl debatu na zajímavý námět, zdali nahoře nedávají nějaké tablety do toho ventilátoru, neb má dojem, že blbne. Otázku jsme rozšířili na možnost, že Rusáci rozprašují něco, když vanou větry z východu, protože se u nás blbne obecně. Útěkář poznamenal jedovatě, že tenhle vítr foukal už za války na Jaltě.

Zápasník se zeptal, kdeže ta Jalta leží. Agent řekl, že tam nikdy nebyl, ale kdyby se tam dostal, že tam položí kytičku konvalinek.

Přinesli oběd v hrnečkách. Mírek se ještě nevrátil.

Bylo toho tentokrát zvlášť málo. Vylízali jsme hrnky a uvažovali nad zbylou porcí. Útěkář poznamenal, že pro Mirka třeba uspořádali malou párty a že o tenhle žvanec nebude stát. Agent řekl, že takhle jednou vzali k výslechu jednoho kulaka, taky na něj čekali s obědem, ale už se nevrátil, podepsal jim spolupráci a pustili ho domů. Nakonec jsme se dohodli, že jestliže Mirka pustí, tak se o to nebudeme dělit, protože by to bylo jenom pro zlost, a budeme losovat, kdo to sní.

Ztichli jsme a poslouchali, jak na chodbě chodí kulhavé hodiny, a já jsem se bál usnout, abych nerozčilil pana velitele. Počítal jsem tedy všechny dlaždičky na zdi.

A pak jsme hráli šachy.

*

Otevřely se dveře a to, co vstřčili dva dozorcí dovnitř, byl patrně Mírek. Zůstal stát hned za dveřmi s roztaženýma nohama. Z košile byly cáry. Místo očí dvě oteklé boule, obočí roztržené, spodní ret oteklý a zkrvavený, dásně krvavé a dva zuby venku.. Vousy odstřižené nůžkami, na dobitých rukou krev.

Vypadal strašně. Zatápal rukama ve vzduchu a já jsem se nesmyslně zeptal: "Tys byl bit?" Rozšklebená ústa nabrala směšnou grimasu, vzlykal a škvírami oteklých očí mu tekly růžové slzy. Utírali jsme mu krev agentovou košilí - měl jednu rezervní, čistou - a brali vodu hned pod výpustí splachovacího zařízení na záchodě. Jiná nebyla.

Útěkář řekl: "To nic, Mirku, to už mám několikrát za sebou." Boží oko v kulhavých hodinách se-dívalo, jak se činíme.

Když zhaslo, sáhl Mirek domlácenou rukou do kapsy a pravil: "Stejně jsou blbí. Nakonec mě vrazili do koše na papíry, kopali do mě a já jim přitom vybral v koši všechny vajgly." Měl jich šestnáct.

Svlékli jsme ho. Na zádech i pod nimi měl popraskané, mokravé pruhy po důtkách. Útěkář byl jako máma, omýval mu to košilí a říkal: "To nic, to se stane."

Zápasník se omýval sám na záchodě, nepřetržitě. Říkal: "Ježišmarjájosef, ti ho zřídili!"

Útěkář byl nekuřák, neměl kouření rád. Měl ale srdce a praxi, rozebral špačky na čtyři hromádky, udělal čtyři hromádky i z pilinek a z papíru ubalil čtyři krátké cigarety. Jednu zapálil, odvedl jsem Mirka do rohu k záchodku, sedli jsme si na bobek a střídavě si podávali cigaretu.

"Stejně jsou to volové," říkal.

Agent šel do sebe; rozhodl se, že už nikdy nedá klukovi pohlavek, až se vrátí.

Zápasník začal chodit po cele a ptal se nás, na co máme OSN. My jsme řekli, že nevíme, a on říkal, že to tam napíše, až vyjde ven. Že s tím někdo musí něco dělat.

Pak se ozvalo slabé ťukání na stěnu. Agent vstal a poslouchal s uchem na zdi. Kdosi neznámý vyklepával morseovkou: oběsili doktorku Miladu Horákovou.

Měl jsem sucho v krku a hrdlo stažené. Znal jsem ji, mluvil jsem s ní před necelým rokem. Byla to velká žena, která přežila německé vězení i pevnost. Toto zlo je však silnější, než byla ona. Bylo mi smutno a řekl jsem si, že moje žena má asi o mne strach.

Mirek klečel na hadrech v rohu. Sedět nemohl, na břicho ve dne ležet nesměl. Díval jsem se do té rozbité tváře. Kulhavé hodiny na chodbě odměřovaly čas. Podal jsem mu do ruky hrneček s jídlem. Polévka mu tekla po rozbitých rtech, jedl s bolestí. Vypláchl jsem hrneček a podal mu vodu ze záchodu. Pil hltavě. "Co na nich můžeš chtít?" řekl.

Seděli jsme a nikdo nic neříkal. Hodiny na chodbě utichly, paní začala tiše plakat. Bylo to docela blízko. Znetvořený obličej před mýma očima se náhle proměnil v usměvavou tvář Horákové..... Ne, nebudu brečet, ačkoliv bych si ulevil. Tady někdo pláče za nás za všechny. A tobě, Vladimíre Iljiči, dík.....

Rozdávání večeře přehlušil hluk a rány na chodbě. „ Ty chlíváku," řekl kdosi, "ty by sis chtěl stěžovat?" "Hergot, nepřeháníte to dneska?" pravil utěkář. Otevřely se dveře, kulhavé hodiny ukázaly na čtyři hrnky a na Mirka a řekly: "Ten chytřej má dneska půst " Odlili jsme každý špetku pro Mirka. Zápasník dal nejvíc. "Dej si," řekl, "já to doma doženu. Přeci mě za pár facek nevoběšej."

Po večeři jsme mluvili o jídle. Když je hlad, tak se na cele vždycky vaří. Mě pronásledovala představa krajíce chleba s máslem. Viděl jsem jej na stole u matky, doma u ženy, na louce u řeky, všude byl chleba s máslem.

"Večerka, spát," pravily hodiny, "a vy," ukázal na mne, "máte do rána pamětné cvičení. A hybaj!" Stoupl jsem si ke dveřím.

"Hergot, už aby byla půlnoc, todle nebyl dobrej den," řekl Mirek a otočil se na bok.

*

Ta noc byla dlouhá jako týden. Mirek nemohl usnout, já nesměl. I šeptat navzájem s tím, kdo má pamětné cvičení, bylo zakázáno; dozorce mohl stát za dveřmi, a to znamenalo výprask. Mirek několikrát šel pít, slyšel jsem ho, jak mi za zády klopýtá; měl oči stále zavřené.

Ráno přišel strážný, řekl: "Kafe, chlapci!" a my jsme si řekli, že je to asi nějaký od přírody slušný člověk a že to neznamená nic.

Mirek už na jedno oko trochu viděl, měl ale rohovku celou krvavou. Směl jsem si sednout a čekal jsem, proč se budu ten den při výslechu divit. Teprve před polednem přišel ten slušný člověk a za ním stál jakýsi mladík bez uniformy. Ten slušný ukázal prstem na Mirka a řekl: "Tak lezte ven, vy gaunere!"

Pomohli jsme postiženému do kalhot a ten slušný řekl: "Nepředstírejte únavu z výslechu!" Mírek měl nohy roztažené jako kačena a zvolna se vykolíbal. - Vrátil se za několik minut. Dveře do cely mu otvíral ten slušný se slovy: "Tak běž, chlapče:"

A my jsme byli rádi, že je asi přece jenom slušný od přírody a že se jenom toho druhého bál.

Mladík bez uniformy Mirka ani nevedl nahoru, zeptal se ho rovnou u katru, zdali už pochopil, že je lépe se k přípravě atentátu na ministerského předsedu přiznat než tvrdošijně zapírat. Mírek prohlásil, že je mu ministerskej předseda lhostejnej a že gestapáci byli na něho mnohem slušnější. Ten mladý to uzavřel prohlášením, že kdyby si nechali od každého smrada vodstřelit nejlepší soudruhy, že by to mohli rovnou zabalit, a poslal ho zpátky na celu.

Večer jsem se začal opravdu divit, protože mě nikdo k divení nepozval. "To je normálka," řekl útěkář.

*

V noci nás vzbudila ta paní; hlasitě naříkala a dohadovala se se strážným a ten jenom vykřikoval: "To jste si vzpomněla teď v noci!"

Agent poslouchal u dveří a pak řekl šeptem: "Vona rodí." Byl tam asi půl hodiny hluk, bylo slyšet více hlasů a pak ji naložili na nosítka a odvezli.

Ráno se dost ostře dohadoval agent s útěkářem, zdali je to rozumné, že rodila, či nikoliv. Agent říkal, že jí to pomůže, útěkář soudil, že když ji budou chtít pověsit, že to udělají třeba po kojení. Zápasník se přidal k útěkáři a prohlásil, že on by v takových podmínkách rodit nechtěl.

Agent se přes dvojnásobnou převahu nechtěl dát a kladl otázku, co bychom bez dětí znamenali. Útěkář podotkl, že s nimi dnes znamenáme ještě méně. Pak agent přiznal, že z některých dětí rostou grázlové, protože mu psala žena, že po jeho nejstarším chlapci ve třídě plivali a říkali, že má tátu zloděje. Kluk tátu hájil a toho plivníka spráskal. Zasáhla paní učitelka a vysvětlila dětem, že pan Skýva není zloděj, ale velezrádce, a to je horší. Ředitel o tom mluvil na rodičovském sdružení a řekl, budou-li se tyto otcovy sklony v dítěti projevat, musí soudružka Skývová pochopit, že dítě jí bude odebráno a dáno na výchovu do polepšovny.

Zápasník prohlásil, že se tomu klukovi nediví, ale řediteli ano.

Závěrečného usnesení v debatě jsem se nedočkal, protože mne odvedli k výslechu. Stál jsem ještě asi hodinu před kanceláří v černých brýlích čelem ke zdi a pak mě dva v uniformě strčili dovnitř.

*

Byla to velká kancelář, v čele seděl za stolem doktor Bloch, u stolku seděla za strojem slečna v uniformě seržanta, podle tvarů snad bývalá kojná, na židlích porůznu rozestavěných sedělo ještě dvanáct mužů. Stál jsem proti Blochovi v krátkých kalhotkách a připadal jsem si jako u skautského slibu.

Bloch se mne zeptal, jsem-li Jaroslav Brodský, narozený tehdy a tehdy. Považoval jsem za zbytečné tohle zapírat, a tak jsem se přiznal, že ano. Pak mi řekl, abych si sedl, a já jsem řekl: "Děkuji."

Nato řekl pan doktor, že jsem si zahrál s osudem a dělnickou třídou, že jsem chtěl rozklížit mladou generaci, již jest třímáti prapor socialismu, až ruce otců zemdlí. Že jsem se ale ve svých záměrech zatraceně zmýlil. Že jsem zapomněl, že je tu úderná pěst dělnické třídy, Státní bezpečnost. Ti že mě odhalili jako zrádce, ale dali mi poslední šanci: přiznat se ke svým chybám, ulevit si před svými vyšetřovateli. Já prý jsem této poslední šance zneužil. Domníval jsem se, že mohu ve svých intrikách pokračovat i ve vyšetřovací vazbě. Dnes stojím před nimi nahý, obnažený. A jak prý je to s těmi pitomostmi, které jsem jim nadiktoval do protokolů.

Připadalo mi to dost slavnostní a necítil jsem se špatně. Vstal ten vedle slečny, udělal pár kroků ke mně, nastrčil mi roztažené dlaně před oči a řekl: "Vidíš ty mozoly? Přišel jsem rovnou vod lopaty hájit výdobytky socialismu. Pamatuj si, už vám fabriky nevrátíme a čurat nám tu na nohy nebudeš!"

S těmi fabrikami a s tím čuráním mi to nebylo jasné, to první jsem neměl a to druhé jsem nechtěl - ale ta soudružka se na něho dlouze podívala, že to krásně řekl, a tak jsem to nekomentoval.

Četli mi výňatek údajné výpovědi jednoho z mých kompliců, že jsem byl v přímém styku s americkým CIC a o jeho směrnicích jsem informoval i ostatní.

Navrhl jsem jim, aby mé přátele, Juppu a Hradila, dali psychiatricky vyšetřit, jestliže to tvrdí, protože odmítám podezření, že by na ně byl činěn nějaký nátlak.

Byla o to chvíli tahanice, ale já jsem měl dojem, že ten Bloch ani vážně nepočítá, že se o tom nechám přesvědčit, protože řekl, že mi to doloží rovnou před soudem a to že bude zlé. Přeskakovali od jednoho bodu ke druhému; měl jsem pocit, že nejde o nic podstatného; že samotný Bloch je mnohem, mnohem nebezpečnější.

Trvalo to hodinu, dvě, k ničemu to nevedlo, jen jednou předstíral ten s mozoly, že jsem ho rozčilil, a chytil mě oběma rukama pod krkem, ale slečna to tentokrát přešla; tyhle pohyby ji zřejmě neřikaly nic, tak mě pustil. Venku bylo horko, někteří na židlích zívali, jiní odcházeli na záchod, stávalo se to nudnější a nudnější.

Pak se otevřely dveře, objevil se v nich krásný pes vlčák, soudruzi vyskočili, za vlčákem vešel zcela malý člověk s úzkými rty a pokynul, aby soudruzi pokračovali. Všichni teď nějak horlivě a přesně kladli otázky, já přesně a slušně bez ironie odpovídal, aby ten malý za vlčákem měl za to, že takové to tu bylo i předtím, než vešel.

"Ty budeš asi major Pekárek, postrach severu," řekl jsem si. Postál proti mně několik málo minut, pak odcházel; soudruzi se napřímili a znovu zlenivěli.

Netrvalo to déle než půl hodiny a Bloch to uzavřel prohlášením, že soudruzi nabyli dnes přesvědčení, že jsem všivák, a dovolával se moudrosti předků příslovím: "Kdo chce kam, pomozme mu tam!"

Ve výtahu jsem se přihloupě usmíval a ten v uniformě se mě dotázal: "Nešplouchá vám na maják?"

Řekl jsem mu, že půjdu určitě domů, protože mám bratrance v ústředním výboru strany. Zvážněl a řekl rozpačitě: "Jen jestli." Na cele byli rádi, že mě nemusí omývat, a Mirek už mžoural oběma očima. Hrneček s jídlem nikdo neukradl a po jídle jsme vykouřili na bobku u záchodu druhou cigaretu.

A po večeři se šlo spát. Usnul jsem jako dřevo a po celou noc jsem honil s řeznicí Hoffmannovou tlusté, velké myši s gumovou kůží a tatínek se tomu smál a říkal: "Tak už je nechte!"

4

Ráno začal den nepěkně. Čekali jsme u dveří na hrníčky a najednou - buch! - útekář se zhroutil na beton. Z popelavé hlavy mu na čele prýštila krev. Strážný otevřel, my nevěděli co dříve, zdali si vzít kávu, nebo ošetřovat kamaráda.

Strážný poradil: "Vemte si kafe a opláchněte ho vodou," a zavřel.

Vzali jsme si kávu a oplachovali ho vodou. Asi to nebylo to pravé, protože byl pořád šedivý a nechtěl se hýbat.

Mirek ho otíral tou košilí, protože už na něho viděl, útekář měl fialové rty, pootevřená ústa a stále se nechtěl hýbat. Zápasník rovněž neměl svoji barvu, běžel ke dveřím, bušil železnou pěstí do železných dveří a volal: "Pane strážný!"

Za chvíli se objevilo oko. Právilo: "Co je?"

"Je to špatný, pořád se nehejbá," řekl zápasník.

"Kdo?" zeptalo se oko.

"Von," vysvětloval zápasník.

"Kdo von, hergot?" tázalo se oko, neboť nepatřilo tomu, jenž rozdával kávu.

Zápasník ustoupil stranou, aby oko vidělo, kdo to tam leží. Oko poradilo: "Tak ho polejte vodou."

"To nepomáhá," ujistil ho zápasník.

"No, já mu taky nepomůžu a doktor přijde ve vosum," pravilo oko a odešlo.

Podložili jsme mu hlavu, protože nás nic jiného nenapadlo. Řekl jsem: "Má nezřetelný puls!"

Mírek šel ke dveřím a kopal do nich. "Co je?" ozvalo se oko.

"Už je mrtvej, nebo v posledním tažení," řekla oku zbitá tvář. "Šáhněte si na něj, začíná bejt studenej."

Dveře se otevřely. "Co dělal?" zeptal se strážný.

"Asi umřel bez předběžného souhlasu," řekl Mírek.

"Hlídejte ho zatím," řekl rozpačitě strážný a odcházel.

Hlíдали jsme tedy útekáře, ale nevěděli jsme proč; stejně nemohl nic provést.

Přišli čtyři. Postáli nad ním a odešli. Pak se jeden vrátil a řekl: "Vyneste ho na chodbu." Vynesli jsme ho.

"Prasata," řekl Mírek při kávě. Zápasník řekl, že takhle se jednou v cirkusu položil ředitel, ale ten že byl hned hotovej.

Asi za hodinu bylo slyšet, jak útekáře nakládají na nosítka. "Jestlipak je ještě živej?" prohodil Mírek a sedli jsme si spolu u záchodu na bobek a vykouřili třetí cigaretu.

*

Doktor Bloch mě vyzval k tanci. Ale přišel tam jiný tanečník, docela klidný chlapík, který zapisoval odpovědi na otázky předem připravené. "Já to napíšu," říkal, "ale je to blbost, co říkáte."

Neměl úplný přehled o písmenech na psacím stroji, ale byl pilný a nakonec každé našel. "Tohle vám moc neposlouží," pravil konečně a odvezl mě dolů.

Odpoledne vzali najednou agenta i mne. Byl tam tentýž referent jako ráno, ale přišel se na mě podívat Franta Lopata, jak jsme říkali tomu, co měl ty široké dlaně a udělal dojem na tu soudružku.

Chvilku poslouchal, pak mě chytil za vlasy, třásl mi hlavou a říkal: "Ty pitomče, jak ty jsi moh učit děti, to nechápu." Působil vůbec dojmem, že mu chápání dělá potíže.

Když mě odvezli na celu, agent už tam byl. Stěžoval si na neporozumění ze strany vyšetřujícího. O leccems byla při výslechu řeč, mnohé bylo dáno na papír a výslech se dostal do fáze, v níž se referent domníval, že mu agent plně nedůvěřuje a něco před ním tají.

"Mluv, jak to bylo," naléhal.

Agent začal rozvíjet svou teorii a orgán vyskočil a řekl: "Drž hubu, prosím tě!" On tedy mlčel.

"Mluv, povídám!" To neřekl, nýbrž zařval.

Agent navázal na svá předchozí slova a referent ho chytil pod krkem; "Drž hubu, říkám ti to naposledy," pravil a agent rád uposlechl, neboť se mu se zmáčknutým ohryzkem špatně artikulovalo.

Ten, co měl převahu, mu dal jednu z pravé strany, nakloněnou hlavu vyrovnal do vodováhy druhou rukou zleva a řekl: "Takový parchanty, jako si ty, by měli klestit, aby už byl vod plevele pokoj "

Řekl jsem, že i se mnou rozmlouval vyšetřující o dětech a že možná venku vyhlásili dětský den, a my o tom nevíme.

Zápasník si vzpomněl na tu paní, co plakala a pak najednou z toho rodila, a chtěl obnovit včerejší spor, agent řekl jen: "Jó, pane, to sou mrzáci," a začal chodit po cele a zase neměl čas, protože myslel.

Když jsem se v noci díval, jak tlusté gumové myši plavou přes řeku Lužnici, vešli do cely bez klepání čtyři v uniformě a ptali se, kde má útěkář šaty. Jeden je vzal a druhý vyslychal, kdo s ním mluvil naposledy. Řekl jsem, že se domnívám, že já. Ptali se, co říkal, a já jsem uvedl, že v okamžiku, kdy upadl, jsem se ho zeptal, co se mu stalo, ale to že už neříkal nic. Pak se zeptali, kdo první bouchal na ty dveře, a vzali zápasníka s sebou.

Vrátil se k polednímu a tekly mu slzy. Nikoli pro ty facky, které dostal, ale proto, že mu řekli, že se ke své mladé ženě nevrátí, že na něho bude podána žaloba, protože věděl, že až se tomu útěkáři uleví, že uteče z nemocnice a že to s ním připravoval předem.

Navíc tam byl při výslechu ten, co obtěžoval jeho ženu, a to mu dodalo.

Seděli jsme mlčky, ten největší a nejsilnější z nás plakal a mě napadlo, že je nesmysl malovat plačící ženy a tesat je do kamene. To že nikomu nic neříká a patří to tak nějak k věci. Že by měli malovat a vytesávat smutné zápasníky, aby lidé rozuměli, proč je smutek smutný.

Pak kdosi neznámý vyklepával morseovkou: v Koreji vypukla válka, hrozí světový konflikt. Ještě večer jsme o tom mluvili. Zápasník říkal, že teď už to půjde rychle, že se to dalo čekat, že Američani to svinstvo tak nenechají; byl rád, že na to přišli sami, protože teď prozatím jim ten dopis poslat nemohl. Mirek řekl, že v Texasu už kluci určitě sedlají koně, agent poznamenal, že tomu řediteli školy nakope, a zápasník slíbil, že mu přijede pomoci, až rozseká toho estébáka. Mě napadlo, co bude říkat Franta Lopata, až bude sedět v poutech a krátkých kalhotách, a rozhodl jsem se, že ho přivedu ukázat na celu k té soudružce a řeknu: "Já ho k vám nepustím, von má moc krásný nohy."

*

Ráno při snídani řekl strážný: "Zabalte si své věci."

Nevěděl jsem, mám-li si zabalit kalhoty a jít jen v tričku, anebo obráceně. Pak jsem si oblékl obojí a vrátili jsme se ke korejské otázce.

Agent nevhodně připomněl, že nás můžou postřílet jako v Katynu, ale zápasník to vyvrátil tvrzením, že by z toho nic neměli a u norimberského soudu by jim to přitížilo. Agent s rybami namítl, že ti, co v Katynu měli plné ruce práce, aby to včas postříleli, dostali v Norimberku talár, a mluvil nepěkně o panu Ruděnkovi.

Napětí se zvýšilo, když náhle zastavili větrák. Chodili jsme nervózně močit a pak jsme si s Mirkem sedli na bobek a vykouřili tu poslední.

Pak to začalo. Klapaly dveře cel, bylo slyšet kroky. Bylo to napínavé. Nakonec otevřeli naši celu, dali nám pouta - uniforem na chodbě bylo celé mračno - a vedli nás do autobusu před budovu. Šlo to jako na drátku. Na autobusu byl modrý nápis s holubičkami: Rekreační zájezd.

Prokládali nás na sedadlech kolem jako sendviče, vždycky jednoho z nás a jednoho z nich a zase jednoho z nás a jednoho z nich. Měli jsme oči zavřené, bolely nás od denního světla.

Dva z nich stáli se samopaly směrem k nám, jeden rozkročený u dveří. Nastoupil důstojník a oznámil pravidla hry: "Kdo se hne, ten ji koupí."

Oči si zvykly, přešli jsme most a zabočili na známou silnici k jihu. - Tak to bude krajská věznice StB v Litoměřicích - řekl jsem si a přál jsem si, aby nikdo z našich nebyl na zahradě, protože jsme měli projet kolem našeho domu. Jeli jsme okolo místa, kde před několika dny vonělo seno; už tam nebylo. Tadyhle mával děda Dolák a pak už se blížil dům - zavřel jsem oči, protože jsem zahlédl malého nahatého Jardu, jak sedí na schodech, a nechtěl jsem ho vidět.

U kapličky přibrzdili - proti nám jel jiný autobus; moc hodná paní Nováková vyřeštila oči, pokřižovala se a začala plakat; vjeli jsme podjezdem k řece a já cítil, jak ze mne lije pot.

Byly to Litoměřice. Zajeli jsme do dvora a zas to šlo jako na drátku. Odváděli agenta s rybami, zápasníka i Mirka. Bylo mi najednou bez nich smutno, ale řekl jsem si - jednou se s nimi sejdu a budeme vzpomínat. Sešel jsem se jenom s údajným agentem, obchodníkem Skývou. Zápasník se někde ztratil i se svou mladou ženou, nebo bez ní, a Mirek se zabil v

uranových dolech dva roky poté. Útěkář žil kdesi ve vězení jako mrzák, protože mu při výslechu poškodili páteř.

5

Cela 157, do níž mě dovedli, byla místnost s okny. Dřevěná podlaha, pro každého železná postel a pokrývka. Byl tu vězněn plukovník Hanka, velitel světlice, dále učitel Poklop, úředník Vojta, major Lukeš, poručík Šlonza a kulak Totka.

Plukovník Hanka tam byl už tři čtvrtě roku a dosud nebyl u výslechu. Nevěděl tedy z čeho ho viní nebo co mu připisují za zásluhy.

Poklop byl obviněn, že patří k téže skupině jako agent rybář, ale neznal ho, protože v rodině nikdo ryby nejedl. Jeho žena byla židovka a oba už měli za sebou i německý koncentrák.

Úředník rodinu neměl, dcera byla už dlouho provdána v cizině. Byl tu tři měsíce a také se dohadoval proč.

Major Lukeš byl na tom špatně. Bojoval ve Francii, pak ustoupil do Anglie a u Dunkerque získal vavříny. Absolvoval mnohé výslechy i výprasky, protože prý měl přátelský poměr k Intelligence Service.

U poručíka našli při prohlídce vojenský řád, který bylo možno koupit v každém vojenském nakladatelství, a obvinili ho, že nedostatečně střeží vojenské tajemství, protože mu to mohl kdokoliv ze zásuvky odcizit.

Kulak Totka měl pole, chmelnici, dvě děti a ženu a zavřeli ho proto, že v hospodě řekl, že děda s tátou se uživilí bez kolchozu a on se uživí také. Děda s tátou měli pravdu. Jeho zmlátili a citovali slova soudruha ministerského předsedy, že po staru se žít nedá.

"Co je nového?" pravil plukovník.

Řekl jsem, že se válčí v Koreji. Tři vojáci a tři civilisté se vrhli do diskuse, co z toho může vzniknout. Kulak řekl, že už je na čase, neboť žně jsou přede dvěma a je třeba jít domů.

Kdosi z druhé strany zabouchal pěstí na zeď, plukovník se zdvihl a odešel do rohu na záchod, který byl oddělen plechem; cosi klaplo a plukovník pravil: "Ha!ó?" Když se vrátil, řekl mi, že jeden z mých kompliců je na vedlejší cele a chce se mnou mluvit. Bylo to prosté: zdvihl jsem víčko od odpadové roury, která v těch místech byla rozdvojena do obou cel, ten na druhé straně také, nevšímal jsem si zápachu, ten druhý také ne, a mluvili jsme do díry. "Pozor, kdyby někdo splachoval, nejni to milý," řekl úředník.

Rozdávali večeri. Otevřely se dveře, my stáli nastoupeni v řadě, bývalý posádkový velitel, plukovník Hanka, velel: "Pozor!" a ohlásil dozorcí, který měl zjev inteligentního trotla, že na této cele je připraveno šest mužů. K čemu, to neřikal.

Trotl mu dovolil, aby dal pohov.

Pak nám dva vězňové, chodbaři, dávali cosi na talířek, který jsme drželi v ruce. Jídlo z hrnce nabíral mladý student Jirka Bláha; usmíval se pitomě, protože věděl, že je toho strašně málo.

Jirka byl statečný kluk. Kdo chtěl utéci za hranice, našel Jirku, který ho odvedl na Šumavu, tři sta kilometrů vzdálenou, a bez jakékoliv odměny ho převedl přes hranice pásmem, v němž chybný krok znamenal kulku.

Pak už začalo být podezřelé, že Jirka tak často ve škole chybí. Poprosil tedy kamaráda Josefa, aby mu cihlou přerazil ruku, aby mohl být několik týdnů doma. První rána na ruku, položenou na patníku, byla slabá. Jirka řekl: „Tlučeš blbě, přidej!" Tak Josef přidal a zlomil to docela pěkně.

Vydržel s tím až do rána a pak ve škole předstíral, že upadl při hodině tělesné výchovy.

Jednoho dne ho zatkli a jeho první láska pro něho doma naříkala. To zlé odloučení mu chtěl plně vynahradit jeho vyšetřovatel Švihlík, přesvědčený komunista a homosexuál, který měl štěstí ve hře a neštěstí v lásce; střídavě ho pouštěl na chodbu nebo zavíral na celu v naději, že samota v něm vyvolá touhu po vyšších citech.

Na strunu citů mých zahrál druhý den Bloch. Řekl mi, že žena požádala o rozvod; a předložil na stroji psané prohlášení, že proti tomu nemám námitek. Privil mi, že se jí vůbec nediví, ale diví se mně, že se tomu divím a odmítám to podepsat.

Dva dny poté mi nabídl velitel věznice, abych vešel na chvilku do temnice. Nikdy dříve jsem nechápal smysl tohoto zařízení, maje za to, že je lhostejné, je-li člověk zavřen potmě, nebo při světle, že stejně vlastně nevidí nic.

V temnici je nařízeno chodit. Cela je nevelká, pět kroků na i délku. Za několik minut - bác! Rána silným světlem do tváře, snad dvacetinásobek toho, čím se v podobných místnostech svítí. A boží oko zírá, zdali se chodí.

Nabral jsem směr, abych pokračoval ve vyměřené trase, udělal jsem dva kroky a bác - do zdi, protože jsem šel jiným směrem. Hmatal jsem až do rohu a napadlo mě chodit napříč místností, aby to bylo delší.

To světlo je zlé. Přepadá a fyzicky tluče. Snad neuplynula ani hodina a já už kapituloval. Šoural jsem se okolo zdí, už po kroku nebo dvou natahoval ruce k obraně, chodil jsem shrbený, protože jsem myslel, že uhnu světlu, ne, nešlo to; v těchto místech uhýbají ranám jenom blázni.

Po dvanácti hodinách mě vrátili do plukovníkova útvaru, točila se mi hlava a zvracel jsem do záchodového telefonu. Pak jsem zvedl víčko a řekl kamarádovi, že jsou to svině.

Kulak Totka byl báječný spáč a zneužíval toho, že se to tu smí. Probouzel se ráno ke spaní a vstával v poledne, aby si šel lehnout. A při jídle říkal, že se těší na noc, že přes den se člověk moc nevyspí.

Plukovník Hanka trpěl nespavostí a navíc vstával každou hodinu, aby vyhověl svému nemocnému močovému měchýři. Ale jednou šel i kulak do sebe a zjistil, že se tolik spát nemá. Bylo k půlnoci, plukovník vstal a šel na záchod a náhle se kulak Totka posadil a ptal se: "Kam jdete, pane plukovníku?" Pak se opřel o loket a řekl: "Já jsem stejně dobytek, ale pámbu mě trestá. Já to všechno prospím a vy aspoň něco ze života máte."

Pro poručíka Šlonzu přišli soudruzi z kontrarozvědky a vzali ho s sebou. Večer vzbudili kulaka a ptali se ho, o čem poručík vyprávěl na cele. Řekl, že neví, že hodně spí.

Navrhli mu tedy, aby toho spaní hodně rychle nechal, nebo že ho dají do díry. Ozámili mu také, že na počest toho, že ho zavřeli, sedláci v obci vstoupili manifestačně do kolchozu a s nimi i jeho žena.

Úředníka vzali poprvé k výslechu. Plukovník mu docela záviděl, že on už bude mít jasno.

Měl. Přečetl v hospodě lístek od dcery, která měla v Madridu drogerii, že se jim daří dobře a vnučata dědu pozdravují. Přiznal se také do protokolu, že známí se ho už předtím několikrát ptali, jak se daří Fanynce, a on vždycky řekl: "Děkuji, dobře."

Řekli mu: "Chodil jsi, lumpe, záměrně do veřejných místností, abys propagoval nepřátelské hospodářské systémy." Plukovník zauvažoval nahlas: "S tímhle si na mě nepřijdou. My se ženou jsme nevytáhli paty z domu." Paty nevytáhl, ale oni vytáhli jeho k výslechu a přišli si na něho. Řekli mu: "Za zavřenými dveřmi jsi, dacane, kul pikle proti lidově demokratickému zřízení. Jak to bylo s tím mariášem, co se u tebe hrál?"

Přečetli mu protokol jednoho ze spoluhráčů, že plukovník zarputile odmítal mluvit při hře o politice, z čehož nabyl dojmu, že je k socialismu kritický a tají to.

Pak ho upozornili, že mají proti němu kupu dalších kompromitujících materiálů.

Výslech jím silně otrásl. Byl najednou takový droboučký a měchýř ho zlobil nepřetržitě, takže telefonní linka byla stále obsazená.

Měl jsem jeden z nejhorších výslechů, při kterém se hrál vabank o moji ženu. Věděla o tom, co jsem dělal, nebo ne? Řekli mi, že v několika dnech bude konfrontace, protože už sedí. O děti abych neměl starost, že jsou u souseda do té doby, než péči o jejich výchovu převezme stát.

Dny ve vězení je možno rozdělit na dvě skupiny: na dny špatné a horší. Za několik dnů jsem měl dojem, že hraji opět vabank, tentokrát o sebe. Ukázali mi při výslechu úvod k žalobě. Byl jsem uveden jako vedoucí skupiny, trestný čin byla velezrada, vynesením rozsudku nad dvanácti obžalovanými byl pověřen státní soud a divákem měla být dělnická třída při veřejném procesu. Což, pečlivě sečteno, mohl být jenom trest smrti pro jednoho nebo dva vpředu, protože nikdo by si nedovolil volat dělnickou třídu jen tak pro legraci. Asi po čtyřech hodinách v výslechu jsem se pokusil vejít do cely s přihlouplým úsměvem, ale ostatní věděli, že je zle.

6

Učitel šel k veřejnému přelíčení.

Proces se konal v závodní jídelně velkého podniku v Ústí nad Labem. Souzeno bylo více než dvacet lidí. Porota měla stovky dopisů a telegram, v nichž dělníci jménem svých vůdců žádali absolutní tresty pro ty, kteří je chtěli uvrhnout v jármo kapitalismu. Učitelé přivedli ve vyrovnaných řadách žáčky, aby na vlastní oči viděli zrádce národa, jak, popelaví a shrbení, v poutech kráčejí z autobusů, protože je zatím nebylo možno mít vycpané ve školních kabinetech.

Z jiných autobusů vyskakovali dělníční funkcionáři a nejlepší dělníci ostatních závodů, pečlivě prosolení příslušníky Státní bezpečnosti.

Kolem stály davy těch, kteří by rádi brali na věci podíl, ale nedostali již vstupenky.

Za nimi se kdesi krčily mámy a ženy těch popelavých, které byly rovněž pozvány, aby viděly, s kým žily, s kým plodily děti, koho porodily.

Provokatéři si vydělávali pár korun navíc, chodili mezi lidem a říkali: "Todle znám. To už dělali v Rusku. Je to svinstvo." Zasedla porota. Jeden po druhém předstupovali obžalovaní a líčili, jak chtěli zničit to, co si dělnická třída vydobyla. Dovedli citovat nazpaměť pitomosti, jimiž vyšetřovatelé formulovali jejich trestný čin, protože to považovali za nejlepší cestu, jak přežít.

Někteří z těch, jimž nehrozila šibenice, se bránili, zdvořile, ostýchavě, aby nebyli obviněni z urážky soudu, a tím se skutečně něčeho nedopustili.

I učitel se bránil, protože chtěl jít domů..

I agent rybář, kterému při výpovědi vynesli zhroucenou ženu. Následoval ji za několik okamžiků a vzdal se. Porota odešla k závěrečné poradě, lid pil špatnou kávu, pokuřoval a citoval Vladimíra Iljiče; na záchodech plakaly ženy a mámy, protože orákulum nad popelavými bylo i orákulem jejich.....

Učitel to prohrál, dostal dvanáct let. Agent rybář vyhrál, protože dostal pouze dvacet tři roky a nikoli provaz. A ve mně proces vyvolal naději, že nikoliv v každém veřejném vystoupení musí v čele pochodovat oběšenci.

Měl jsem poruchu při telefonním rozhovoru s kamarádem Oldou. Vešel náhle strážný, dostal jsem přes hubu za uličnické chování a odvedli mě na jinou celu, v níž žil jediný, velmi veliký člověk.

Bylo mi na první pohled jasné, že je to opět nějaký zápasník trpící proto, že vyrazil s těmi fackami o několik let předčasně. Nebyl. Byl to představený jednoho katolického řádu Sýkora. Byl zavřený už za okupace od Němců, měl tedy jisté sklony k notorické zločinnosti, nicméně se stále usmíval.

Odpoledne vypukla romantická hodinka. Okno, pečlivě zavřené a natřené bílou barvou, vedlo do jiného dvora než okno cely, ze které jsem přišel. Na procházce chodily v kruhu studentky, které zatkli i s třídní profesorkou v Praze na Vinohradech již před rokem a řádně odsoudili. Vařily nyní v kuchyni a pečovaly o prádelnu. Eva, ta drzá, dostala na starost záchody. Ale protože v různosti úkolů nespátrovaly třídní rozdíly, zpívaly společně při vycházce o lásce a milování.

Poslouchal dozorce, protože věděl, že když se zpívá o milování, tak nikdo utíkat nebude, poslouchal i pes, protože si navykl přijímat názory svého pána stejně jako pán názory pánů svých, poslouchal jsem i já, protože mi to nikdo nezakázal. Jen představený chodil sem tam po cele, občas zamával rukama jako stodvacetkilový andělíček, usmíval se a modlil se, abychom všichni přišli do nebe, my i ty studentky s profesorkou, i ten strážný, i ten pes.

Řekl jsem mu, že by mi ten strážný v nebi vadil, jaké že je to nebe se strážným, a vrhal jsem se do náboženských debat.

Tyhle debaty nelze vyhrát, protože ten druhý se nerozzlobí, usmívá se a je vděčný za jakýkoliv odpor.

*

Míjely dny a týdny. Přišla nová, zlepšená nařízení: za usnutí ve dne - temnice, za hovor nahlas - temnice; oslovil-li nás dozorce, nesměli jsme říci jméno, ale číslo, jímž jsme se šeptem hlásili.

Představený katolického řádu byl rád, že má číslo, usmíval se a modlil se při každé příležitosti i bez ní.

Nikdo nás nikam nevolal, den začínal ráno, pak přišel na dvoře koncert o lásce a milování a pak přišla noc. Nikdy nebyla delší, než měla být, a najednou tu byly vánoce.

Bál jsem se toho večera, až budou doma sedět děti se ženou okolo vánočního stromku a já na záchodovém kbelíku, protože tady záchod nebyl a sedačka byla jen jedna. Ale to bylo prosté, mužné, žádný smutek jsem necítil, dokud ta děvčata nezačala na cele zpívat koledy. Představený se modlil, tekly mu slzy jako mně, usmíval se a řekl mi, že je rád, že se narodil Kristus Pán.

Pak přišel leden. Byla nám ráno vždycky velká zima, ale odpoledne byl koncert a pak jsme vlezli pod deky a zimu jsme na chvíli ošulili. Prvního února mě vzali a dali samotného na velikou celu, kde nebylo topení, ale asi dvacet dek. Byla mi hrozná zima od rána do rána, protože deky mi mačkaly kosti; byl jsem strašně hubený a už jsem neměl hezké nohy.

Posledního února mě dali zpátky k představenému a ten se hned začal za mne modlit.

*

V půli března měla žena narozeniny; tu noc jsem s ní jel na kole a jen tak tak, že jsme nepřejeli velkou gumovou myš, a pak jsme se museli vrátit, protože na cestě byly samé myši, jedna gumovější než druhá. A pak jela k jihu armáda a my na ni mávali a najednou se mi žena ztratila a mě mrzelo, že mi neřekla, že jede s tou armádou.

Ten den mě zavolali k výslechu, byl tam docela jiný referent a uzavíral protokol. Mluvil se mnou o doktoru Blochovi a majoru Pekárkovi, říkal, že to byli zrádci, kteří se vetřeli do lůna strany, ale já nic, kdepak, na to mu nenaletím, příkývnu a oni vstoupí do dveří a rozbijou mi hubu. Řekl, že to zítra doděláme a už půjdu k soudu.

Trochu se zpozdil a přišel až začátkem května. Chtěl jsem, aby změnil ty nejpitomějšjí formulace v protokolu; byl slušný a řekl, že mi rád vyhoví, ale že tedy musíme začít opět znovu, aby bylo jasno. A že kdoví, zdali by to nebylo horší. To mě také napadlo, a tak jsme protokoly uzavřeli, rukou společnou ještě jednou podepsali a já podepsal i prohlášení, že po celý rok byli ke mně zdvořilí a že toto prohlášení činím bez nátlaku a o své vlastní vůli.

Po několika dnech jsem postál chvilku na chodbě čelem ke zdi, pak to šlo opět jako na drátku, nasedli jsme do autobusu, velitel opět vyhlásil pravidla hry a odvezli nás na Pankrác do Prahy.

S představeným katolického řádu jsem se už nesetkal. Přežil, ale s velkou kavernou na plicích, jeho fyzický vzhled se prý docela změnil, ale tvář se mu pořád usmívala.

7

Na Pankráci jsem se cítil jako doma. Byla to fabrika na výrobu velezrádců; dobře organizovaná.

Vozili sem lidi k výslechu a se stovkami dnem i nocí laškovali vyšetřovatelé.

Jedni právě začínali, druzí už měli o pár zubů méně, třetí už podepsali, že jim nikdo nic neudělal, několik procesí vycházelo každé ráno tunelem k soudu, jiní to už měli za sebou a zůstávali, jen dokud je neodvezou do nějaké věznice na práci. Ti nahoře po odsouzení čekali, zdali a kdy je popraví za rohem nemocnice, za jejímiž zdmi spravovali lékaři pomlácené kosti a ztrhané nervy.

Byli tu i šťastní lidé, kteří včas zešleli a vysvětlovali svým kolegům na cele, že oni tohle všechno řídí nenápadně zezadu, protože jim to Vykupitel uložil jako úkol, a teprve potom že bude otvírat celu jednu po druhé. A kdykoliv zarachotily někde klíče, mrkali významně na ty druhé a říkali: "Už jde, už jde!"

Když nepršelo, byla každý den hodinová vycházka celého oddělení. Ruce na zádech sepnuté a hodinový pochod v kruhu, neotočit hlavu, protože to znamenalo jít do díry a dostávat jídlo každý třetí den a to už potom tou hlavou sotva otočíš.

V pátek dopoledne měli vycházku odsouzcenci k smrti; těm bylo nařizeno půl hodiny běhat. Vždycky se v rychlosti navzájem spočítali, kdo už neběhá, kdo už má cílovou pásku za sebou a kdo nový začal právě běhat.

*

Počítal jsem dny posledního školního měsíce června a radoval se z každého dne, který byl včera. Věděl jsem, že veřejný proces se školskými pracovníky nemohou udělat o prázdninách. Je zapotřebí přivést jásající děcka a učitele jako vděčné obecnstvo. V červenci by se už rozběhli.

Posledního června mě zavolal prokurátor doktor Barbaš. Věnoval se trochu mně, hodně sekretářce, seznámil mě v několika větách s tím, co mi strana a vláda kladou za vinu, a řekl mi, že nebude trvat na vynesení absolutního trestu. A že se zítra ráno v 8 hodin uvidíme.

Odpoledne přišel obhájce, řekl jsem mu, jak se chci hájit, a on dodal s uznáním: "Chce to ale nervy." Na židli sedící stráž mě zase odvedla.

A večer jsem se poprvé pomodlil, rozpačité to bylo, a řekl jsem tomu neznámému: "Ty, Bože Sýkorův i Vousův a všech těch, kteří běhají v pátek pod oknem, jsi-li také Bohem mým, nedovol, aby mě žena viděla u soudu zbabělého. A budu-li, aby dovedla lhát dětem, že tomu tak nebylo."

Pak jsem si myslil, že je to školní inspektor, kdo píská na píšťalu, ale byl to rada Vous, a ty velké gumové myši vcházely ve čtyřstupu do kostela a dva strážní je u vchodu počítali.

*

Pak přišlo ráno a dvanáct obviněných se sešlo se čtrnácti strážci na místě, kde se řadila procesí k soudu; velitel nás poučil, kdy se u soudu vstává a kdy ne, a šli jsme v řadě jako husy tunelem a kolem stála řada strážných. Vešli jsme do veliké soudní síně, o níž jsem byl přesvědčen, že bude hučet davy. Nehučela, v křeslech pro diváky seděli pouze dva neznámí muži.

8

Usedlo nás dvanáct na lavici obžalovaných; po naší pravé ruce seděli tři právníci - každý z nich pečoval o čtyři z nás. Přišel ke mně ten, co mi byl přidělen ex offo. Ptal jsem se ho, kde je žena. Řekl, že proces bude probíhat s vyloučením veřejnosti a že bude připuštěna do sálu teprve k závěrečné slavnosti vynesení rozsudku.

Na levou stranu usedl prokurátor.

A pak vešel soudní tribunál a my jsme povstali.

Na pana předsedu doktora Počepického jsem se neobyčejně těšil. Teprve poslední den se mi vybavilo, že je to onen malý zlý chlapec z rodiny zámožného sedlčanského hoteliéra, u které moje maminka měla kdysi pracovat jako služebná. Byl jedním z nejtlustších lidí, které jsem kdy v životě spatřil.

"Jménem republiky," žaloval tlustý proletář. Pak přišly formality. Potom se zmocnil slova pan prokurátor a odvolal se na dělnickou třídu, která mu dala právo žalovat nás, protože jsme se spikli, všichni, jak tu sedíme, proti lidu.

Začal vypočítávat naše hříchy. Nabýval jsem postupně dojmu, že jsme byli nebezpeční, což mě nikdy předtím nenapadlo. Proletář pravil, aby ostatní odešli a já tam zůstal, což nasvědčovalo tomu, že chce se mnou mluvit soukromě.

Vyzvídal na mně, jak to začalo, kdo přišel s tím školským zákonem, o čem byla řeč a s kým. Čeho jsme chtěli tím či oním dosáhnout.

Byl jsem útočný a ironický od samého začátku. Maminka o něm tvrdila, že to byl pěkný fakan, a já měl pocit, že se toho nezbavil.

Mluvil o strašlivé bídě první republiky a já jsem mu řekl, že vůbec nevypadá vychrtle. Namlouval jsem si pocit převahy a vyvedl jsem ho drzostí zcela z rovnováhy. Navrhl jsem mu dokonce, aby nemluvil překotně a vyřázel více koncovky, že mu přestávám rozumět, a tím se o mnohé ochuzuji.

V půl dvanácté přerušil moji výpověď a soud se na deset minut odročil. Tři páry očí vpravo se mnou zřejmě sympatizovaly. Můj obhájce odskočil ven k ženě.

Senát se vrátil a proletář zařičel, že moji výpověď vezme soud v úvahu při závěrečné poradě, a nařídil slečně, aby to zapsala.

Zavolali druhého, Prokopa. To byl, na rozdíl ode mne, slušný člověk. Když byl hotov, zavolali dalšího, a tak do osmé večer.

Odváděli nás tunelem a já za sebou tahal pravou nohu, protože byla nějaká divná a nedalo se na ní dobře stát. Strážný mi řekl u dveří, že mají prostředky na změknutí tvrdějších povah, a vkopl mě dovnitř.

Ráno to bylo s nohou zlé. Byla těžká, vláčel jsem ji za sebou a tunelem jsme šli velmi pomalu. Velitel mě povzbuzoval, abych přidal, nebo že mi jednu vrazí.

Od osmi hodin klání pokračovalo. Proletář byl rozčilen a já dbal pečlivě na to, aby se neuklidnil.

V odpoledních hodinách přednesl prokurátor závěrečnou řeč, která byla velkým přínosem boji za lepší zítřek, ale já ho poslouchal málo; měl jsem radost, že předseda z rozčilení nevyšel.

Když pan prokurátor skončil, zeptal se mě předseda, chci-li říci něco na závěr jednání. Řekl jsem, že tak učiním s největší radostí, a on mi odejmul slovo.

Pak mluvili ostatní a přes přesvědčivá slova pana prokurátora prohlásili, že se necítí vinnými.

Soud se odebral k poradě a nás hlídali hodinu v čekárně. Vrátili jsme se do naplněné síně, zamával jsem ženě - strašně se mi po tom roce líbila, zamával jsem známým, usedli jsme a znovu povstali, neboť vešel soud.

"Jménem republiky," řekl předseda, "v přelíčení proti Jaroslavu Brodskému a společníkům soud uznal takto právem: Jaroslav Brodský - 15 let vězení, ztráta všeho majetku a 10 000 Kčs pokuty, Prokop Jan - 13 let, "... další dvanáct a tak dále. Poslední, profesor marxismu-leninismu, jeden rok.

Potom proletář odůvodňoval, proč tak učinili a co je k tomu vedlo. Mluvil nevlídně o mém chování v průběhu vyšetřování a já byl moc rád, že to žena slyší.

Pak se zeptal, zda přijímám rozsudek, a já jsem řekl, že mě to ani nenapadne. Deset dalších rovněž rozsudek odmítlo a předseda oznámil konec představení.

Zamával jsem známým a vedli nás pomalu tunelem, protože jsem měl s nohou velké potíže. Nevedli mě na celu, ale do druhého poschodí do čísla 100. Ráno mi oznámili, že jdu k raportu pro drzé vystoupení před soudním tribunálem.

Vyvedli mne z cely, která mě měla vyděsit, protože to byla cela v řadě odsouzcenců k smrti, ale nevydělila mě; protože jsem se to dověděl teprve u raportu.

Bylo to krátké. Zástupce náčelníka, bledoučkový jako po celonočním průjmu, si přečetl hlášení, podíval se na mne a řekl: "Hr-di-no!" Potom mě zavedli do korekce ve sklepě, kde ještě nedávno bláznil velitel oddělení Svoboda, než orgány přišly na to, že je to skutečný šílenec.

Otvíral kobky všechny najednou a volal: "A nyní, trestníci, hopky, hopky z kobky do kobky." A trestníci skákali z jedné strany na druhou a zase nazpět, křížovali celou chodbu a nikdy nedoskákali; leželi nakonec všichni na podlaze a nad nimi stál Svoboda a citoval Lenina, že bolševik všechno dokáže a nezná slova - nejde to! A pak je hnál zpátky.

Vpustili mě na celu. Doporučili mi, abych odevzdal veškerý oděv a nechal si pouze spodky, že zde jiný úbor není vhodný. Pak mi Svobodův epigon řekl: "Klepnu na dveře jednou. Vy se postavíte metr pod okno. Zkuste to! Ano. Klepnu dvakrát a vy začnete dělat dřepy s rukama předpaženými. Přitom budete počítat nahlas. Zkuste to! Dobře!" pochválil si. "Klepnu třikrát a vy toho rázem zanecháte, postavíte se do pozoru a ohlásíte: Pane veliteli, odsouzený Brodský Jaroslav, základní číslo 2613 na cele číslo 362, hlásí všechno v pořádku a přeje vám dobrý den. Zkuste to!"

Oba jsme měli radost, že nám to jde, a já jenom poznamenal, že ta noha působí nepříznivě na preciznost jednotlivých figur a že bych si rád na toto téma pohovořil s vězeňským lékařem.

*

Jestliže jsem měl v dětství nějaké představy o tom, jak vypadá vězeňská cela, pak toto byla cela mých snů. Nábytek žádný. V jednom rohu záchod, ve druhém ve zdi těžký železný kruh. A po stěnách, kam oko dohlédlo a ruka dosáhla, kresby a nápisy lidové tvořivosti. Kresby tužkou, krví i nehem. Nápisy: Za Boha a za vlast! Stalin je vůl. Svoboda taky. Ať žije svoboda a zhyne poroba! Nudle vám žrát nebudu, kdybych měl chcípnout! Zdena, 18 let, 1950. Bože, nedovol, abych zešilel!

Jeden nápis mě zvláště zaujal: A přece tě mám, strano, rád! Jiří Synek. Kresby nahých žen a pětícípých hvězd. U záchodu byly neumělé kresby z jiných materiálů, protože klozetní papír se v korekci nepřiděloval.

Na chodbě to začalo. Kdosi začal hlubokým hlasem počítat: Jeden..... dva..... tři..... a do toho vpadl ve vyšší tónině druhý jeden..... dva..... tři..... Než se u mne ozvalo klepnutí, už zpívalo asi devět cel; i já začal: jeden..... dva..... a soused se přidal, ale ten první už měl čtyřicet sedm..... čtyřicet osm..... a celá korekce dřepala a hlásila si výsledky.

Přerušil jsem to a poslouchal u dveří a hlasitě předstíral dřepání: osmdesát jedna..... osmdesát dva..... a hlídal, až ten hluboký hlas na kraji toho nechá. - Poslouchal jsem melodii uštvaného chóru; bylo to zvláštní, mrazilo mě. Při sto čtyřiceti jsem se vzdálil k oknu a začal dřepat, překročil jsem sto sedmdesát, kdosi třikrát zaklepal a já ze sebe vychrlil hlášení, zakončené - přeji vám dobrý den!

Spalo se na zemi, jen tak. Ráno přišel nečekaně doktor, řekl mi před strážným - ty vypadáš! prohlédl nohu a píchl mi do zadku injekci vitamínu B. Dal strážnému ceduličku a ten ji přilepil na dveře. Přišla vycházka a mně se splnil sen, abych nebyl honěn poklusem ve velkém kruhu; směl jsem se libovolně půl hodiny šourat v malém. Byl tam ještě jeden šťastný mrzák, levou nohu v sádře, buď od fotbalu, nebo od výsechu. Já kulhal na pravou, on na levou, bylo mi to trochu k smíchu. Přiblížil jsem se k němu zezadu a šeptem ho oslovil:

"Co je nového?" Neslyšel, neodpověděl a kulhal dál. "Co je nového, vejre?" naléhal jsem.

Vejr se otočil a přede mnou byl konzistorní rada Vous, hubený a holohlavý, jehož - věrného - Bůh zradil a vydal zatracení. Chtěl jsem něco říci, a neřekl jsem nic. Otočil se: "Ještě že je Bůh nad námi, vid', Jardo!"

*

Dvanáct dnů jsem několikrát denně ujišťoval pana velitele, že je všechno v pořádku, dvanáct dnů zpíval stejné sloky stejný sbor. Když zaprotestoval vězeň, zmlátili ho, když zaprotestovalo jeho srdce, vynesli ho nohama napřed.

"Eště tu nikdo nezůstal," říkal hrdě velitel. "Každý buď odešel, nebo jsme ho vynesli."

9

Byl červenec, horký, pestrý, a my jeli autobusem na Bory. Mé svědectví o této největší české trestnici musí být nutně zkreslující. Nevím, proč jsem po dobu půl roku, kterou jsem tam strávil, nebyl nikdy tam, kde do lidí kopali a vytloukali z nich duši. Nebyl jsem v oddělení na peři, kde bili místo snídaně a mlátili místo večeře. Nikdy jsem nebyl v korekci u zvířete Brabce. Naopak, měl jsem na Borech povolenou návštěvu po dobu deseti minut - žena přijela z dálky i s dětmi. A ještě jednou směla přijet na tutéž dobu.

Na cele nás bylo patnáct, šil jsem vybavení pro armádu, hladověl jako ti ostatní a debatoval stejně jako oni.

Hrál jsem šachy s králem československých kasařů Fialou, člověkem s báječnou pamětí, dobrodincem chudých dětí i brněnských děvek, s nímž budou jednou u posledního soudu potíže. Ti, kterým s virtuozitou umělce vybíral pokladny, budou volat: "Zatrat' ho!" Ale na druhé misce vah bude svědectví jiných, že nenáviděl zlo a mnoho smutných potěšil. A já se k těmto přidám, pokud mě bude třeba.

Byl tam skaut Karel Hek. Zatkli ho i se ženou, oba vyšetřoval referent Růžička. Ji pustili za rok, on, dobitý, s hlubokými jizvami od výslechů, čekal půl roku na dopis, co dělá žena a dvě dcerky. Dopis měl na cele, když ho Brabec pustil z korekce. Žena se s ním právě rozvedla a brala si Růžičku.

Byl tam i sochař Zvěřina, tělesně znetvořený, hluchý jako poleno, malý, když mlčel, ale největší z nás, když mluvil o lidech a kumštu.

Na dílnu přišel nový muž, slepý na jedno oko, Hojdar. Kdysi čelný představitel pravicové zemědělské strany, po válce hrdina podzemí, jak hlásala všechna potvrzení psaná ruskou azbukou, poté významný organizátor komunistické strany v jižních Čechách, reprezentant rudých zemědělců a univerzitní profesor. Znali jsme se z rodného kraje a teď jsme tady seděli proti sobě u stolu.

Teprve od něho jsem se dověděl o prvním pogromu v komunistické straně a o tom, že archanděl Gabriel únorového puče, generál Pavel, je ve vězení a s ním řada dalších. - Říkal mi, že věří straně víc než vlastní ženě a že jeho osud je důsledkem stranické taktiky, která je správná. Řekl jsem mu, že je vůl, který ztratil i to druhé oko.

*

Denně odcházeli lidé na transport do uranových dolů na Jáchymovsku. Každý se těšil na slunce a na vzduch. Začátkem listopadu už jsme byli na dílně z původního osazenstva jen dva. Měl jsem ve svých vězeňských dokumentech vytištěno "pevná věznice", ale řada lidí téhož druhu už odešla.

Syn se mi narodil 7. listopadu 1947, v den třicátého výročí Velké říjnové socialistické revoluce. Je mi tedy dáno, abych po celý život tohoto dne s radostí vzpomínal. V den, kdy mu byly čtyři roky, vyvolali i nás dva poslední zbylé a naložili do autobusu.

10

Vystoupili jsme v táboře Vojna u Příbrami. Stáli jsme vyrovnaní v řadách ve směšně tenkých šatech a v rozbředlém sněhu a byli jsme slabí jako mouchy.

Koncentrační tábor byl postaven podle sovětsko-německých vzorů, kam oko dohlédlo byl obehnan dvojítm plotem a budkami strážných. Dvě těžní věže šachet na obou koncích obdélníku, šachetní budovy, haldy materiálu. Část plochy zabíral menší obdélník, ohrazený jednoduchým plotem z ostatného drátu, plný dřevěných skládacích baráků. Nad obdélníkem budova velitelství tábora.

Rozdělili nás na baráky.

Byl jsem ve společné světnici s Pepíkem Vaničkem, v jehož životě sehrály pozoruhodnou roli dvě marxistické intelektuálky. Ta první byla mladá učitelka, která ho učila na zapadlé vsi. Při vyučování jim krásně vypravovala o Josefu Stalinovi, po vyučování se nudila a on jí nosil do podkrovního pokojíku školy sešity na opravování. Říkala, že mu je svěřuje proto, že je nejsilnější a snadno je unese. Jednou pravila, že je venku zima, uvařila v teplém pokoji čaj s rumem a svedla ho, když mu bylo třináct a půl roku. Pak ho i bez čaje sváděla zcela pravidelně, dokud si neudělala vážnou známost s velitelem stanice.

Pepíkův táta vstoupil do strany a krátce poté mu strana vzala i to málo, co měl. Pepík utekl za hranice, vrátil se a zapálil velký vepřinec, v němž prasata trávila kolektivně život, tak pravila žaloba, uhořel tisíc a jeden vepř, což znamenalo pro pachatele smrt.

Pepík se setkal s druhou marxistkou. Byla prokurátorkou, nikoli učitelkou. Nevařila mu čaj, ale četla mu žalobu. Pepík, odrostlý kojeneček, řekl, že je mu to jedno, když ho pověsí; že už si užil dost. A vyprávěl jí o hodné soudružce učitelce.

Chtěla mu zřejmě pomoci a pozvala na příští setkání několik soudruhů, kterým Pepík znovu vypravoval, jak to bylo s tím čajem a učitelkou.

U soudu se případu dotkl i pan předseda senátu. Řekl, že tam u toho čaje začínalo Pepíkovo politické scestí, a dodal, že takové věci do socialistické školy nepatří. Prokurátorka mu navrhla nejvyšší trest, ale řekla, že na jeho výkonu trvat nebude. V závěrečném slovu Pepík slíbil, že svou prací odčiní krivdu na vepřích spáchanou, a na šibenici nešel.

Byl tam taky starý železničář a měl ošklivý delikt. Zabil svoji ženu. Říkal: "My jsme se s mámou měli moc rádi. Ale jednou takhle, mrcha, něco řekla, já vzal sekyru a báb, bylo po ní. A teď se mi strašně stejská".

Byl tu student, který chtěl utéci za hranice a dostudovat, protože ho marxističtí kolegové vyhodili z univerzity, ale chytili ho druzí a dostal jedenáct let.

Vedle mě spal bývalý policejní inspektor a vedle něho přes uličku lhář, o němž jsme se nikdy nedověděli, kdo vlastně byl a co dělal.

Patřili k nám i dva křižení Češi, kteří sloužili v německé armádě šest let a v českém kriminále rovněž šest let. A dva poslanci nekomunisté, každý z jiné strany, kteří se hádali, která z jejich stran to dělala hůř.

V rohu ležel horník z Ostravy, který se opil a vyprázdnil stolicí na rohožku před vchodem do zahradní restaurace, v níž soudruzi oslavovali Vítězný únor. Každý si na tom otřel mokré boty a v půl desáté odhlasovali, že oslaví Únor za rok lépe a radostněji, protože byl v tom sále hrozný smrad.

Byl tu i pasák děvek a dva plukovníci. Ten pasák jednou oba velice urazil. Řekl jim, že jsou všichni tři od stejné branže, ani jeden z nich že nechodil na cvičák.

A ještě tam byl Jehovův svědek, který věděl, že bude kralovat s Kristem, a nebral stranu a vládu na vědomí. Zabavili mu bibli, doporučili mu sebrané spisy Vladimíra Iljiče a dali mu deset let.

*

Z ostatních baráků přišla řada známých. Divili jsme se, kdo z nás je už zavřený, i tomu, že ten či onen ještě není, a vyslovovali jsme naději, že možná už je, a my o tom nevíme. Byli jsme zvědaví, zdali vojska OSN překročila už z Koreje hranice Asie a jsou na cestě nás osvobodit, ale řekli nám, že jsou ještě pořád i s tou modrou vlajkou na místě; všichni jsme se shodovali, že to takhle nezůstane a že se v budoucnu něco určitě musí stát.

Večer byl nástup. Celý tábor se seběhl ke sčítání. Stáli jsme v pěticích, celkem nás tam bylo asi dva a půl tisíce. Nástup řídil starší tábora, udavač a grázl s tváří, do níž by bylo požitkem vložit pěst.

Po nástupu se vytvořily u kuchyně dvě předlouhé klikaté fronty: ta první pro ty, kdož plnili v šachtě plán, ta druhá pro ty, kteří na to neměli dost chuti nebo síly. Jídla bylo málo i v té

první frontě. Byli jsme však opilí vzduchem a šťastní, že jsme venku. Na tábor, který byl uprostřed lesů, shlížela Svata hora s klášterem, který byl poutním místem.

*

Druhý den nás převezli v pět hodin ráno na šachtu. Byl jsem přidělen společně s vězněm Kuldou na první patro, kde se již netěžilo, a uložili nám, abychom demontovali kolejnice.

Kulda měl deset let trestu a život plný strastí. Byl synem komunisty, který byl za první republiky zastřelen při demonstraci. Druhý den poslal prezident Masaryk delegaci k paní Kuldové s osobním dopisem, v němž nabízel doživotní plat vrchního četnického strážmistra a zajištění pro oba kluky. Přijala tu nabídku.

Pak přišli soudruzi ze sekretariátu KSČ, kteří tenkrát ještě nebyli ve vládě, a řekli jí, že se o ni postarají sami. Nadiktovali jí pro Masaryka sprostý dopis. Poslala ho. Soudruzi jí dali pár stovek, potom ještě dvakrát a dost. Kluci začali krást, protože byl hlad. - Po válce měli oba malý krámk s ovocem a živili i mámu. Když jim to komunisté znárodnili, utíkali i se svými ženami přes hranice a chytily je. Všichni seděli.

Pepík Vaníček pracoval na jiné šachtě. Druhý den ráno ho hledali na místě, kde měl být, ale nenašli ho. Kromě Pepíka nemohli najít ještě jednoho. A tak vyhlásili poplach. Všichni vězňové vyfárali, vyfárali jsme i my, nastoupil celý tábor: dva chyběli. Přivedli je za šest dnů; pochodovali, důkladně dobití, několikrát před celým táborem a náčelník měl projev, že měli štěstí, že ani jeden nebyl zabit a byli pouze postřeleni. Byli chyceni půl kilometru od hranic v šumavských lesích.

Dali je do bunkru, který byl vykopán proti oknům velitelství, pod zemí, bez oken, třikrát tři metry veliký, v němž i malý člověk musel mít hlavu sehnutou. Každý třetí den dostávali polovinu jídla, rozbili jim několikrát nos a omrzlé odvezli za čtyři týdny k soudu.

Zavolal si mě náčelník tábora a řekl, že strávím v tomto bunkru týden, protože jsem odmítl rozkaz staršího tábora, abych šel po práci uklízet záchody dozorcům.

Byli jsme tam dva. Spát se nedalo, zuby nám jektaly a těšili jsme se, že nám dají za tři dny jídlo. Donesli je i s malým kouskem chleba. Proti hladu se bojuje tak, že se tu a tam vloží zcela malý drobeček chleba na jazyk a nechají se okolo něho běhat sliny.

Na záchod se chodí do otevřeného kbelíku, který se rovněž vynáší jednou za tři dny. Kdo vyjde z bunkru, peláší se umýt, protože smrdí jako tchoř.

Kulda mi přinesl na šachtu kus chleba, abych nabral ztracenou váhu. Večer padla silná mlha. Hráli jsme zrovna šachy, když se ozvala dávka ze samopalů. Byl vyhlášen poplach, několik set dozorců z blízkých kasáren vpadlo se zbraněmi na tábor a stáli proti nám s napřaženými samopaly. Několikeré počítání, a pak vzali ty první čtyři na kraji a šli s nimi k oplocení. Odtud přinesli mrtvého Kuldu, prostříleného jako řešeto. Pokusil se v mlze prostříhat plotem a prohrál to.

Museli jsme pochodovat okolo mrtvého. Kdo smekl, stál nad ním celou noc. Bylo nás osm. Díval jsem se mu do tváře. Měl ruce na očích, jako by nechtěl vidět kulky, které z něho vypustily krev ve jméno řádu, za který padl jeho táta.

Ráno jsme mrtvolu odnesli do bunkru a zpátky ji přinesli ti, kteří přišli z noční směny. A znovu i oni pochodovali, i odpolední šichta.

Kdesi na Jáchymovsku došlo k útěku dvanácti vězňů. Byl přítom zabit jeden dozorce. Jednomu z dvanácti se podařilo utéci, jeden přežil, ostatní na místě postříleli, nebo později oběsili.

Ve všech dvaceti koncentračních táborech probíhala represe. Byl to nepředstavitelný nesmysl. Tloukli vězně na potkání bez nejmenšího důvodu, stavěli je do drátů před budky střelců a ti jim navrhovali, že je rozstřílejí jako Kuldu. Stáli jsme dlouhé hodiny na nástupišti, a když jsme se rozešli, byl vyhlášen nový nástup. V ten čas seděli lidé u stromečků a zpívali Pokoj lidem dobré vůle.....

Od Štědrého večera přes Hod boží jsme nastupovali osmnáctkrát za dvacet čtyři hodiny. Bylo zakázáno topit a během týdne se vláčely stíny tam, kde před vánoce byli ještě lidé.

Sotva bych kdy věřil, že je možno v zimě chodit bosý, ale stačí, aby ostré kameny v šachtě zničily podrážky starých gumových holínek, a nové nikdo nepřiveze.

Odmítl jsem jít na šachtu s jednou botou bez podrážky a šel jsem do bunkru. Bylo to zlé; v bunkru se špatně dýchalo, protože nás tam bylo ze stejných důvodů jedenáct. Byli jsme tam týden.

Jednou za tři, čtyři týdny dovezli na tábor nějaké ubohé prádlo, někdo dostal košili, druhý spodky, většina nic. Druhý den bylo prádlo jako krev zbarvené od železnatých hornin; lidé v něm spali na světnicích i v bunkru, žili a pracovali.

*

Založili jsme psí klub. Kdo měl nějaký výstup s dozorcí a byl za to potrestán, dostal hodnost čtvrtštěněte, půlštěněte, ze štěněte byl čvrtpes, polopes, až k titulu psa. Bylo nás pět psů a spolu s ostatními jsme na nástupišti rušili projevy osvěťáře, jehož úkolem bylo vyvolat v nás lásku k novému zřízení. Četl vždycky z papíru překrásné projevy o nové společnosti, krácející milovými kroky k socialismu; o tom, že nás tu nikdo nemá v úmyslu trestat, ale pouze převychovávat, a proto že to není žádný koncentrační tábor, jak tvrdí ti, kteří chtějí zasít nedůvěru mezi námi, nýbrž tábor výchovný. Nástupiště se hlasitě smálo, hulákalo a on bez papíru říkal, že jsme hajzlové, a když nás postřílejí, že to nebude žádná škoda.

Vyměnili staršího tábora, protože ho našli v bezvědomí na záchodě a měl zlomená tři žebra. Ten druhý to dělal jen dva dny a šel poprosit velitele, aby ho zprostil funkce, protože se na něj v noci kdosi dobýval.

*

Smrtných úrazů na šachtě valem přibývalo. Nebylo to naše kamení, které zasypávalo kamarády, protože jsme věnovali všechny uranové doly Rudé armádě za osvobození. Ruští inženýři, technici a jiní experti, všichni oblečení ve stejných modrých šatech se širokými nohavicemi, řídili těžbu uranu na výrobu mírových atomových pum. Chovali se jako děti, líbali a hladili horninu, v níž se objevila nová ruda. Uváděli do práce nové příchozí a dávali instrukce: "Robit' buděš, kušať buděš, nikagdá děvočky nězachočeš."

Vystavěli novou korekci, bunkr nestačila a byl od nynějška jenom pro těžší provinění. Psům i štěňatům se lepila smůla na paty, vymetali jedno i druhé.

Do tábora se omylem zaběhl i opravdický pes; byl vycvičený na stopování. Skončil špatně. Osazenstvo kasáren vniklo do tábora, hledali, ale nenašli, protože ten, který měl stopování na starosti, už byl stažený, naložený v octě a dobře uschovaný na psí hody.

Přijeli na tábor noví a říkali, že Pepík Vaníček už má jeden soud za sebou, ale stojí před druhým, protože se prokopával z věznice.....

Přešlo léto, ve kterém mě vynesli otráveného plynem ze šachty. Pracoval jsem nějaký čas na povrchu a rozbíjel kladívkem uranovou rudu a vkládal ji holýma rukama do bedniček Via Rossia. Jedli jsme chléb od rudy zašpiněný a s nadšením četli projevy soudruha Kuzněcova o tom, že lidstvo musí něco udělat proti škodlivému účinku radiace.

Domů mi nebylo dovoleno psát, protože jsem neměl slušné chování. Dostal jsem jen jediný dopis. Žena musela odejít ze školské služby a otec, který už byl v penzi, šel skládat uhlí z vagónů, aby jí pomohl uživit děti a matku. Dělal práci, která patřila mladým silným rukám, zatímco mladé ruce v táboře žloutly jako ruce starců. Začínalo to obvykle prostě. Dva nebo tři dny byly ruce unavené, pak se začalo tělo potit. Pak přišla docela slabá horečka. Řádné lékařské vyšetření nepadalo v táboře vůbec v úvahu. Pacient byl poslán na vyšetření, jen bylo-li zřejmé, že je opravdu zle. Bledé je odváželi do Prahy a nikdy se žádný z nich už do tábora nevrátil. Byl to rozklad krve.

Smrt byla společným přítelem všech. Méně už však člověk člověku. Hladoví a bosí lidé usedali po skončené dřině do kroužků a snili o době, v níž se z šaška stane král. Vždycky se

snadno dohodli na tom, co nechťejí, mň si však byli jisti v tom, co si přejí. Odvěký spor, zda je silnější láska, nebo nenávisť, se ztratil v triumfu toho druhého.

V jednom jsme byli všichni zajedno: je třeba zničit obludný systém, zcela jej vykořenit, pobít jeho nositele a -vykonavatele, protože Rubikon byl dávno překročen a o smíru nemohlo být řeči. Zbývala však drobná, nepatrná otázka: kdo po nich, po těch, kteří musí být pobiti?

A tu na sebe myšlenky a ideje narážely, klopýtaly, obcházely se a rozcházely a s nimi i lidé, kteří se ve vášnivých politických debatách navzájem uráželi a tolerovali si nakonec teprve o samotě svá vítězství, kdy o své pravdě snadno přesvědčovali sami sebe.

11

Byl jsem na podzim tři týdny v bunkru a svedl jsem v duchu řadu vítězných bitev. Pak mě pustili mezi konkurenci, připravenou smazat mnohé vratké iluze.

Přátelé mi v umývárně omývali dehet, který na mne jako na každého v bunkru prokapával, když přišla služba, že mám jít nahoru. Nahoru - to bylo vždycky špatné. Tam se chodilo pouze pro oznámení úmrtí, anebo se šlo odtud dolů do díry, ze které jsem právě vyšel.

Už vstup do kanceláře nebyl dobrý. Zdejší Nejvyšší sovět - tři důstojníci tajné policie v čele s majorem Zelenkou - mě očekával. Major začal klást rafinované otázky jako: Jak dlouho jste tady? Vy jste ženatý? Kolik máte dětí? Učitelem jste byl? A kolik že vám dali u soudu? - řekl jsem si, tohle na mě, zkušeného vlka, nehraj, to je úvod, mluv, co chceš!

Pak náhle řekl: "Tak, pane Brodský, včera nám zase dobili staršího. Skončíme ty rvačky na táboře. Z mého a náčelníkova rozkazu převezmete funkci staršího tábora vy." "Ty lumpe," řekl jsem si a nahlas jsem pronesl: „To je vtip na vyšší úrovn.". "Není," pravil, "to je rozkaz."

Bylo snadné to odmítnout. Nic by se patrně nestalo, šel bych jen zase tam, odkud jsem před chvílí vyšel po svedení poslední vítězné bitvy. Teď mi ten gauner nabídl vědomě jinou bitvu, kterou zatím nikdo nevyhrál.

"Beru s nadšením," lhal jsem.

"Nic jiného jsem od vás neočekával," lhal také on. "Budete představen tábora při večerním rozkazu."

Vrátil jsem se do umývárny a řekl jsem klukům, že když mi neumyjou pořádně záda, tak večer pomažou do díry, protože budu dělat staršího tábora a psí klub válečnou radu. Měli za to, že mám i po bunkru vyváženou letoru. Přišli psi, pozdravili jsme se jako obvykle "haf, haf", a ptali se, co je na těch chýrách. Řekl jsem jim, že ode dneška se budou stýkat s táborovou lůzou jenom sporadicky a to jen se zvláštním posláním, neboť jsem za ně za všechny převzal odpovědný vládní úkol.

Až do večerního nástupu to tábor považoval za "psí frk". A večer psina začala. Stál jsem vedle náčelníka, který pravil, že si přeje na táboře klid a činí v tom směru jistá opatření. To však neznamená, že si někdo bude myslet, že už jsou černý huby za bránou. Osvětář mluvil o Makarenkovi a trochu si ho pletl s Lysenkem. Pak řekl závažnou větu: "Dříve, než přejdeme z epochy socialismu do epochy komunismu, je třeba, abyste zanechali těch volovin, abych mohl povolit některým z vás baliček z domova."

*

Starší měl právo kontroly v kterékoliv části tábora. Dbal na úklid, jedl maso v kuchyni a kontroloval ubohou nemocnici. Ráno byl můj nástup a první projev k masám. Řekl jsem, že mě načalstvo pověřilo, abych byl prostředníkem mezi ním a táborem. Že mou jedinou teoretickou průpravou k tomu je šestinedělní učitelství kurs pro výchovu dítek poloblých. Aby si od toho nic neslibovali, že mi není vůbec jasno, zdali mi to v této funkci pomůže. A že k obědu jsou fazole. - Pak jsem dal rozchod.

Nastala neobvyklá éra. I bomzáci věděli, že je nebezpečné mě podrazit. Jednak by je ostatní ztloukli a jednak byli rádi, že jsem při nástupu řekl, že bomzáci jsou lidé buď nízcí, nebo nešťastní slaboši, a aby každý chvilku zaváhal, než mu ji vrazí.

Začali jsme přestavovat ošetrovnu. Kradli jsme materiál na šachtě, a aby nebyl stráží zabaven při návratu vězňů do tábora, vydal jsem toto potvrzení, ke kterému jsem nebyl oprávněn: "Veliteli eskorty: Sděluji Vám, že ve dnech těch a těch bude skupina odsouzených přepravovat stavební materiál ze šachty Kamenná do prostoru tábora. O tom Vás uvědomuji." Ve stole jsem našel záhadné razítko s velikou číslicí 69. Podepsal jsem dokument a orazítkoval číslem 69 přes jméno. - Přinesli všechno, co jsme potřebovali, protože číslo bylo příliš záhadné, než aby se některý velitel eskorty nad ním pozastavil.

*

Na tábor byl přidělen jako zdravotní referent neuvěřitelný blb. Byl hned v prvních dnech postižen čínskou ideou, že tábor zbaví krys. Dostal jméno generál Myšilov. Jeho případ si vyžádá nutnou konzultaci s psychiatry dříve, než se kdokoliv pokusí tohoto straně oddaného idiota pravdivě vykreslit. Zařazovat ho jako figurku do dokumentace doby znamená vystavovat se podezření, že historiky jsou smyšlené. Proto jen tolik o něm: zatímco nižší inteligenční kvocient byl vždycky doporučením pro službu ve Sboru národní bezpečnosti, on, jeden z nejoddanějších, byl jednoho dne ze sboru pro blbost propuštěn. Nedočkal se pochodu na Trafalgarském náměstí, jen hořce plakal v den, kdy zemřel Stalin. A řekl mi, že ve mně vidí chlapa, protože jsem se slzám ubránil.

V ten den si mě zavolali před Nejvyšší sovět. Bylo mi dovoleno říci všechno, co si myslím o Stalinovi, o komunistickém bloku i o Západě. V zájmu pravdy je nutno s odstupem říci, že všechno, co říkali oni, i všechno, co jsem říkal já, byly nesmysly. Viděli jsme to každý jinak, obráceně, špatně.

Protože jsme měli táborovou hudbu, připravovali jsme za čtrnáct dní koncert na oslavu Stalinova úmrtí. Zakázali nám to však, protože náš prezident Gottwald jel neopatrně na jeho pohřeb a rychle zemřel také. Nikdy jsem neviděl tolik rozjásaných tváří v táboře jako v ty dny. Ale protože tento druh umírání se nestal masovým, dny se vrátily do normálu.

Každou druhou neděli jsem neměl rád. Četl jsem dlouhý seznam těch, kteří v pondělí nepůjdou na šichtu a pojedou úředně do Příbrami. Taková cesta znamenala kolaps rodiny, žádost ženy o rozvod. Seděl jsem s mnohými celou noc - vraceli se v pondělí jako z pohřbu a proseděli jsme noc znovu. Nebylo co vysvětlovat - prostě je to pravda, začni s tím, že jsi dnes zcela sám. A zítra snad uvidíš, že tomu tak není. Plnila se slova osvěťáře na Nikolaji:

"Z vašich dětí uděláme pasáky dobytka a čubky z vašich žen."

*

Bitvu, kterou mi sovět před několika měsíci nabídl k porážce, jsem stále neprohrával. Chodil jsem špinavý jako ti druzí a odmítl jsem udělat každý rozkaz, se kterým jsem nesouhlasil, přičemž jsem se nabídl, že si rád půjdu sednout do bunkru. Řekl jsem, že z tábora udělali koncentrák, ale ze mne neudělají kápo. A tak mě zcela nečekaně jednoho červencového dne odvezli samotného na jiný tábor, kde byl starším tábora gestapák, odsouzený na doživotí.

12

Koncentrační tábory jsou si podobné jako vejce vejci. Čím déle jsi v nich, tím méně věcí vidíš. Měřil-li jsi na začátku puls každého dne, ohlížíš se potom pouze za měsícem. A nakonec nevíš přesně, co bylo v tom a co v onom roce.

I Bytíz s gestapákem Janíčkem a třemi tisíci lidmi nebyl monstrem. Ne, nebylo to peklo. Jen někdy ses nad sebou nebo i nad tím druhým na okamžik zastavil. Třeba tehdy, když jsi byl poprvé spoutaný na rukou i na nohou po dva dny v korekci; když poprvé pocítíš, jak páli moč na stehnech, když nemůžeš odehnat ani mouchu, která se z toho raduje a poletuje po tobě.

Nebo když ti řekne chlapec: "Zítra už budu plnoletý," a zabije se téhož dne v šachtě.

Ano, to je nové, to zaznamenáváš. Obyčejné násilí však už je součástí tvého života. Jen tehdy zpozorníš, když ti zlo ukazuje, že může jít ještě dál, daleko za mez tvých představ.

Jen tehdy posloucháš, když přivedou třeba Mirka. Byl zatčený v padesátém druhém se svou těhotnou ženou a čtyřletou dcerkou. Po celý den měl kdesi vedle sebe na cele plačící dcerku. - Ano, vzpomeneš si - to byli Rusové v Dejvicích v té jejich vile.....

Výslechy, jak je znáš, jen malé varianty.....

Jednoho dne dostal provaz. Druhý den žena porodila chlapce. A večer jí to dozorce řekl. Dostala nervový šok a oslepla. Tchyni odvezli postrašení sousedé na psychiatrii, protože bláznila.

Sedmnáctého prosince šel Mirek na smrt. Vzali ho okolo čtvrté, dali mu pouta a vedli ho na celu smrti. Divíš se, že něco z té večere snědl. Musíš se usmívat, když vypravuje, jak ho dozorce, který s ním trávil noc, aby nezemřel svou vlastní rukou, .těšil: "Nic si z toho nedělejte, zejtra to už budete mít za sebou." Ano, rozumím, jsou to blbci - ale nakonec, co bych takovému chlapci říkal já, já bych byl taky zmatený. Pak psal dopisy na rozloučenou a okolo jedné usnul. Co se mu zdálo? Nepamatuje se. Vzbudil se po čtvrté a dozorce mu řekl: "Máme to akorát." Vytáhl ze skříně ve zdi pytlovou kombinézu a doporučil Mirkovi: "Vemte si ji na prádlo, je tam chladno." A pak jich přišlo hejno a vedli ho.....

"Na co jsi myslel?"

"Nevím, bylo mi líto, že umřu právě, když napadl čerstvý sníh."

Další skupina lidí, prokurátor, sudí, obhájce - všichni staří známí, čtou mu, že žádost o milost pan prezident zamítl, a předávají ho k výkonu trestu. Uvazují ho na šibenici, dole na nohou, v pase a pod krk vložili oprátku. Zvolna natahují. Na hodinách tluče pět - ano, napadlo ho, že umírá v pět.

- A pak?

Myslel, že je mrtvý, ale uslyšel zřetelný hlas: "Znáte je?" A kdosi mu svítil před očima baterkou na fotografii ženy v černých brýlích, malého kojence v peřince a dcerky, která se doširoka směje, protože neví, že jí věší tátu.

Hlava natažená, kývl očima, že zná, dobře zná, a tekly mu slzy. "A znáte toho pána?" ukazují fotografii člověka, důstojníka. Nikdy ho neviděl, oni měli za to, že se s ním setkal kdesi v cizině. Řekli: "Budete žít, znáte-li ho."

Neznal ho, ale zaváhal na okamžik, nemá-li kývnout očima, že ano, aby přežil, ale ne, stejně by ho zabili.

Pláče a oči říkají - neznám, na mou duši, neznám.

Ten, co svítil, se mu dívá do tváře, otáčí se, obě fotografie zasouvá do koženého kabátu a mluví s dvěma podobnými. Pak říká tomu, jenž byl připraven Mirkovi odborně zlomit vaz: "Exekuce se zatím odkládá."

Odpoutali ho už v bezvědomí, vzbudil se na nosítkách před svou celou a budíček volal k dennímu řádu, neboť bylo šest hodin.

Před vánocemi ho vzali ještě dvakrát okolo čtvrté, ale vedli ho do kanceláře a vyslychali. Sedmého ledna dopoledne ho přivedli do zcela malé soudní síně, nikdo tam nebyl, jen on a dozorce; vešel spěšně jakýsi prokurátor a soudce s jedním přisedícím a oznámili mu, že rozhodnutím prezidia Nejvyššího soudu se mění trest smrti na doživotní žalář.

*

Uložíš si do paměti to odpoledne, kdy přivezli dva autobusy vězňů z pevnosti Leopoldov, popelavých a vychrtlých. Běhají po táboře, jeden z nich, malý, si vymývá hrnek u kuchyně a v ruce drží kus chleba, který jemu, dosud neznámému, vstrčil někdo do ruky. Ty se díváš a vzpomínáš nahlas, nevíš, kam ho zařadit; říkáš si, že jste snad spolu někde seděli a že to byl nějaký darebák, a pak vyskočíš, běžíš k němu, díváš se mu do tváře a řekneš: "Ty jsi major Pekárek!" On se na tebe podívá, rozzáří se a řekne: "Nazdar Brodský, na tebe si dobře pamatuju. Poslouchej, ten Bloch byl ale grázl."

.....pak se tě ptají, proč jsi ji Pekárkovi hned v té chvíli nevrátil, a ty to nevíš. Naopak, když ho zmlátí druzí, on se tě dovolává za svědka, že nikdy nikoho v Ústí netloukl, a ty to potvrdíš, protože je to pravda, a dodáš, že na to měl jiné.....

*

Vypravuješ o svých jižních Čechách a tu Němec Adam, který umí jen málo českých slov a pochází odněkud z Hannoveru, se tě náhle německy zeptá: "Ty jsi ze Soběslavi, Jardo?" Ty řekneš - jawohl - a pozastavíš se, jak to že on, od břehů moře severu, ví něco o maličkém městečku mezi lesy - podíváš se na něho, bleskne ti hlavou myšlenka, jdeš k němu a zeptáš se potichu: "Adame, nebyl ty jsi velitelem sicherheitsdienstu v Táboře?" A on ti přikývne, zeptá se tě, co dělal po válce Kohout a další. Ty řekneš, že jsou to tvrdí komunisté. On se směje, protože mu věrně sloužili ve válce jako informátoři.

13

Před vánocemi vešel Saturn do nějaké nové konstelace s Jupiterem nebo Venuší a mne osud zavál na docela maličký tábor, který byl úředně označen jako tábor L. Říkalo se mu tábor smrti, ale nevím proč; neumíralo tu více lidí než jinde.

Byly tam pouze čtyři baráky a ve dvou z nich byli vězňové. Ten první obývali duchovní otcové, na druhém byli ti, kteří dávali přednost praktickému otcovství.

K táboru byl připojen rozsáhlý, kontrarozvědkami pečlivě sřežený závod, kam se svázela ruda z celého Jáchymovska, třídila se, drtila a měřila její aktivita. Rozemleta do velikosti šedivé pšenice, plnila se do barelů a v tisících ji odvážely každý den přetížené vlaky, doprovázené silnými eskortami, do spížírny tábora míru a socialismu kamsi za Ural.

*

V táboře byl zajímavý člověk, dr. Paleček. Mluvil plyně šesti jazyky, graduoval kdysi jako právník a navíc jako ekonom. Za války měl jedno z klíčových postavení u naší vlády v Londýně a otvíral svými konexemi prezidentu Benešovi cestu, aby to leckde nemusel příliš obcházet. Po vítězné válce ho prezident jmenoval za Československo vedoucím mise spojenecké rady pro Německo. Protože v téže radě zasedali generál Eisenhower, maršál Žukov a další vojenská elita, propůjčil Beneš tomuto vzdělanému desátníkovi hodnost generála, aby to v té radě bylo fífty fífty. Znal řadu zákulisních historek z doby války a byl někdy protivný nepříjemnou analýzou situace, která se bez této analýzy mohla zdát nadějnou.

Měl rád vojáka Pattona. Neměl rád dva generály: Eisenhowera a Sokolovského. O tom prvním generálovi říkal, že byl neschopný, a o tom druhém, že byl všeho schopný. A oba považoval za neštěstí pro Evropu. O Američanech tvrdil, že jsou to velmi slušní lidé, politicky je však považoval za nesmírně naivní a tvrdil, že rozdíl mezi Ivanem z Kujbyševa a Ivanem z Hollywoodu tkví v tom, že ten druhý se hodně myje. Byl ateista a na táboře měl rád jezuitu Ala, a tak jsme chodívali po dvoře a rozprávěli o Bohu, d'áblu i lidech.

V táboře byl také náš bývalý velvyslanec v OSN, který nás před léty popudil svým rozčileným projevem v New Yorku, kde odmítl předložené doklady o existenci koncentračních táborů u nás a prohlásil to za imperialistický výmysl. Měl proto při vstupu do tábora malou nepříjemnost, protože mu kluci naflákali a porouchali mu žebra. Přísahal při zdraví svých dětí, že o existenci táborů nevěděl, bral v ochranu soudruhy z ústředního výboru strany a měl za to, že devadesát procent z nich jsou stejní oslové jako on. Jinak to byl člověk velmi vzdělaný a nevhledný.

Dvakrát týdně byly na táboře mše. Byly tajné, pokaždé na jiné místnosti a vždycky šel za to někdo do korekce. Pak se přišlo na to, že jeden z kněží a zpovědníků není kněz, ale zloděj a bomzák, který v mládí dlouhá léta ministroval při mši a naučil se to od faráře.

Kněží dělali jednu z nejtěžších prací. Byli někdy zahrnuti po pás v rudě a proti záření je mělo ochránit půl litru mléka denně, které dostávali navíc. Vypili z něho málo. Dávali většinu těm, kteří právě přišli z věznice nebo vyšli z korekce.

Do tábora přišel Hojtaš, významný stranou odvržený soudruh, který pro její výstavbu na Slovensku udělal mnohé tím, že likvidoval třídní nepřátele. Asistoval osobně při zatýkání kněží, kteří byli nyní v táboře. Otcové v táborovém Vatikánu zasedli, aby se usnesli, zdali i v případě Hojtaše se zřeknou mléka. Nemohlo to dopadnout jinak - dávali mu je denně. říkal vždycky, bezbožník: "Zaplat' vám to Pán Bůh, přátelé," a začal dostávat barvu.

Šachty tu nebyly, ruda se netěžila, ale zpracovávala. Když začaly řvát rudné mlýny, nebylo vidět na tři kroky. Okolo hromad šedé pšenky chodily šedé postavičky, pěkně do kruhu jako kobyla u žentouru, a v předepsaném ritu přetřásaly zrno. Zrno se nasypalo do barelů, vážilo, pan velvyslanec přiložil víko a zaletoval. Smrkali jsme černé bláto a jedli černý chléb s cibulí. Každý týden měřili na táboře radioaktivitu. Čeho se ocelová tyč měřiče dotkla, to hrálo a zpívalo. Stoly, pokrývky, šaty. - Každý měsíc byla podivná brigáda. Přivezli speciální barely, na nichž bylo napsáno UZO, a čtyři z nás poctivě vybírali obsah jímky u záchodu, která taky hrála a zpívala.

Maminka mě učila, že dobrá česká hospodyňka pro pírkou i přes plot skočí. Čas překonal hospodyňku. Překonával i nás a ani se neohlédl, když jel kolem.

14

Saturn se vrátil zpět do původní konstelace a odvezli mě zpátky na Bytíz, abych si přliš nezvykl na lidi. Směl jsem být na jednom místě jenom půl roku.

Jen jeden malý obrázek se mi vrací z té doby. Byl máj; lidé ve světě vzpomínali, jak před deseti léty skončilo jedno velké klání. Připomínaly se hrdinské činy a moudrost vítězných státníků, proklínali se nepřátelé i spojenci, vůdcové národů postáli v tichém zamyšlení nad hroby neznámých vojinů, noví adepti na hroby vzdávali čest bojovým praporům a z Prahy vyjelo několik stovek cyklistů na Závod míru. Jezdili východní Evropou od města k městu, pořadatelé vypouštěli z klecí holuby a děti mávaly papírovými holubičkami. Cyklistická trasa vedla i těsně okolo tábora. Několik dnů jsme poráželi stromy a zakrývali ploty a ostřelovací pásma. Okolo střeleckých věží jsme nechali vyrůst houštinám.

Byl krásný horký den, když závodníci projížděli. Jeli rychle, protože věděli, že čím rychleji projedou, tím více mír posílí. Ve vzduchu bzučely kamery, ve větvích zpívali střelci a pan Potěmkin se smál.

*

Před vánocemi mě vzali zpět na tábor L. Bylo to krátké, ani to nestálo za tu cestu. Ale vzpomínka mi zbyla. A vzpomínky, to je to nejdražší, co nám zůstává, když už všechno svěží pomine

. Dali mě po příjezdu do korekce s homosexuálem. Ten hoch měl něžný poměr s přítelem. Pak mu byl něco dlužen a v příteli vychladly city a přál si, aby mu peníze vrátil. Milenky, ženy i muži, bývají někdy vrtkavé. Ani Čáp nebyl jiný. Nasypal příteli něco do jídla, co porušilo romantiku večera, protože přítel se na místě zhroutil. Čápovu teorii o tom, jak to vlastně bylo, orgány odmítly a dostal doživotní žalář.

Byl to vzdělaný člověk, který studoval filozofii. Znal dobře historii i světovou literaturu. O každé velké postavě lidstva šetrně poznamenal, že opovrhovala ženami. I rozhodující dějinné bitvy sváděli pouze homosexuálové. Ani Konfucius, Buddha, Mohamed a Kristus nebyli jiní. Řekl jsem mu, že i Bůh dává přednost svatým a světice jsou v menšině. A aby chrápal, neboť nejsem milostně naladěn a mohl bych mu jednu vrazit.

Za tři dny jsem vyšel, vešel spoutaný do autobusu a jel přes Prahu, matku měst, až na Slovensko do pevnosti Leopoldov, která byla po dobu pěti let mým posledním zastavením na cestě za jasnou budoucností.

15

Jedete-li do Leopoldova, jedete autobusem velmi dlouho. Dlouho jedete proto, že Leopoldov je pevnost až kdesi ve středním Slovensku a mimoto silnice jsou u nás velmi špatné. Ty silnice jsou špatné proto, že prostě nemáme peníze, abychom postavili lepší.

Nedostatek peněz tkví v tom, že díky naší příslušnosti k táboru míru v čele se Sovětským svazem podporujeme kdejakou rvačku ve světě. Zpravidla za to nechceme nic, protože to hodnotíme jako proletářskou povinnost, anebo, když nám někdo něco slíbí, tak to obvykle prohraje, a ten druhý nám nedá nic.

Proto je nutno smířit se s tím, že do Leopoldova se jede dlouho. Máte-li spoutané ruce a hladový žaludek, zdají se vám silnice ještě delší a horší.

Leopoldov je stará pevnost vystavěná králem Leopoldem na obranu země proti vpádu nepřátel zvenčí. Teď tomu bylo u této královské stavby naopak: zvenčí ji hlídali obránci a nepřátelé země byli uvnitř. Ale i jinak revoluce zvrátila tradici královskou. V místnostech, kde kdysi ržáli koně, proklínalo dnes krále i revolucionáře několik tisíc vězňů.

Pevnost byla obehnána vysokými šancemi, které byly ještě nastaveny dvojitým čtyřmetrovým plotem. Měla půdorys šestiúhelníku o průměru asi osm set metrů. Uvnitř byla řada budov s nejrůznějším posláním, jejichž tvar, účel a dislokaci bych sotva dovedl srozumitelně popsat. Za zmínku stály dvě budovy, a to velitelství pevnosti a nové samoty.

Osazenstvo pevnosti zahrnovalo sice i některé delikventy s menší společenskou nebezpečností jako zloděje a vrahy, velkou většinu však tvořili političtí vězni. Nebyly zde uranové doly; vězni dělali sta nejrůznějších prací. Pracovalo se v továrně na zemědělské stroje, byla tu výroba sudů, kopaly se kanály, loupala cibule, lepily krabice i pytlíky a mnoho jiných věcí. Nejoblíbenějším sportem v této části země bylo však draní peří.

Takové vybavení dílny na peří není nákladné. Potřebujete pouze místnost sto čtverečních metrů velikou, abyste do ní mohli směstnat velký žok peří, kamna a stoly s třemi lavicemi pro sto dvacet sedm lidí. Pak už stačí jenom stanovit normu, kolik se toho musí za den udělat, protože kdo nepracuje, nebude jíst! Doporučuje se stanovit normu bláznivě vysokou, zdánlivě nesplnitelnou, protože je zjištěno, že se to vždycky nakonec udělá. I hygienická zařízení je nutno zjednodušit na jeden veliký kbelík. V poledne ukážete prstem na dva pracující, dáte jim s sebou ozbrojenou stráž a oni to vyprázdní na druhém konci pevnosti. Je zapotřebí, aby je strážce povzbuzoval slovy: "Hybajte, hybajte, je tam vela roboty," a sám měl ruce v kapsách. Okno je třeba zabílit, aby se dělníci nerozptylovali.

Pro tento druh práce je stejně vhodný ministr, student, generál, básník, poslanec, kněz katolický i evangelický, tajemník komunistické strany, poručík i univerzitní profesor, což mohu dosvědčit, protože jsem s nimi u jednoho stolu seděl a na vlastní oči viděl, že jim to jde.

Navíc jsou tito lidé schopni navzájem poslouchat různé přednášky, jejichž obsah je pestrý jako minulost politických vůdců ve východní Evropě. A pak se vášnivě diskutuje a dojde se k závěrům jediné možným, závěry se přesně formulují v poučku a ta pozbývá platnosti teprve druhý den, neboť zákon dialektiky praví, že vše se mění a vše je v pohybu. Mluví-li se o padlých ženštinách, pak mlčí kněží; je-li na programu svinstvo jako obecný jev, mlčí politický tajemník.

Mimo tyto kolektivní zábavy je možno se věnovat individuálním zájmům, například studiu jazyků. Rozhodl jsem se pro jazyk Shakespearův, protože mě lákal tím, že jsem o něm nic nevěděl. Vedle mne sedící univerzitní profesor mi nadiktoval každý den čtyřicec nových slov, která jsem pečlivě zaznamenával i s výslovností na klozetový papír, protože pergamenu nebylo, tím méně pak potřeb na psaní. Toto se dělo tajně a papír se uschoval během práce do peří.

Bylo dovoleno učit se rusky, ale nikoho z nás to ani nenapadlo. Učení jiným jazykům bylo trestné a najít u někoho anglická slovíčka znamenalo jít na čtrnáct dnů nebo děle do díry.

A tak bylo třeba velikého dšvtipu při přenášení slovíček a poznámek z gramatiky. Do šatů je nebylo možno dát, protože byly časté prohlídky po práci - každý byl pak vysvlečen do košile nebo do naha. Jediná poměrně bezpečná metoda byla: stočit klozetový papír, na němž byly poznámky, do ruličky, z hygienických důvodů jej obalit ještě jedním papírem a vložit

před odchodem z práce na místa, pro něž byl papír původně určen. Při příchodu na celu bylo nutno poznámky z nedůstojného prostředí vyjmout dříve, než se přistoupilo ke studiu.

Cely vězení byly zpravidla pro dvacet lidí, byly tu však i takové, na nichž žilo osmdesát lidí. Zdi byly velmi silné, aby se k nám nikdo neproboural dovnitř.

Byla zde i vězeňská knihovna. Knihy byly určeny nikoli k zábavě a rozptýlení, ale měly nám sloužit k převýchově. Rozhodl jsem se, že se pokusím udržet v sobě jistý druh kulturní a politické rovnováhy a intenzívně jsem studoval angličtinu i klasiky marxismu-leninismu. I Stalinovy spisy byly k dostání, protože v té době ještě Nikita Sergejevič Chruščov nikomu neprozradil, co o něm ví, a nechával si to pro sebe. Nedbal jsem přátel, kteří prohlašovali, že už začínám blbnout dlouhým pobytem ve vězení, a prostudoval jsem si sebrané spisy Vladimíra Iljiče, dějiny VKSb i usnesení nejruznějších stranických orgánů. Přečetl jsem si i některé ódy na zalesňovací a osevňovací plán a báseň o dýmce Stalinově.

*

Na jaře roku padesátého šestého se sešli ruští bolševici a sněmovali na dvacátém sjezdu. Nikita Sergejevič spolu s ostatními odhalil kult osobnosti. Plivali na Josefa Džugašviliho, protože nyní už jim nemohl ani nic nabídnout, ani je dát střílet.

Četli jsme dychtivě noviny a dohadovali se, co přijde dále. Byl jsem v té době na cele číslo dvacet sedm se vzdělaným marxistou, doktorem Gustavem Husákem. Byl náruživým šachistou i politikem. Hráli jsme spolu jednu nebo dvě partie denně a pak jsme debatovali o socialismu a dvacátém sjezdu. V šachu neměl úspěch; byl úporný hráč, ale chyběla mu představitivost, kterou měl při hře například kasař Fiala. Ani v politice nebyl úspěšný, protože seděl a ti druzí vládli. Nikdo ho na cele neměl rád; nebyl kamarádský, byl to vlk samotář.

Setkal jsem se s kapitánem Vozkou, přítelem prezidenta Masaryka. Každé ráno poctivě cvičil, aby si udržel svěžest. Bylo mu osmdesát sedm let a i jeho pečlivě hlídali, aby neutekl, protože se jim zdál stále nebezpečný.

*

Pepík Vaniček se pokusil s kamarádem o další útěk, devátý v řadě. Nasedli do těžkého nákladního auta, které stálo na jednom z dvorů pevnosti, a prorazili těžká vrata v bráně. Uvzli však v systému mříží a strašně je oba zmlátili; odvezli je k soudu a oba dostali trest smrti. Pak je vzali nazpět a dali na nové samotky, kde čekali na popravu.

Byla neděle a dozorce šel s Pepíkem na dvůr, aby si vyklepal deku. Pepík ji položil na zem a kráčel k ostřelovacímu pásu. Z obou střeleckých věží se ozvalo: "Stůj, stůj!" a znovu "Stůj, stůj!", ale Pepík šel pomalu dál, protože měl za to, že už v životě dost užil a že se mu tenhle desátý útěk musí podařit.

Zdařil se mu. Nedbal na křik, došel k prvnímu plotu z ostatního drátu a bez spěchu vylézal nahoru. Zaštěkal samopal a Pepík se zvolna pustil drátů a zvrátil se naznak. Byl zasažen jen jednou ranou do oka; ale ta rána stačila k tomu, aby nesplnil slib, který dal té hodné prokurátorce, že práci odčiní svou vinu.

Áda, jeho kamarád, byl popraven za několik týdnů poté v Nitře.

16

Vzbouřila se kdesi na jih od nás Budapešť. Vzbouřili se studenti a mládež. Mládí je vždycky nebezpečné; synové mají často blíže k činu než klábosící otcové. V čele vzpoury nestál statečný homosexuál, jak předvídal Čáp, ale ostřílené múzy, které vyvolaly v život spiritualistické seance Petófiho kroužků.

Strážní a hlídači prehalí z budapešťských ulic do sklepů, v leopoldovské pevnosti postávali na dvorech ve skupinkách a měli ustarané tváře. Nebylo nutno pečlivě schovávat anglická slovíčka, vězňové v práci se potichu smáli a vězňitelé hlasitě mlčeli.

Do Budapešti vpadla Sovětská armáda, ulice zruřověly krví a tváře strážců na pevnosti také. Korekce byly přeplněny hladovými a šilhavými dozorce Kuo Mo Žo, o němž jsme se

dohadovali, zdali mu při pláči tečou slzy křížem, pookřál, znovu zapřel Boha, ke kterému se v minulých dnech hlásil, a znovu kopal vězně do holenních kostí.

Život se stal opět normálním.

Při vycházce na dvoře nadále kulhal bývalý ministr spravedlnosti, který po komunistickém puči vyskočil z okna a bláhově se domníval, že se zabije. Namísto toho poslouchal dnes výčitky vrahů, které poslali jeho soudcové tam, kam jiní soudcové poslali později jeho.

Chodili v kruhu básníci a přeli se o socialistický realismus. Chodil po dvoře i Miloš Kábrt, který se před léty na táboře Vojna vzbudil a řekl, že mu právě umřel v Leopoldově táta, protože mu to ve snu řekl. Konejšil jsem ho tehdy, aby neblbnul, ale on mu otec tu noc skutečně zemřel.

Chodil tu i agent s rybami, který se vychloubal, že má - jako jeden z mála - stále ještě doma ženu a tři děti.

Chodil tu i homosexuál Čáp a díval se mlsně po umučeném mládí, jemuž byl připraven vrátit víru v lidskou lásku.

Chodili tu biskupové a kněží a zpovídali hříšníky, kterým hříchy chyběly, nebo ty, kteří si na ně po létech vzpomínali a rádi se s nimi svěřovali, protože dnes už neplatily, neboť jejich vinu léty setřel sám mstivý Bůh.

Na druhé straně pevnosti bylo místo, kde se směli procházet ti, kteří už chodit nemohli, protože byli příliš staří, nemocní nebo příliš vyslýchaní.

Byl tam i člověk, který byl zcela domučený, všechny smysly mu vzali, byl hluchý i slepý, ale měl v prstech a dlaních jemný cit. A tak s ním trpěliví celé dny rozmlouvali, malovali mu písmena do dlaní, z písmen skládali slova a ze slov věty. Tělo už nebylo dobré k ničemu, ale mysl měl jasnou a každý říkal, že je to člověk moudrý. Bylo jich v těch domech okolo dvorku skoro půl tisícovky a bylo to strašně smutné místo. Ti staříci byli na sebe velmi zlí, protože se jim stýskalo po vnučatech a ti nemocní a dobití stárlí s nimi a tušili, že se sotva dočkají dětí, tím méně vnučat.

A na východě pevnosti, kde bylo k Rusku i k Bohu nejbliže, stály nové samoty, které měly rovněž malé dvorky pro ty, kteří se směli některý den projít na půl hodiny nebo na deset minut.

Už se tam neprocházel v kruhu generál revoluce Pavel. Zesměšnil ho kdysi klauni, táhnoucí mu v patách, protože byl mocný. Ale přestal být směšným v okamžiku, kdy chtěli udělat klauna z něho. Rval se s nimi až do chvíle, kdy přišli, otevřeli jeho celu a, stejně zdvořilí a úlisní jako kdysi, řekli: "Soudruhu generále, jste propuštěn." A nabídli mu vysoké postavení na ministerstvu vnitra, neboť nový ruský poradce skazal: "Choditě za generalom!" Ale odmítl to a pracoval na jiném místě.

Kdysi jsem se bláhově domníval, že každý reprezentant Valného shromáždění Organizace spojených národů by měl na samotách absolvovat týdenní kurs před vstupem do Paláce národů. Ale pak mě napadlo, že by to bylo zbytečné, protože by je pan Gromyko za několik dnů přesvědčil, že tam vlastně nikdy nebyli. Nebylo by to patrně příliš obtížné, protože už uvěřili jiným pitomostem.

Leopoldovské samoty nelze odbýt odstavcem, kapitolou nebo knihou. Je nutno jen konstatovat, že na těch dvorečcích před nimi byli lidé stále schopni se občas procházet.

17

Nevím, jak se to stalo, ale měl jsem pocit, že jsem zaskočen. Poslední den v roce 1957 jsem dvakrát omdlel na cele, ačkoliv jsem byl přesvědčen, že mi nic není. Připadal jsem si jako moucha na zemi, která se kolébá. Hlava byla divná a chvílemi jsem viděl věci mlhavě. Střídavě jsem chodil do práce a střídavě přesvědčoval lékaře dozorce, že musím zůstat ležet na cele.

Několik týdnů se mi zdálo, že je to nesmysl, že jsem zdravý a že jsem prostě jen hodně unaven. Ale pak mě napadlo, že si lžu. Lékař mi řekl, že mám otřesenou nervovou soustavu a

hluboký pád krevního tlaku. Díval jsem se celé noci do stropu a postupně jsem se neudržel na nohou.

Říkal mi, že to nic není a že se z toho dostanu. Věděl jsem, že to není pravda, že teď jsem na řadě já.

Šest týdnů mi vězeň-lékař starostlivě měřil tlak. Poslední týden jsem pil denně jenom trochu mléka. To ráno zemřel na lůžku u zdi náhle jeden z nás. Lékaři smekli vězeňské čepice a nahlas dýchal jenom sedlák, který vedle mne umíral již druhý den. Okolo čtvrté byl i s ním konec. - Plakal jsem celý večer, protože jsem věděl, že i mne vynesou brzo takhle v prostěradle, plakal jsem proto, že žena i děti čekaly marně, že po mně budou vynášet další a další a že tomu nikdy nebude konec.

V noci běhaly přede mnou po mých prostěradlech tlusté gumové myši a já jsem se ráno díval na prázdné postele a poprvé jsem vypil horkou kávu. A usnul jsem, abych zaspal tu hrůzu posledních měsíců, a sotva jsem se vzbudil, usínal jsem znovu. Za deset dní mě propustili a měl jsem pocit, že jsem něčemu neznámému utekl.

*

Cítil jsem se dobře a řekl jsem si, že tohle byla zkouška tvrdá a zlá, a ta že je za mnou.

Dostal jsem přidělený jiný byt, žil jsem s jinými zločinci a po práci s nimi chodil v kruhu na procházku okolo pitevny, do níž jsme vždycky nahlédli, kdo tam leží.

Civilisté byli na tomto oddělení nějak v menšině. Chodil tam velitel Československé armády, jednooký hrdina, ke kterému se lidé kdysi modlili, aby je zachránil před vpádem Němců na začátku války.

...Byl tu generál Kutlvašr, který velel Pražskému povstání na konci války a ruští maršálové mu měli za zlé, že z Prahy neudělal Varšavu a z ulic jatky a zkomplikoval jim situaci tím, že dovolil, aby mnoho schopných lidí válku přežilo. Považovali varšavské řešení za mnohem účinnější.

Procházel se tu varšavský svědek, Polák Marion, hrdina bez šarže, který střílel na Němce s tátou a dvěma sestrami u mostu, který drželi pro Rudou armádu a který armáda odmítla překročit, protože ještě příliš mnoho obránců Varšavy žilo.

Chodili tu letci ze Západu, jimž kdysi anglická vláda velmi děkovala za válečná hrdinství, a pak na ně pro jiné starosti pozapomněla.

Byl tu jediný pamětník bitvy u Dukly, který byl ochoten vypravovat o všem možném, ale nikdy o těch zbytečných jatkách, byl tu i Jožka, hrdina Slovenského národního povstání, který měl doma dvě krabice ruských a československých řádů, ale bylo mu to málo platné, protože ho při výslechu zmrzačili.

Čas od času bylo hrdinům dovoleno, aby je na několik minut navštívily jejich ženy. Mluvili s nimi v malé místnosti, osvětlené červenou žárovkou, aby hrdinové vypadali svěže, byli vždycky tři, on, ona a strážce, mezi nimi mříž. Mluvili o věcech, o nichž bylo dovoleno mluvit, políbit se nesměli, aby si ústy nepředávali zabalené motáky s poselstvím; byli po létech rozpačití. Ženy buď plakaly, nebo se usmívaly. Ten úsměv vždycky posiloval, i když večer třeba patřil milenci, s kterým spala, protože jen tady se čas zastavil, aby nikdo neumíral dnes.

*

Přišla tvrdá zima a na celách probíhaly diskuse o tom, zdali je výhodnější žít v teple a zápachu při zavřených oknech a zničit si plíce, nebo okna otevřít a zničit si ledviny a průdušky. V tom byly fronty ostře oddělené a ukázalo se, že i ti, kteří navrhují nějaký kompromis, jsou skrytými agenty jedné nebo druhé strany.

18

Přišlo jaro a s ním i nový život.... Řekli mi, abych si zabalil všechny své věci. To vždycky vzbuzovalo naděje i obavy. Naděje byla v tom, že mě mohli převést do jiné věznice nebo tábora. Obavy vyvolávaly nové samoty. - Bylo to to druhé.

Nové samoty měly čtyři oddělení v jednotlivých poschodích. Mimo to ve sklepě byly korekce. I ti, kteří z Leopoldova odjížděli, museli jimi projít aspoň na jediný den, aby přespali v přízemí na transportních celách. Jestliže strážný kývl, abyste šli nahoru, znamenalo to, že zůstáváte. A v tom okamžiku to bylo napínavé. V prvním poschodí na oddělení "B" byl sice velmi tuhý režim, ale nebylo to oddělení likvidační. Když se s vámi zastavil tady, řekli jste si - zaplat' pámbu! Jestliže začal vystupovat o poschodí výše, byly to jen dvě možnosti: buďto projde dalším patrem do oddělení pro prominenty - nebo se zastaví na oddělení "C", které bylo postrachem celé pevnosti.

Bylo mi naprosto jasné, že se se mnou zastaví právě tady, ale stejně jako mnoho věcí v životě, ani tohle jsem neuhádl, a on mě odvedl poschodí výše.

Osazenstvo tohoto patra se skládalo povětšinou z lidí, kteří měli kdysi významné postavení v politice nebo byli jinak zajímaví. Mimo to tu byla menšina, která byla zajímavá teprve teď. Byli to lidé, kteří zešíleli.

S tím, že lidé ve vězení zešílí, se musí počítat. Sám jsem měl před rokem dojem, že přežiju-li, tedy jako blázen. Ale má se počítat dobře.

Plánovači pro podobná zařízení naplánovali, že se v Leopoldově zblázní čtyři lidé do roka. Tyto čtyři naplánované blázný odváželi každým rokem na podzim do vězeňských ústavů pro duševně choré.

Kolik tu bylo celkem duševně chorých, nelze odhadnout. Je nutno vzít v úvahu, že první hlášení o tom, kdo není normální, pocházela od dozorců a ti byli postiženi obecným blbnutím, což věci značně komplikovalo. Panoval názor, že čím více zblbneš, tím lépe si s představenými rozumíš. Ti nebezpeční šílenci byli známí a bylo jich šedesát dva, náčelníka tábora v to nepočítaje.

Je možné, že některý ze čtenářů dosud ve vězení zavřený nebyl; nemám v této věci kvantitativně jasno, protože v mé zemi je možno rozdělit lidi zhruba do tří skupin; na ty, co byli ve vězení, na ty, co tam právě jsou, a na ty, co tam přijdou. Toto dělení se nazývá východoevropským, ale výraz není přesný, protože platí až po Vladivostok.

Těm tedy, kteří vězení dosud z nějakých důvodů unikli, sděluji, že jednotlivá poschodí vězeňské budovy tvoří vlastně pavlače uvnitř, takže dozorce v přízemí vidí pohodlně až do třetího poschodí a ten ze třetího poschodí to přehlédne až dolů. Mezi jednotlivými pavlačemi jsou nataženy ocelové sítě, aby si některý z vězňů nemohl zkrátit trest skokem dolů anebo aby si neublížil dozorce, oslavující pivem Leninovo vítězství.

Šli jsme chvílku po pavlači, pak on otevřel jednu celu. Na jednom ze dvou lůžek byly narovnány celofánové sáčky a ze stoličky před lůžkem povstal vysoký mladý muž a pravil, že se jmenuje Andy. Ptal jsem se ho, jak to tu chodí; řekl, že tady se dá ještě žít, ale dole že je zle, to že uslyším, jak je řežou; že se tu lepší celofánové pytlíky a norma u těch malých je osm set denně. Jídlo bídné, vycházky půl hodiny denně. V zimě že je na cele zima.

Chodbař mi přinesl materiál, sedl jsem si ke své posteli a do večera jsme povídali a lepili.

Andy byl prostý chlapec, bývalý mlynář, kterého pro něco zavřeli. Byl na Jáchymovsku a pracoval v uranových dolech. Tehdy měl trest dva a půl roku. Pokusil se o útěk za hranice a dostal k tomu navíc dvacet pět let. To byla běžná norma, protože se předpokládalo, že by každý, komu by se útěk zdařil, vyzradil za hranicemi všechno, co ví. A na to je zákon o vyzrazení státního tajemství. Obviněnému se úmysl prokazovat nemusí, protože podle koncepce sovětského trestního práva postačí zcela, jestliže soud nabude přesvědčení, že by tomu tak bylo.

Večer jsem si řekl - mám štěstí, že jsem nepřišel na oddělení "C" a mimo to Andy je slušný kluk.

Ráno jsem se díval s obdivem, jak je možno být ještě svěží po deseti letech vazby. Andy vstal, pouštěl na sebe s požitkem ledovou vodu z kohoutku nad záchodem v rohu a začal

cvičit. Byl dlouhý, štíhlý, ani stopy po vyseďlých kostech, prsty na ruce dlouhé jak klavírista. Cvičil systematicky, nenechal jediný sval v nečinnosti.

Přinesli v hrníčku kávu a chléb, říká: "Andy, kafe." "Dobře," povídá, "toto je důležitější jako jedlo." - Byl jsem kdysi učitelem tělesné výchovy a do hloubi duše jsem se styděl. Hleděl jsem si chleba a Andy cvičení. Zakončil to boxerským tréninkem, říkal - "boxoval som doma vo velterovej váhe:" A lepili jsme až do večera, protože dozorce nás na vycházku nevzal.

Ráno jsem řekl "Andy, kafe," ani neodpověděl, soustředěně cvičil, dělal mosty, proklepával svaly, já žmoulal chleba a už jsem se nestyděl. Dojedl jsem a začal lepit pytlíky a Andy trénoval box. Skončil, znovu pod vodu, šplouchal se tam jako kačka, osušil se a oblékl.

Přešel od svého lůžka ke dveřím a kávu s chlebem nechal stát. Počítal jsem nalepené pytlíky a viděl jsem Andyho, jak šel do rohu záchodu a prohlíží od prstů omakanou zeď. Přestal jsem počítat a podíval jsem se na něho. Setkali jsme se očima. Byly úplně jiné než včera a moje asi taky.

Řekl mi: "On tu bol?" "Kdo?" zeptal jsem se. Chvilku mlčel a pak zašeptal: "Však ty vieš, ty ho dobre poznáš." Otočil jsem hlavu k sáčkům a řekl jsem si - no nazdar! - a snažil jsem se počítat.

Chodil mi za zády od dveří k lůžku a nazpět. Zastavil se vedle mne. "Ty si vedel, že tu bol?" "Podívej se...." Víc jsem nedořekl. Zařval: "Ako to so mnou hovoríš? Stoj v pozori!" Vstal jsem a díval se do cizí, zlé tváře. Byl popelavý a trochu se chvěl. "Vieš ty, kto som?" Mlčel jsem.

Přešel sem a tam a zastavil se. "Som major psychologickéj služby letectva. Rozumieš?" "Rozumím," řekl jsem. "Pracuj teraz!" nařídil. Začal jsem lepit sáčky, ale kazil jsem jeden za druhým. Stál u okna, do něhož klepal déšť, a díval se několik minut, jak tečou slzy po skle. Pak vzal svůj kabát a prohledával horečně každý šev. "Aj vtedy to bolo také," řekl, "aj vtedy."

Zahodil kabát do rohu a rychle přecházel celou. Říkal stále aj vtedy, aj vtedy.

Byl jsem nervózní, chtělo se mi močit a vstal jsem. "Stoj!" vykřikl. Zůstal jsem stát a díval jsem se na dveře, nemám-li do nich zabouchat, aby přišel strážný. Postavil se proti mně a celý se třásl: "Kedy si naposledy rozprával s Berijou?" "Nemluvil jsem s ním, pane majore," řekl jsem a ustoupil malý krůček vpravo, abych se přiblížil zády ke zdi. "Ty špión hnusný," řekl, "já ťa poznám!" Ustoupil jsem o další krůček. - Měl úplně křivá ústa, už nebyl tak veliký, byl příhrbený, prsty se mu chvěly jak na klávesnici. "Prečo si ma prišiel zabit', prečo si prišiel, prečo...." Z křivých úst mu začaly vytékat sliny, už jsem mu nerozuměl, co říká, začal zvolna zešíroka zdvíhat ruce, jako by mě chtěl chytit, přidržet pod krkem; ustoupil jsem poslední krůček zády ke zdi, už neudělal krok, jen můj krk přitahoval jeho krásné dlouhé prsty - bác! - plnou silou jsem mu dal ránu pod bradu, vytřeštil oči a podlomila se mu kolena - bác! - druhá rána a zvrátil se nazpět. Hlava bouchla na dřevěnou podlahu, z úst mu tekla pramínek slin a krve.

Zabouchal jsem na dveře a znovu. Hlídal jsem ho očima. Boží oko pohlédlo. "Otevřte!" Otevřel. Třásl jsem se a ukázal rukou na Andyho.

"To nič," řekl, "to si privyknete. Však aj on si musel zvyknút:" Přišli dva chodbaři s nosítky. "Rány se vod něj neboj, von to pořád trénuje, ale nikdy nebací. Dycky by jenom škrtil. A dyby ti držel ruce, tak ho kopni do břicha," poradili.

Odnesli ho do korekce a vysvlékli. Na nahého pouštěl hlídač hadicí vodu.

Chodil jsem po cele namísto Andyho. Nebyl jsem si tak docela jist, že mě bude chtít vždycky jenom škrtit, až se vrátí z korekce. Kdyby jen jednou, jedenkrát udeřil dřívě, než sáhne po hrdle, byl by se mnou konec.

*

Přestalo pršet a šli jsme na dvorek na vycházku. Po sedmi létech jsem viděl některé staré známé tváře. Teď už byly více staré než známé. Připojil se ke mně můj ideologický soupeř,

profesor marxismu a literární kritik, s nímž jsem se tvrdě potýkal před pěti lety v táboře. Byl na samotách již čtyři roky, od takzvané leopoldovské vzpoury. Vzpourou bylo odmítnutí zkaženého jídla. Nic více. Důsledkem byl bezpočet zpřerážených rukou a žeber a sankce v celé pevnosti.

Řekli jsme si ve zkratce své osudy za poslední léta, vyslovili jména nově zavřených i těch, kteří se již vrátili domů, a sjednali si spolu vycházku na druhý den.

V noci jsem špatně spal. Sýčkové, kteří měli hnízda ve starých zdech, nařikali více než kdykoliv jindy. Umlkali teprve k ránu, kdy je vystřídalaly balkánské hrdličky, které okupovaly dutiny v šancích.

Andy byl v korekci a já lepil pytlíky. Diskutoval jsem sám se sebou, vznášel náměty, polemizoval a snil

Šli jsme na vycházku, marxista již na mě čekal. Před koncem vycházky se mi vybavil obrázek našich diskusí před pěti lety. Tato měla jiný průběh, měli jsme k sobě blíž. Řekl jsem najednou se smíchem: "Poslouchej, jsme to vůbec my?" Neřikal nic.

Druhý den jsem byl na vycházce s jezuitou Ozokem. Mluvili jsme i o profesorovi. Jezuita řekl: "To je vzdělaný člověk a výborně mu to myslí "

On sám měl na cele duševně chorého, ale "zlatý chlapec", říkal o něm. Byl svědkem toho dne, kdy porucha propukla. Dostal dopis od ženy, že se dcerka nemůže dostat na studie, a proto se ona rozvádí. Podal dopis mlčky Ozokovi. Od té doby nepromluvil ani slova. Někdy nastavil ruku, Ozok mu nasypal špetku tabáku, protože stačil udělat normu a kupoval jeden tabák pro něho. On normu plnit nemohl, protože celé hodiny seděl nebo stál, mlčel a díval se. Stával i v noci u Ozokovy postele a mlčel. Jednou dali Ozoka na tři dny na jinou celu a jemu nedávali jídlo, aby ho přinutili mluvit. Seděl nebo stál po ty dny a mlčel. I teď na vycházce chodil za námi a mlčel.

Druhý den ráno se Andy vrátil. Říkal rozpačitě, že někdy má blbý nápady. Řekl jsem mu, že to máme někdy všichni, a mluvili jsme o mlýně a o děvčatech. Říkal, že se ženit nebude, protože, když se tak dívá kolem a pozoruje to, tak ženský nestojí za to. A že by byl blázen, aby se ještě o nějakou staral. Říkal jsem mu, že někdy je v manželství psina, ale on namítal, že bez manželství je psina větší.

Druhý den jsme spolu probrali politickou situaci ve světě, o kterém jsme nic nevěděli, a třetí den docvičil a zeptal se mě, zdali může být Chruščov čínským důstojníkem. Řekl jsem v pozoru: "Nemyslím, pane majore," a on se mne zeptal, kdo mi to nakukal. Pak mi rozházel srovnané pytlíky a nařídil mi, abych se u něho druhý den hlásil k raportu. Za hodinu poté už jsem dělal drobné krůčky směrem ke zdi - a pak si pro něho přišli chodbaři, aby ho zase dali na nosítka.

*

Byly to divné dny na cele, divné půlhodiny na vycházkách. Dosud nikdy si lidé nerozuměli tolik jako v ty dny. Názorová mozaika ztratila svoji ostrost, měnila se v paletu barev, na níž jedna barva přechází v druhou.

Nikdy jsem neměl pocit, že usiluji o kompromis s tím, kdo vycházel z opačné strany. A přece, najednou jsme se oba dotkli rukama něčeho hmatatelného, něčeho, co bylo mé i tvé.

A když jsem se vracel ke svým sáčkům, kladl jsem si otázku, zdali už jsme všichni blázni, anebo jenom vzbouřenci ve světě rozděleném bez nás a proti nám. Zdali se jednou my, vzbouřenci a blázni, nevezmeme svorně za ruce a nepůjdeme ulicí, dokud nás rozdělené davy svorně nenaloží všechny na nosítka a neodnesou do korekce.

*

A zase se blížilo jaro, desáté jaro, které se mne netýkalo. Slunce svítilo nad ploty z ostnatých drátů a kamennou zdí, stíny mříží na podlaze se zkracovaly; poledne už nebylo u toho rezavého hřebíku, ale přesunulo se k železné noze lůžka. Celofánové pytlíky jsme už

dávno nelepili, nebylo už ani peří na draní. Jen droboučké chmýří se ještě týdnů vznášelo ve vzduchu a jiskřilo ve slunci, rozkrájeném mřížemi.

Andy byl opět v korekci, protože plivl na boží oko, když se mu smálo. Jaro probudilo i ospalé strážce, o poschodí níže mlátili lidi častěji a i z korekce, sklepy dobře izolované, zavyl občas člověk nebo nepřítelův přítel, policejní pes.

Seděl jsem u záchodu a smál jsem se se ženou a dětmi našemu vlčákovi, jak chytá drobné žluté listy, které padaly z oříšků na zahradě. Pak žena mluvila o Hemingwayovi a říkala, že je to veliký člověk. A já jsem jí řekl, že Hemingway teď píše knihu v Leopoldově, kde není ani stařec, ani moře, jenom on a stříbrné chmýří.....

Pak jsem se vzbudil a myslil jsem na to, že už nemám ten dům, že z něho ženu i děti vyhnali, že bydlí v ošklivém bytě, a bylo mi líto psa, protože se ho museli zbavit, když pro něho nebylo místo. Vzpomněl jsem si na dopis, kde mi malá připsala, že pro něj všichni moc plakali. A pak jsem si řekl, že dnes už by snad tolik neplakala, protože už jí bude šestnáct let a Jardovi třináct, a že už jsem je všechny neviděl šest let.

*

Andy se nevracel, protože tím plivnutím se prozradil, že je příliš nebezpečný. Řekli mi, abych si zabalil své věci, a odvedli mě zpět na společnou celu, kde bylo namačkáno více než sedmdesát lidí.

Byla tam řada bláznů. Seděli okolo stolů, krájeli provázky do samovazačů a říkali, že je nesmysl, aby se lidé po celý život mezi sebou rvali. Brali si na pomoc Buddhu, Platona, Krista, Komenského, Marxe i Teilharda de Chardina, protože už byli mrtví a nemohli s námi sedět a povídat.

Byl tam blázen, který pletl historii a tvrdil, že jsme na konci druhé války třicetileté, že po té první kdosi předložil projekt, aby světu vládli myslící lidé a nikoli mocná hovada; vládnout že neznamená zabíjet, že je to vlastně umění porozumět lidem. Přirovnával hloupost k rakovině a prorokoval, že vlády hlupáků nevejdu již do příštího tisíciletí. A že je dobře, že ten, který vypracoval onen projekt, už nežije, protože by mu na to přišli a zavřeli ho na obou polokoulích.

Ten blázen to vykládal dost srozumitelně a mně se to líbilo.

Byly to rušné dny. Navíc se zdály být stále více a více pravděpodobné zprávy, že patnáct let po vypuknutí míru bude udělena amnestie politickým vězňům. Byla tu naděje, že ti, co se dočkají květnových dnů, budou i nadále žít.

*

Šel jsem k vězeňskému lékaři, protože jsem měl nachlazené hlasivky a mluvil jsem jen šeptem. Lékař Laco, který se kdysi ve vazbě pokoušel o sebevraždu a teď chránil lidi před smrtí, mi dlouho prohlížel hrtan. Pak zavolal Dana. Oba si v rohu chvíli šuškali a řekli mi, abych přišel zítra zas.

Druhý den se hra opakovala. Ptal jsem se, proč ty tanečky okolo mne. Laco hovoril, že mám volačo v pravej komisure a že sa mu to nepozdáva.

"Mohla by to být rakovina?" zeptal jsem se. "Mohla," řekl.

"Pojedeš do Brna na operaci."

Nastaly zlé dny. Věděli to jen lékaři a dva přátelé, kteří mi slíbili, že pomohou mé ženě a dětem, až se vrátí, kdyby to dopadlo špatně. - Když jsem měl před dvěma léty pocit, že umírám, bylo mi to lhostejné. Dnes se mi zdálo strašným nesmyslem umřít. Řezal jsem provázky, poslouchal debaty o novém světě, v němž bude možno žít, a odpovídal lživě na otázky, co bych dělal, kdyby mě pustili domů.

Dvakrát týdně jsem chodil k lékaři. Dan se mnou mluvil otevřeně. Řekl: "Laco je přesvědčen, že je to ono, já si myslím, že nikoli." A já byl chvíli Laco, chvíli Dan a chvílemi jsem zapomněl na oba a toulal se po rybnících doma a díval se, jak táhnou divoké husy.....

Začal květen. Skupina důstojníků přišla při vycházce na dvůr a přečetla asi dvacet jmen. "Vezměte si své věci," řekli.

K večeru četli několik dalších na cele. Odváděli je na staré samoty.

Ráno, před nástupem do práce, odešli další.

Přivezli několik autobusů nových vězňů a kdosi přinesl zprávu, že jsou to samí zloději a vrazi, kteří nás po propuštění mají nahradit na pracovištích.

Odpoledne opět několik jmen..... Jiné, které už odvedli na staré samoty, vedli na nové. A nová jména odcházela. Třetí den odpoledne mě vyvolali z vycházky, abych si vzal věci. Převodli mě na staré samoty, kde byli všichni přesvědčeni, že jdeme domů. Neustále chodila skupina důstojníků a kontrolovali jména; byli zřejmě nervóznější než ti na cele.

Bylo ráno devátého května. Ukazoval jsem právě houfu přátel, jak jsem na samotách vařil tajně čaj za pomoci lepenky, stočené jako komín. Řekl, jsem jim, že voda začne vřít, až plamen dojde k čárce naznačené nehtem. Ve vedlejší místnosti začali přenášet ampliónem rozhlasové zprávy. Teď, možná, kdosi vysloví v rozhlase náš osud. Houf pozoroval plamen, jak se blíží k čárce. Někdo vešel a pravil: "Říkají, že prezident republiky udělil rozsáhlou amnestii pro politické vězně." Lidé se na sebe podívali a řekli: „Tak jo," a pozorovali dál plamen.

Vtom rozčilený hlas pravil: "Pánové, jsme v hajzlu. Pukli jsme ve fotbale s Polskem 3 : 1." Polovina diváků se rozezlila a ti druzí řekli: "Jo, vyšlo to," když se voda začala vařit.

*

Za hodinu poté jsme byli všichni shromážděni dole. Bylo nás asi tisíc. Na uniformách se blyštlo zlato a promluvil k nám krajský prokurátor. Řekl, že máme být vděční straně a panu prezidentovi, protože nám prominul zbytek trestu. Že některý z nás není zcela převychovaný, ale že tento proces dokončí venku dělnická třída spolu s celým československým lidem pod ochranou mohutné záštity tábora míru a socialismu, Sovětského svazu. A kdybychom si v životě nevěděli rady, abychom se obrátili na své prokurátory, že nám rádi, jako vždycky, pomohou. Za vězně poděkoval veliký udavač, který byl mnohokrát od kluků bit, a při čtení projevu se rozplakal.

Náhle zmizeli chlíváci, gauneři, gangsteři, sopláci, sralové z Betléma, hnusáci, syčáci, grázlové, vochčijploti, dobytčové, somári - neboť náčelník pravil: "Pánovia, vraťte sa do ciel."

*

Něco se venku celý den dělo, nás vzali až druhý den po obědě.

Měl jsem jet domů ve vypůjčených šatech, protože krátké kalhoty někdo za ta léta ukradl a na šaty jsem neměl na kontě peníze. Potkal mě Zdeněk, právník, a řekl: "Zaplatím ti tady u stánku šaty." To byla první chyba. Nikdy jsem mu ty peníze nevrátil, ale on říkal, že je nechce. Druhé chyby se se mnou dopustil po osmi létech, ta změnila osudy mnohých a pobouřila dokonce i politbyro v Kremlu.....

Večer jsme už čekali jenom na autobus. Miloš Kábrt požádal důstojníky, aby směl vidět otcův hrob; byly okolo toho nějaké rozpaky, pak s ním v noci poslali nějakého strážmistra, hledali v pískovišti za šancemi a strážmistr povzbuzoval: "Tady to volakde musí být!" A když to nenašli, řekl: "Pozrite sa, akí ľudia boli medzi vami. Niekam to zakopú, nepovedla kde, a keď to hladáte, tak to nemôžete najst'."

Po půlnoci nás naložili na nákladní auto pokryté plachtou. Díval jsem se škvírou a pravil jsem: "Až řeknu - teď, tak jsme přešli lajnu v bráně a Zdeněk ohlásí správný čas." Řekl jsem: „Teď!" a Zdeněk řekl: "Dvanáct třicet sedm, pánové, je jedenáctého května a přejeme vám dobré jitro na svobodě."

Dovezli nás na nádraží, měli to spočtené, za dvě minuty vyjel rychlík směrem na Prahu. Měli jsme zvláštní vůz a dívali jsme se na sebe. Ne, teď jsem nemyslel na rakovinu. Čtyři jsme seděli proti sobě a stanovili si mužná pravidla rozchodu: v Praze půjdeme na Václavské náměstí, jestliže ještě existuje, odtud do automatu Koruna, jestliže ještě existuje, dáme si každý jeden párek, jestliže ještě existuje, zaplatíme, pokud se teď v komunismu nedává jídlo zadarmo, řekneme si - ahoj! a půjdeme každý domů, s výjimkou Richarda, kterému včera večer volala žena a on si s ní dal schůzku v chrámu, v němž byli spolu před léty oddáni.

K ránu začalo svítat. Po létech jsme viděli opět děti, ženy, muže, nikdo z nich nechodil s rukama na zádech; stromy a pampelišky kvetly a na mě padal smutek z rakoviny.

Dojeli jsme do Prahy; dosud stála, ta ošumělá krasavice, našli jsme i Václavské náměstí s automatem Koruna. Vešli jsme, ujal jsem se iniciativy a položil na stůl celofánový pytlík s jedním párem starých ponožek, jedním párem onucí, zubním kartáčkem a cigaretovou špičkou, protože se mi to podařilo propašovat ven na památku. Koupil jsem párky, rozhlížím se, přátelé tam byli, ale pytlík byl tentam; kdosi ho ukradl. Přišlo nám to k smíchu a pak nám bylo toho zloděje trochu líto. Řekli jsme si - ahoj! a šel jsem na nádraží.

Dcerka měla dnes narozeniny, bylo jí šestnáct a já se vracel. Sedl jsem do vlaku a modlil se: "Bože, dej, aby to nebyla rakovina. A je-li to ona, dej, abych měl sílu vybrat si sám svůj konec." A věděl jsem, že svůj konec už mám vybraný tam u nás doma v jižních Čechách, tam, kde jsem kdysi sbíral houby na blatských močálech. Bylo nutno se tam mnohým místům vyhýbat, protože půda je tam jako skořápka. Tentokrát bych se nevyhnul a šel bych rovně. I poslední dopis ženě a dětem jsem už v duchu napsal.

Vlak zastavil v Brně. Vystoupil jsem a držel v ruce čtyři tulipány pro ženu, v kapse jsem měl dvě čokolády pro děti a šest korun. Nešel jsem cestou, ale zahrnul jsem okolo řeky, abych nikoho nepotkal. Překročil jsem silnici a stál u starého domu v zarostlé zahradě s poraženým shnilým plotem. Vystoupil jsem po schodech a nevěděl jsem, co říknu. Vešel jsem do síně a zaklepal. Asi někdo řekl dále, protože jsem náhle stál uprostřed kuchyně, vychrtlý a popelavý- žena s dcerkou vyděšeně proti mně a já spal, jak nejsilněji jsem mohl: "Tak, tady mě máte ,,

....a bylo to strašně zmatené, vůbec nevím, co kdo řekl, vím jen, že dcerka se bála, plakala opodál a dívala se bázlivě po mně. Jen Jarda seběhl shora s šátkem na krku a byl ohromný, jako bychom se nikdy nerozešli. Pak řekli, že mě nikdo z nich nečekal, protože jim stále psali, že mám nemravné chování.

Něco jsme jedli, byl jsem hubený a vážil jsem o třicet kilo méně než před deseti léty. A potom jsme se ženou až do rána povídali o lidech a věcech a všechno, co říkala, bylo smutné a beznadějně.

Řekla, že zítra začneme den špatně, protože půjdeme na pohřeb Květě, která zemřela na rakovinu.

22

Ráno šla žena do školy a já se díval za záclonou, jak vypadá svět.

Pak jsem odjel autobusem ke krematoriu. Cítil jsem, jak lidé v autobusu mluví o mně, ale neohlížel jsem se; předstíral jsem, že to nejsem já.

Květa byla ženou českého spisovatele a byli jsme kdysi za války přátelé. Osvobození nás definitivně rozdělilo. On i ona vstoupili do strany a já vystupoval proti straně. On dělal závratnou kariéru a spiritus agens jeho života byla ona. Ale blahobyt je rozdělil dříve, než je rozdělila smrt. Seděl jsem na lavičce a díval se na budovu krematoria. Bylo mi všelijak. Sjíždělo se mnoho vlivných hostů a všichni byli velmi smutní, protože byli černě oblečení. Přišla i žena a ta byla opravdu smutná a nevyspalá. Šla s ostatními do obřadní síně a já čekal na lavičce venku a poslouchal varhany, protože jsem nemohl jít ve světlých šatech dovnitř a jiné jsem neměl.

Lidé dotruchlili, žena vyšla uplakaná, vzal jsem ji pod paží a říkal jsem, aby neplakala, že každý z nás jednou umře, a myslil jsem sobecky na sebe.....

Když odešla opět do školy, šel jsem k lékaři. Byl ke mně nesmírně laskavý a poslal mě do nemocnice. Primář Zeman řekl: "Mám to tady, musíme se na to podívat," a dlouho mě se svými kolegy vyšetřoval. Řekl: "Přijďte zítra v deset na malou operaci."

Doma jsem neřekl nic, dostal jsem se poprvé k nějakému souvislému vypravování a přišli první přátelé. Bylo to všechno nějak rozpačité, měl jsem pocit, že je musím povzbuzovat. Druhý den jsem šel do nemocnice - bylo to ošklivé; umrtvili mi lokálně hrtan, ale všechno jsem cítil. Lékaři prohlíželi vyštípnuté kousky masa a primář řekl: "Přijďte za čtrnáct dní. Chcete slyšet pravdu a já vám ji řeknu. Ale mělo by to dopadnout dobře, protože se mi to zdá nějaké tvrdé."

Ztratil jsem po operaci úplně hlas a chodil jsem až do večera za městem, než jsem ho znovu, porouchaný, nabyl. Řekl jsem ženě, že jsem byl u lékaře a že mi doporučil být doma čtrnáct dnů, než nastoupím do práce.

*

Odjel jsem za tatínkem a za maminkou. Smál jsem se na ně na nádraží, ale bylo mi do breku, protože je poznamenala léta nejvíce. Říkali mi, že žili jenom proto, aby se mě dočkali, a teď že už mohou zemřít.

Chodili jsme se ženou okolo rybníka, kde jsme mívali schůzky. Ta místa byla dnes cizí, jiná, než jsem je vídával ve snu. Vraceli jsme se městem, které za dvacet let výstavby zešedlo a zestárlo o půl století. Zašli jsme na hřbitov ke hrobu ženiných rodičů. Tchyně se mě nedočkala a zemřela krátce před mým příchodem. Byl to smutný májový podvečer, protože se mluvilo o smrti a já jsem se jí bál. Sedli jsme si na lavičku a já se díval k blatským močálům, kterým jsem se kdysi oklikou vyhýbal.....

*

Doma mě při procházkách a na ulici zastavovali lidé a divili se, že je neznám. Neustále jsem se omlouval. Byl jsem každý večer nesmírně unavený a nevěděl jsem, zdali je to přemírou vzduchu, nebo rakoviny.

Dvanáctý den jsem byl předvolán na pracovní úřad a dostal jsem k vyplnění dotazník. Uviděl jsem rubriku: zdravotní stav - a zcela náhle jsem zamířil do nemocnice.

Čekal jsem téměř celé dopoledne na chodbě. Když jsem vešel dovnitř, řekl primář: "Ano, myslím, že už je to tady."

Když mi četl před léty rozsudek tlustý proletář, smál jsem se. Tentokrát jsem smích ztratil.....

Viděl jsem na stole papíry, on vzal jeden z nich a četl. Pak řekl: "Tak vám blahopřeji, pane Brodský, je to laryngitický výrůstek, nic zvláštního. Mně se to zdálo tvrdé. Přijďte se na nás podívat každého čtvrt roku a nekuřte, stejně to škodí."

Řekl jsem mu koktavě, že jsem rád, že budu živ, on řekl, že je taky rád a že mi to věří.

Vyšel jsem ven a už na schodech jsem si zapálil cigaretu, a než jsem došel do kostela, spálil jsem jich šest.

Měl jsem od ženy v kapse nějaké peníze a zašel jsem pro velkou láhev červeného vína a rozhodl se, že ženě řeknu všechno a dětem nic; a že to oslavíme, protože teprve dnes jsem se vrátil.

Poslali jsme děti spát dříve a já jí vše vypravoval. Zděsila se, připila si se mnou na zdraví, ale nevěřila, protože po léta neznala jinou barvu v životě než černou. Připíjeli jsme víc, ale pořád měla nějaké pochybnosti, aby to dobře dopadlo. Pak připila hodně a došla k názoru, že ten primář by to určitě řekl, když mi to slíbil. Víno se nám rozlilo v žilách, žena se usmívala a tekly jí slzy a říkala, že mne i ji nakonec pámbu chrání, že se za mě modlí a děti taky. A než jsme víno dopili, tak jsme si říkali, že mě potkalo štěstí, protože jsem se vrátil dvakrát a ti ostatní chudáci jen jednou. A smáli jsme se nahlas, až děti přiběhly dolů, co tak řádíme.

Druhý den jsem šel na pracovní úřad a v rubrice zdravotní stav bylo napsáno: zdrav. Téhož dne přišel dopis od Richarda, který se měl setkat se svou ženou při návratu v kostele. Přišla tam, ale vedle ní stál jiný muž, se kterým už dva roky žila. Ten muž řekl, že Richarda chápe, ale aby i on chápal jeho. Soudě podle dopisu, Richard to nechápal ještě dnes.

23

Byl jsem přidělen do Pozemních staveb a stal jsem se železářem. Mou povinností bylo nechat proběhnout ocelové pruty, určené pro ztužení betonu, rovnačkou a pak je ukládat.

Soudruzi dělníci mě chvílku okukovali a pak se přišli zeptat, je-li pravda, že jsem učitelem a že jsem byl deset let ve vězení za politiku. "Jo," pravil jsem. A jeden z nich na to: "To jsou kurvy!" a šli ohýbat pruty a pili při tom hojně piva:

Za dva dny jsme byli přátelé. Říkali: "Před každým tu můžeš říkat, co chceš, jenom před mistrem mlč. Ten je blbej a bez partaje by nebyl živ. Ten už pracovat zapomněl. A před tlustým Vencou taky mlč. Von to ví, že dělají voloviny, ale říká, že to nerad slyší."

Skončili poučení a šli řekneme k jistému Palivcovi na pivo a já rovnal pruty. Teprve po několika dnech jsem si uvědomil, že bych se odtrhl od mas a dělnické třídy, která měla koneckonců dokončit moji převýchovu, a tak jsem chodil během šichty k Palivcovi také, aby mi nic neuteklo.

Mistr odcházel dvě hodiny před koncem směny. Řekl nám, že jede kontrolovat nějakou stavbu nebo někoho politicky školit nebo je sám na sekretariátě někým politicky školen. Poté si sedl do Zátíší a vypil svých osm piv. My jsme byli ukáznění, nikdy jsme neopouštěli pracoviště před ním, ale těsně po něm.

*

Brzy po návratu z vězení jsem dostal hezký dopis od profesora Němce. Už dávno nebyl zrádcem, měl hodnost akademika a byl pýchou socialistické vědy, jak psaly noviny. Želez jsem, že ho tenkrát před léty nezvolili prezidentem. Byla by to optimistická hlava státu, protože mi psal, že i nadále věří v moji světlou budoucnost.

*

Děda Dolák zatratil Boha. Po celý život se k němu modlil, aby přišlo, když nasázel brambory, a okamžitě přestalo, když sušil seno; chodil po horách a kázal chudým, aby se modlili, neboť jen On je může zbavit dřiny na kamenitých polích, a nikdo jiný. Ale teď mi řekl, že kdyby byl Bůh, tak se tohle všechno nemůže dít. A jestliže Bůh přece jen je a tohle se děje, pak on, Dolák, s ním nechce mít nic společného.

Byl zlostný a pokousal neposlušnou krávu na poli, když neměl po ruce bič. Byl zlý i k lidem, kteří žili okolo něho, ale nekousal je. Já jsem dědovi tu krávu odpustil, i když mám zvířata, stejně jako lidi, velice rád, protože to jednak na sebe sám pověděl a jednak přišel na návštěvu ve dne, což ostatní přátelé nečinili.

Se známými jsem se setkával všelijak..... Šel jsem třeba městem, a hle - tot' on, přítel ! Už na dálku jsem viděl, že se málo změnil - a pak jsem si všiml, že i z boku vypadá stejně, když přecházel ulici na druhou stranu. I ta záda byla jeho, když se díval do výkladní skříně a nepovšiml si mě.

"Ty můj naivko," řekla mi žena, "ty bys vážně chtěl, aby se s tebou zastavil před lidmi?"

Narazil jsem na něho při procházce u řeky. Zvolal: "Jardo, kamaráde, jsi to opravdu ty?" a objal mě vášnivě, protože foukal vítr a lidí kolem nebylo. Pak řekl, že už se chtěl dávno přijít na mne podívat, ale že je příliš mnoho fyzlů v zemích českých a že by mi jeho návštěva mohla ublížit, protože by mě podezírali, že zase něco organizuji. Řekl jsem mu, že to má dobře promyšlené, a oba jsme začali vzpomínat, jaká to bývala kdysi legrace, ale nedovzpomínali jsme, protože za tratí bylo slyšet hlasy, a on mi navrhl, abychom si potřásli rukama, což jsme učinili.

Jiný kamarád zase naopak vyskočil v plné jízdě z tramvaje a laskal se se mnou před lidmi a já ho musel varovat, aby příště z tramvaje neskákal a mě nelaskal, že se za obojí platí.

Pak ke mně přišli dva spolužáci a říkali mi, že ten nejpitomější z nás, Standa, syn hospodského, je horlivý proletář a krajský inspektor, a já jsem se divil, proč zrovna ten pitomý, a oni říkali, že právě proto a abych zanechal divení. Když vylétaly sovy, přicházeli k nám stateční a říkali, že jednou budou z komunistů tahat kůži zaživa a že by je měli všechny povinně vyklešťovat, aby se nemnožili. Navrhovali i jiné zajímavosti, jak učinit svět Bohu milým, a na rozdíl od dědy Doláka soudili, že to takhle pámbu nenechá. Pak potichu odcházeli a šeptali venku: "Nesvit'te, my vidíme."

Přišli i soudruzi z národního výboru vedení ředitelem školy, který vyhodil kdysi mou rodinu z domku a nastěhoval se tam sám. Měli ke mně hezký projev a řekli mi, že by neradi viděli, kdybych nějak ovlivňoval své děti, protože by jim to v životě mohlo škodit. Že jsou to děti nadané a strana má o ně zájem. Dcerka byla hubatá a ptala se nevhodně, proč jí tedy strana nedovolila studovat, když byla ve třídě nejlepší, ale ředitel byl na výši a řekl jí, že strana ví, co dělá.

*

Do práce jsem chodil velmi rád, protože tam byla legrace, i když se tam někdy pracovalo. Třídní složení železářů bylo však pochybné, neboť vyučeným železářem byl jen jeden a těch ostatních dvacet dva mělo nejrůznější minulost.

Bylo tam několik bývalých úředníků, obchodník, zahradník, šofér a řada dalších profesí. Tohle složení bylo asi záměrné, aby odpovídalo složení celého podniku. Vedoucím byl bývalý kočí, poctivý člověk. Jeden skladník byl krejčí, který rád zpíval, druhý byl bývalý velkostatkář a třetí řeckokatolický farář. Tomu druhému zabrali miliónový majetek, ale našli mu v pokladně nějaké neproplacené účty. Řekli mu, že ty účty si musí zaplatit sám. Měl maličký plat a deset let už splácel. Měl spočteno, že bude-li živ a práce schopen čtyři sta dvanáct let, bude to mít všechno z krku.

Onen duchovní otec byl hypochondr, který dal více na prášky než na Boha, a stýskal si, že jeho intelekt je ve skladě nevyužitý a že má moc malý plat. To poslední byla pravda.

A tak tomu bylo i na ostatních pracovištích. I tohle složení bylo asi záměrné, aby odpovídalo složení všech podniků. A podniky si byly podobné jako vejce vejci. Zubař dělal zámečníka, zámečník novináře, novinář metaře, metař vrátného a vrátný ředitele. Ředitelem mohl být pouze oddaný člen strany, na kvalifikaci se nikdo neptal, nebylo jí také třeba. Když ztroskotal jako ředitel pohřebního ústavu, protože neplnil plánovaný počet pohřbů, pronesl na sekretariátě sebekritiku. Řekl, že nedostatečně četl usnesení strany, a tím se dopustil úchyvky. Byl pak přeložen třeba do mlékařského podniku na místo soudruha, kterého strana odvelela na jiné ředitelské místo, a on se posadil na jeho židli. A tak řídili podniky, o nichž v prvních dnech ani nevěděli, co se v nich vyrábí, dokud jim to někdo z podřízených neprozradil. V halách a výrobnách pobíhali upocení mistři, protože byli ve dvojím ohni. Dělníci jim říkali: "Co to chceš za blbost?" Odpovídali: "Starej to nařídil"

Udělal to tedy, protože podobný nesmysl nařídil někdo včera, loni, před deseti lety. Co na tom, že to zítra zase někdo rozebere, od toho tu nejsme, abychom přemýšleli, říkali. Za nás myslí strana.

24

Přišla zima a s ní první společné vánoce po deseti letech. Bylo to hezké, dojemné a připili jsme první sklenkou na zdraví těch, kteří dosud jsou ve vězení. A pak jsem vypravoval o tom, jaké byly ty minulé, předminulé, ale málem bych pokazil večer, a tak jsem raději proti vůli soudruha ředitele kazil děti vypravováním o tom, jaký byl generál Myšilov vůl. Všichni jsme se radovali a mrzli, protože byt se nedal vůbec vytopit a přiděl uhlí byl směšný. Pili jsme laciné víno a děti skleničku vaječného koňaku, neboť se nám nepovedl a nemohli jsme ho nabídnout hostům.

Po vánocích jsme vyrazili na lyže do hor, abychom pookřáli na zdravém vzduchu. Pookřávali jsme jenom chvíli; žena si rychle zlomila nadvakrát pravou nohu a ležela půl roku v sádře.

Až v srpnu jsme byli zase zdraví a veselí, ale v září byla naše rodina opět postižena, protože se nám propadl záchod do žumpy. Jarda tomu byl velmi rád, jelikož před několika dny předpovídal záchodu brzký konec, takže nemohl potom ani radostí usnout, když nás to v noci s rachotem probudilo. Hostům jsme říkali, že je nám to trapné, a nabízeli jsme jim kbelík na používání.

Přijel majitel a řekl mi, že ho ani nenapadne, aby do toho záchodu investoval peníze, že se mu ten barák nevyplatí a kvůli hajzlu že se nezničí hospodářsky, a nabídl mi, abych si dům za osm tisíc korun koupil.

Pozval jsem si známého stavitele. Ten mi řekl: "Kup to. Má to dobrý zdi a krovy, to ostatní nahlodala epocha komunismu." A významně na mě mrkal.

Dlouho jsem potom přesvědčoval ženu, že je to rozumné; říkala, že se na tom udru, ale i děti to chtěly, takže nakonec ustoupila. Jeden z přátel, který k nám chodil ve dne, si chtěl během dvanácti let ušetřit na auto a se šetřením už před pěti lety začal. Byl povahou poněkud hazardér, a proto mi peníze půjčil.

*

Prámem bylo stavitelství od pradávna zařazováno mezi umění. A bylo-li uměním kdysi, bylo tomu tak dvojnásobně dnes. Současná potíž netkvěla však v nedostatku tvůrčí inspirace, nýbrž v absolutním nedostatku stavebního materiálu. A nedostatek materiálu byl způsoben nadbytkem tvůrčí inspirace sovětských přátel, kteří nezřízeně holdovali stavitelskému umění a nám poskytovali jen cenné rady, jak socialisticky stavět. My jsme jim za to posílali stavební materiál, aby si napřed teorii mohli vyzkoušet v praxi.

Stavební umění Egyptanů, Řeků a jiných národů můžeme dnes obdivovat jenom proto, že tyto země měly mnoho nepřátel. Kdyby měly stejné přátele jako naše země, postáli bychom v tichém dojetí na vyprahlé poušti u nápisu: Zde měla stát Cheopsova pyramida.

A tak zatímco české hřebíky tloukl do hlavičky občan leningradský i kyjevský, nám vtloukali do hlavy sovětskou poučku, že nedostatek materiálu jakéhokoliv druhu je způsoben potížemi růstu.

Národní podniky živořily a soukromník si mohl koupit pouze staré železné předměty, které už továrny nepotřebovaly. Nebyly roury, šrouby, kliky, a proto kvetl výměnný obchod - mám pro vás, prosím, prima vodovodní kohoutek, ale dáte mi za to kilo česneku - protože česnek taky nebyl.

Dva roky jsme se prali se zdmí a nedostatkem. Dělalí jsme všichni dlouho do noci. Došlo i na zpustlou zahradu. Chodili jsme do lesa a rýpali prvosenky, aby to bylo laciné a hezké.

Jarda vychodil školu s vyznamenáním a nedovolili mu studovat. Pracoval vedle mne v dílně jako nádeník a doma taky.

Ale nakonec jsme to vyhráli. Měli jsme prostorný nový dům, který nám lidé přáli a záviděli. A okolo domu kvetly mezi kameny, které jsme svázeli z kopců na saních, prvosenky a skalničky a nám všem bylo doma dobře. Koupili jsme si krásného vlčáka, Apač se jmenoval, a i jemu bylo u nás asi dobře, ačkoliv psi o tom nemluví. Když mi jednou na zahradě přinesl v zubech barevný list vinné révy, vyprávěl jsem ženě sen o tom, jak kdysi padaly žluté lístky z oříšků a jak jsme spolu mluvili o Hemingwayovi a o stříbrném chmýří.....

Byl rozblácený listopadový večer a v mrhlení tál první sníh. Seděli jsme všichni v rohu jídelny, nesvítili jsme a dívali se do krbu. Jen Apač neměl duši poetickou, ležel s nataženými packami a spal. Najednou vstal, postavil se proti dveřím a díval se do skla. Žena se podívala

na hodinky a Jarda řekl: "Někdo asi jde." Apač byl neklidný a díval se dveřmi na skleněnou verandu, žena také a pak řekla potichu a se strachem: "Někdo stojí u dveří."

Dívali jsme se všichni na siluetu kohosi, kdo váhal zazvonit a vejít. Obyčejně takto váhají ženy, když se večer stydí vejít do cizího bytu. Ale toto byl muž..... Vzpomněl jsem si na usměvavého Blocha a červnovou sobotu před mnohými léty.

"Nechod' tam," řekly se strachem žena i dcerka, když jsem otevíral dveře a vycházel s Jadou a Apačem ven. Vyšel jsem a řekl člověku, který byl schoulený v rohu: "Dobrý večer!" Neodpověděl; páchl alkoholem a plakal.

"To je pan Vok," řekla žena zděšeně. Stála za mnou a první ho poznala. Vzpomněl jsem si na plačícího zápasníka, protože tohle bylo stejně nesmyslné. Před námi, před dětmi i před psem plakal soudruh Vok, můj nepřítel a nadšený revolucionář, kterého neporazili třídní nepřátelé, ale kterého zlomil alkohol. "Vy jste si asi spletl cestu," pravil jsem. "Nespletl," řekl, "já jsem tu byl už dvakrát "

Šli jsme dovnitř. Řekl nám, že není opilý. Že bývával tak asi před patnácti léty, ale dnes že je střízlivý. Že už se byl několikrát napít v "Srdíčku" na kuráž, několikrát šel kolem a dvakrát se zastavil dole u branky. Teprve dnes že si stoupl ke zvonku, ale neměl odvahu zazvonit.

Jeden z velkých maršálů pravil, že nejlepší obranou je útok. Řekl jsem proto: "Vy se mi asi chcete omluvit." "Ne," odpověděl, "odprosit."

Viděl jsem vykulené oči dětí, a proto jsem jim řekl, aby nám daly pusy a šly spát.

Rád bych se někdy zeptal kněží, jak vypadá opravdová zpověď. Ale oni to neřeknou, protože o tom musí mlčet, a tak se člověk nikdy nedoví..... Proklel všechno, co kdy dělal, a řekl, že se přede mnou strašně stydí. A že nás on i jeho žena prosí, abychom k nim určitě přišli brzy na kafe. Odpověděl jsem, že kafe piju rád a žena taky a že přijdeme. Postáli jsme ještě chvílku venku při světle, on mluvil nahlas a Apač se k němu choval jako k lidem, které mám rád.

*

Padl Nikita Sergejevič Chruščov, který pomlouval Josefa Vissarionoviče za potlesku ostatních vůdců strany. Povstal Leonid Brežněv a pomlouval Nikitu Sergejeviče a ostatní vůdcové strany znovu tleskali. Leonid začal jezdit po městech tábora míru a slíbil, že přijede i do Ústí. Trasa, kudy měl projíždět, byla držena v hluboké tajnosti. Ale špiónům stačilo ráno vstát a jít za stovkami dělníků, kteří se sešli z nejrůznějších závodů. Šli do ulic, strhávali polorozbořené domy, pečlivě očišťovali špinavá místa a sázeli květiny. Všechny zdi bouraček byly natírány barvou. Nadpisy: Pozor, padá omítka! - odstranili a dům nahodili znovu. Barvy, které v několika dnech znovu oprýskaly, ještě narychlo přetřeli. Vzduch byl plný radostného očekávání a vůně barevných ředidel.

Stál jsem u divadla a celou ulici lemovali kytičky a fízlové. Davy neburácely a koneckonců ani nebyly. Lidé postávali v hloučcích. Fízl po mé levici pravil: "Už jede!" a začal tleskat. Ale tleskal jen soudruhům fízlům, jejichž auta míjela jedno za druhým. Byl už unavený a tleskal líně, když auto s Leonidem projíždělo. Fízl po pravici mával levou rukou a pravou měl zasunutou v kapse. Leonid mával oběma. Děda za mnou řekl: "Zdrávstvujtě," a druhý děda vedle: "Von ti stejně hovno rozumí:"

Zeptal jsem se: To byl Brežněv, že jo?" Ten po pravici kývl hlavou a vyzval soudruha: "Tak jdem."

Napadlo mě, že se možná někdo při výslechu přiznává, že chtěl Brežněva oběsit. Ředidla čpěla ve vzduchu a já jsem si vzpomněl na Mírka a na to, jak voněla ta první cigareta u záchodu, když ho dobili.

*

Dcerka po večerech studovala a ráno chodila do práce. Maturitu udělala na výbornou.

Jarda byl kamarádký, i dělnická třída v něm našla zalíbení. Doporučila ho ke studiu na průmyslové škole, podrobil se zkoušce a byl přijat.

Apáč byl rovněž kamarádský, zalíbení v něm našla sousedovic fenka a on toho občas zneužíval. Pak ležel s nataženými packami a spal.

*

Závodní lékařka na mě naléhala, abych změnil zaměstnání, protože železo bylo těžké a mně se stále vracel ischias, který jsem si přivezl z Leopoldova. Přišli soudruzi z vedení závodu a nabídli mi, abych šel učit českému jazyku budoucí zedníky v závodním učilišti.

A tak jednoho dne jsem přivezl dělnické třídy, reprezentované železáři, sud piva od Palivce a dělal závěrečnou zkoušku z třídní příslušnosti. I tlustý Venca mluvil o politice a my jsme si toho vážili, protože byl významným dělnickým funkcionářem. Rád používal některých cizích výrazů a prohlásil, že to strana totálně zkurvila a on že už příštím rokem funkci brát nebude, protože chce pěstovat králíky. Ti druzí ho přesvědčovali, že by to měl dělat dál, protože jinak ztratí váhu a bude mít na břicho faldy.

Přišel mistr a řekl, že toho dneska asi moc neuděláme. My jsme pravili, že má pravdu a aby si přisedl, a natočili jsme mu ze soudku pivo. Byl snaživý a brzy dohnal to, co ztratil. Pak přišly ženské, které komunismus osvobodil od dřiny, přestaly nakládat železné pruty na auto a pily soudružsky s námi.

Měl jsem na závěr projev, že ten prokurátor, co mě pouštěl domů, měl pravdu, neboť se po pěti letech převýchovy cítím lépe a radostněji, a potřásl jsem všem rukou. Rozloučil jsem se se skladníkem, který rád zpíval, s tím, co splácel státu dluh a teď už mu zbývalo splácet jenom čtyři sta sedm let, i s bývalým farářem, který se mě zeptal, kolik tam budu mít platu, a pak jsem se šel umýt, abych byl čistý za katedrou, odkud jsem před sedmnácti léty odešel.

Šel jsem domů pěšky, protože byla zase nějaká porucha proudu a tramvaje nejezdily; postál jsem ve frontě na maso, pak na pomeranče a obojí jsem dostal. Řekl jsem si, že se mi nějak začíná život dařit a že je nejvyšší čas, aby už mě zase něco potkalo.

26

Ředitel školy byl starý dobrodruh. Před válkou byl marxistickým studentem na právnické fakultě, a když Němci vpadli do země, utekl do konzervativní Anglie, kde vstoupil do armády. Když nebyl nálet nebo bojové cvičení, chodil na schůzky s jistou Angličankou, kterou pojal za choť, i když její politické smýšlení nebylo totožné.

Po válce dělal kariéru a byl tajemníkem ministra školství Nejedlého, který i přes svůj vysoký věk byl příkladem sexuální smělosti a tvůrčí geniality, o čemž mohou v prvním případě podat svědectví mladé i staré učitelky, ve druhém pak všechna jeho nedokončená díla.

Ministerský tajemník zahájil nadějně, ale později upadl v nemilost, protože měl s tou Angličankou tři děti, a v době, kdy ruští poradci masakrovali stranu, musel opustit Prahu poklusem a stal se ředitelem zednického učiliště. Bylo to pořád výhodnější, než kdyby ho pověsili, a on byl za to straně vděčný.

Učitelský sbor měl čtrnáct lidí, z nichž čtyři byli skuteční učitelé. Ti ostatní pocházeli z povolání různých; jedno z nejvhodnějších měl bývalý policajt Hamr.

Jen několik žáků mělo dokončené základní vzdělání, všichni ostatní ztratili jednu nebo několik tříd. Všichni se narodili v epoše budování, a proto řada z nich byla nemanželských. Žili vesměs v rozvrácených poměrech. Zavolal jsem si matku, aby mi pověděla, co je se synem, že už týden nechodí do školy. Řekla, že si myslela, že jí to naopak povím já, protože už stejnou dobu není doma. A tak jsme se oba radili, kde by asi mohl být. Ještě jsem se zeptal, není-li u nějakého děvčete, ale ona mi to vyvrátila, co prý by tam dělal celý týden.

Kluky bavil hlavně tělocvik a závodní stravování. Ostatní předměty je dost znechucovaly, a proto si chodili na záchod spravit chuť cigaretou. Gramatická pravidla jazyka českého je ani neurážela, ani je nenadchla. Prostě jim neříkala nic. Literaturu měli rádi a zbožně poslouchali. Díval jsem se do tváře těchto božích prostáček a říkal jsem si - kristapána, kluci, snad se jednou najdou lidé, kteří budou pro vás psát.

Všichni byli na špionážním filmu "Páté oddělení" a ptali se mne, zdali nejsem příbuzný s hercem Vršťalou. Přezdívali mi po hrdinovi filmu "špión Karlík".

Jednou za čtrnáct dnů jeli se mnou autobusem do Prahy za kulturou. Sami si přinesli peníze a těšili se na to. Učitel policajt sice říkal, že zedník je na to, aby stavěl a ne čuměl na komedianty v divadle, ale učitel tesař kulturu podporoval a říkal - jen ať jedou, aspoň nevtrovávají ve škole.

Na jaře a na podzim jsme jezdili na brigádu na venkov. Byli jsme tam vždycky týden. Z vesnic zmizeli mladí lidé, protože odcházeli do měst. Jenom traktoristé a funkcionáři byli dobře placení a patřili k mladší generaci. Domy byly zchátralé a žili tam starci, kteří už nikam nemohli jít a nic od života čekat. Zvykli si na to, že pole už nejsou jejich, že družstvo musí pěstovat řepu, která se tam nikdy nedařila, že pole zchudla tak, jako zchudli oni, a tak čekali na školní mládež, aby jim pomáhala na polích, protože sami na to nemohli stačit. Studenty neměli příliš rádi, protože ti věděli, že je tohle všechno nesmysl, a udělali práce velmi málo.

Kluci z učiliště pracovali s nadšením a byli vděční za pochvalu. Honili myši a házeli po nich hroudami. Myšky byly malé, poděšené a i malá hrouda je zabíjela. A já si vzpomínal na ty své zlé gumové myši, které se smály, i když jsem po nich střílel.

*

Apač doplatil na zálety a my s ním. Prostě se jednou nevrátil ze schůzky. Někteří lidé byli totiž v té době unaveni dlouhým čekáním ve frontách na maso a naučili se jíst i maso jiné. Byli jsme smutní; marně jsme ho vyhlíželi a moc a moc nám chyběl. Přišly prázdniny roku šedesátého sedmého. Žena byla na pionýrském táboře, Jarda na vojně, dcerka pokračovala po práci ve studiu práv a já jsem nosil vykvašený koňský hnůj do žampionárny, kterou jsem si postavil.

Když se žena vrátila, vyjeli jsme si na dovolenou do jižních Čech. Seznámili jsme se kdysi jako skauti a toulávali se za války po jihočeských rybnících a lesích. Po válce jsme chtěli cestovat po světě. Ale kdosi zatáhl železnou oponu, postavil na hranicích vysoké ploty z ostnatého drátu a před ně položil miny. Pak přišlo deset let vězení a potom jsme stavěli dům.

Vyjeli jsme vlakem k jihu a poté se procházeli Prahou, kterou cizí politici zneuctili v jedné generaci dvakrát jako prostitutku. Zboží bylo málo, prodavačky se nudily za pulty a čekaly, až zavřou obchody. "Nemáme," říkaly zákazníkům, kteří občas vešli a žádali nějaké zboží. Hospody byly přeplněné, nad špinavými ubrusy čekali lidé na pivo. Ženy byly vkusně oblečené v laciných látkách a svetrech, které byly několikrát přepletané, aby byly stále moderní. Kostely byly chladné, prázdné, jen staří lidé se v modlitbách vyznávali ze svých mladých hříchů. Před hotely pro cizince se procházela děvčata v naději, že upoutají pozornost těch, kteří mají v kapse franky, marky nebo dolary. Na dřevěných ohradách, za nimiž se mělo pracovat, byly nápisy: Se Sovětským svazem na věčné časy!

Na nádraží bylo plno lidí. Funkcionáři odborového hnutí počítali ve skupinách účastníky zájezdů a organizované dovolené, která slibovala levné jídlo a cizí muže a ženy zdarma. Konečně jsme se dostali do vlaku a po celou cestu jsme stáli v chodbičce jako většina ostatních. Kdo chtěl jít na záchod, musel vyrazit o čtvrt hodiny dříve, aby se protlačil včas.

Dojeli jsme do jižních Čech a šli k rodičům. Maminka už oslavila osmdesátku, otec byl o tři roky starší. Měli z nás radost a maminka nechtěla dovolit, abychom jí pomáhali při práci.

Sešli jsme se s přáteli v restauraci a poslouchali, jak si naříkají, co se jim kdy přihodilo zlého. Koupali jsme se u řeky Lužnice, protože most k plovárně prohnul a spadl. Sbírali jsme borůvky a houby na Blatech a pečlivě se vyhýbali močálům, jimž jsem se kdysi vyhnout nechtěl.

Projížděli jsme vesnicemi na Šumavě, zemi zadumané, plné jezer, hor a lesů. Řada vesnic, ze kterých kdysi byli vysídleni Němci, nebyla osídlena a domy se zcela rozpadly. Žili v nich sýčkové, kteří se rádi stěhují tam, kde vládne smutek. Výletní autobusy jezdily opatrně po

špatných cestách a bylo na nich napsáno jako tehdy, když mě vezli do Leopoldova: Rekreační zájezd. A vedle nápisu modrá holubička držela v zobáku ratolest míru.

Vrátili jsme se domů za čtrnáct dnů. Chodili jsme z jednoho pokoje do druhého, dotýkali se věcí, postáli na zahradě u každé skalničky a byli jsme šťastní, že už je výlet za námi. Večer jsme si sedli u malého ohýnku na zahradě, pili jsme i s dcerkou červené víno, protože už byla veliká a směla, a dlouho do noci jsme si povídali o tom, že náš dům je lež, protože pravda kolem je jiná; že tu bydlí čtyři lháři a že lhát se má.

27

Přišel podzim a s ním škola. Začalo to ošklivě: jedinou mužnou páteř ve sborovně, učitele Semence, zlomila rakovina. Kluci byli ty dny hodní, protože cítili, že smrt je zlá. V Praze zase naopak studenti hodní nebyli, protože se dožadovali, aby večer nebyl vypínán proud, neboť se potřebovali učit. Zasáhla do věci policie a zmlátila je. Byla o tom vydána několikerá komuniké, která si navzájem odporovala. Učitel policajt byl na podobné incidenty odborník a prohlásil, že si ti pacholci teď moc dovolují, místo aby byli rádi, že je strana nechá studovat, a že je jim třeba občas naflákat, aby si to pamatovali.

I na kulturní frontě nastal neklid a spisovatelům zabavili noviny, jelikož si toho také nevážili, že je strana nechá psát. Zakročil znamenitě soudruh Hendrych spolu s doktorem Tothem a nařídili spisovatelům, aby vyzdvihli ve svých dílech radostnost současného života a nepsali voloviny. Ve škole zaznamenali tenhle spor dva učitelé a tři zedníci.

Před vánoce zasedaly vrcholné stranické orgány a slečna v televizi říkala, že se soudruzi jednomyslně dohodli na tom co udělají v budoucnosti, aby byl život ještě hezčí a radostnější. Lidé sháněli po obchodech vánoční ozdoby a hrozinky s oříšky..... Poslední den v roce byl silvestrovský pořad v rozhlase a televizi a bylo vidět, že Hendrych s Tothem mají pravdu, protože si umělci strany plně nevážili a dělali nepěkné narážky. O půlnoci připíjení vyvrcholilo, lidé se objímali a přáli si šťastný a veselý nový rok, ačkoliv věděli, že bude zase horší než ten starý. Všichni se v hospodách i na ulicích kolektivně líbali. Tuto noc bylo mužům a ženám všechno dovoleno a v těch ostatních nocích také.

Na Nový rok upozorňoval rozhlas od rána, že v poledne k nám promluví pan prezident Antonín Novotný. Při projevu pak říkal, že se v průběhu roku objevily některé drobné nedostatky, které ústřední výbor hravě překonal, životní úroveň se dále zvýšila a přátelství s mohutným Sovětským svazem posílilo. Půjdeme pryč i v nadcházejícím roce pevně semknuti vpřed za lepším zítřkem.

Lidé si dávali po probdělé noci studené šátky na hlavu, vzpomínali, s kým to vlastně spali, a říkali: "Ten Tonda je pořád stejně blbej."

Druhého dne sňali i členové ústředního výboru šátky z hlavy a sešli se opět ke schůzi.

Lidé šli do práce, my do školy, obchody a hospody zely prázdnotou, neboť lidé se radovali o vánocích a peněz na nové radovánky nebylo.

*

V Praze nadále výboři zasedali a pokračovali v upevňování jednoty. Jednání se dostalo do fáze, která v generálu Šejnovi, politickém veliteli armády, začala vyvolávat obavy. Přerušil okamžitě všechna jednání o nákupu jetelového semínka pro zemědělské družstvo, které vyrovnávalo schodek v jeho soukromém hospodářství, a zahájil sezení se sovětskými poradci a s našimi v generálním štábu. U poradců našel pochopení, ve štábu mu soudruzi řekli, že přijmou jakékoliv rozhodnutí strany a že do toho zasahovat nebudou.

Slečna v televizi oznámila, že se ústřední výbor jednomyslně dohodl oddělit funkci prvního tajemníka strany od prezidentského úřadu a že prvním tajemníkem byl zvolen jistý soudruh Dubček. Ukázali ho na obrazovce, vypadal docela sympaticky a smál se. V Čechách ho neznal téměř nikdo, na Slovensku málokdo.

Zeptal jsem se ve škole učitele udavače Drahoše, co to znamená. Říkal, že je to normální změna a že ji očekával. Řekl jsem mu, že má vyzrálý čuch, a šel jsem učit.

Kluci se mě ptali, co tomu říkám. Řekl jsem, že nejsem členem strany a v těchto věcech se nevyznám, ale že soudruh Drahoš říkal, že je to normální a že to očekával. Někdo vzadu řekl: "Copak Drahoš, to je starej chytrolín!" ale já jsem nezahájil vyšetřování, protože od té doby, co mě zavřeli, mi to bylo protivné.

Přišel do sborovny soudruh ředitel a ptal se, co je nového. Řekl jsem mu, že kluci na sebe čurali na záchodě, ale že jsem v té věci zjednal nápravu a že v této chvíli je už klid a obě strany už patrně jenom kouří.

Řekl mi, že by se rád podíval do mé třídy na hodinu jazyka českého. Poprvé při hospitaci nespál. Bylo mi jasné, že věci jsou vážné.

Po hodině se zeptal hned za dveřmi, co soudím o změnách v ústředním výboru. Já jsem toho mnoho nesoudil, kdežto on byl sdílný a vypravoval řadu novinek, které mu právě řekli na krajském výboru strany. Na schodech jsme narazili na Drahoše a ředitel rozpačitě poznamenal, že mi právě doporučoval, abychom vyměnili nástěnky na chodbě.

Nejlépe byly o věci informovány kuchařky. V poledne jsem měl dozor v jídelně a dvě mě zavolaly a svěřovaly mi, že se v ústředním výboru strany střílelo z bambitek, že Novotný prý se toho nechtěl vzdát a prohrál prý jenom proto, že generál Šejna nečekaně utekl.

Šejna opravdu utekl a kupodivu nikoli do Sovětského svazu, ale do Itálie, odkud ho Američané bleskově převezli na svůj kontinent, snad proto, že věděl mnoho o obchodě s jetelovým semínkem nebo že se zúčastnil všech porad Varšavského paktu a znal podstatně více než ministr národní obrany.

*

Lidé rozebírali noviny hned u stánků a pouštěli rozhlas a televizi hlavně při zpravodajství, které dříve nikdo neposlouchal. Noviny začaly přinášet nové zprávy o zvěrstvech padesátých let. Lidé četli hltavě; pak se na sebe dívali a mlčeli. Stále ještě nevěřili, že se opravdu něco vážného děje. Dvacet let strachu v nich zabilo naději na život, který by stál za to žít.

První dny března jsem odjel do Prahy a sešel se s úzkým kruhem přátel - politických vězňů. První otázka zněla: Co se vlastně děje? Analýza této první otázky si vynucovala odpověď" na druhou: Jaké je naše místo v procesu, který nastal? Během deseti let vězení jsem se setkal s mnoha tisíci podobných, jako jsem byl já. Některých z nich jsem si vážil, jiných méně. Ty, co seděli dnes v kruhu a radili se, jsem měl rád. Byl mezi nimi jeden marxista.

Předložil jsem na schůzce projekt nepolitického klubu všech těch, kteří byli odsouzeni v uplynulých dvaceti letech podle zákona na ochranu republiky, jenž nesl pro nás osudné číslo 231. Klub měl mít prostý název K 231.

Domníval jsem se, že tato nepolitická organizace by měla značnou morální váhu, protože členskou základnu by tvořila kulturní a politická elita obou generací, která byla smetena po Zorinově puči v Praze 1948.

V příštích dnech jsem se sešel s dalšími a projednávali jsme totéž. Rozhodující byla odpověď na první otázku, o co vlastně jde. Vystoupil jsem s názorem, že poprvé nejde v komunistické straně o pouhý vnitrostranický boj. Že je to intelektuální vzpoura ve straně i mimo ni. Že socialismus s lidskou tváří je pokus o nastolení nové společnosti neovládané hlupáky. Že nositelem tohoto řádu bude generace, která přichází po nás. A že je naší povinností znovu riskovat.

*

Dvacátého šestého března jsme byli spolu se Zdeňkem, který mi v Leopoldově koupil v den amnestie šaty, pověřeni navštívit ústřední výbor komunistické strany, abychom Dubčekovi vyložili své stanovisko v rámci názorů, které byly na schůzce proneseny.

Do dějin se vstupuje většinou docela prostě. Historikům se zdá prostota někdy příliš sprostá a vymýšlejí si nepravdy.

Sešli jsme se se Zdeňkem v devět hodin před sekretariátem ústředního výboru KSČ. Když jsme vcházeli, Zdeněk řekl: "Hergot, to mě nikdy nenapadlo, že polezu semhle."

Vešli jsme do podatelny. Vcházeli i vycházeli odtud lidé. Uvnitř seděly tři slečny. Oslovil jsem jednu z nich. Privil jsem, že my dva tvoříme delegaci politických vězňů a přáli bychom si mluvit se soudruhem Dubčekem. Odvětila, že soudruh Dubček je mimo budovu, protože odešel spát o půl šesté ráno. Řekl jsem, že se spokojíme se soudruhem Smrkovským nebo Špačkem. Vysvětlila, že i tito soudruzi odešli spát, protože schůze předsednictva skončila o půl šesté: Byl jsem dost dotěrný a zeptal jsem se, kdo je pověřen vedením sekretariátu v jejich nepřítomnosti. Odvětila, že soudruh Hendrych, ale protože i on spí, zastupuje ho soudruh Toth.

Velmi mě překvapilo, že toho rošťáka Totha dosud nevyhodili, ale neřekl jsem to nahlas. Naopak, vyslovil jsem přání setkat se se soudruhem a dodal jsem, že i on nás jistě rád uvidí. Slečna dost dlouho s někým telefonovala a pak mě požádala, abych vešel do jedné z telefonních budek. Zdeněk stál u otevřených dveří budky. Představil jsem se a soudruh Toth také. Řekl jsem mu, že bychom s ním rádi mluvili. Navrhl, abychom tak učinili telefonicky. Návrh se mi nelíbil a požádal jsem ho, aby nás přijal. Zaváhal a řekl, že nás přijme v hovorně vedle podatelny.

Přišel; ačkoliv napáchal mnoho zlého, vypadal docela slušně. Posadili jsme se, a on nám nenabídl nic. Vysvětlili jsme mu zásady, jimiž se chce řídit klub politických vězňů K 231. Řekli jsme mu: jsme ochotni vzít na sebe riziko v době, kdy vám lidé stále nevěří. Nechceme být politickým faktorem, ale nechceme být ani objektem, o kterém jednájí druzí. Chceme pomoci při rehabilitaci neprávem odsouzených a demokratizaci země. A chceme hrát fair play, a proto jsme tady. Jaký je váš názor?

Řekl, že je dojat, že přicházíme s rukou podanou ke spolupráci. Že ví, že nám bylo nesmírně ublíženo, strana však chce napravit hrůzy padesátých let a uvítá náš krok, a že jsme plně oprávněni usilovat o to způsobem, který jsme mu naznačili, a že on bude o našich úmyslech informovat prezídium strany.

Nebyl jsem si jist, zdali to myslí upřímně, protože to ještě nedávno byl prevít, ale uvědomil jsem si, že diplomacie má nějaká pravidla. Řekl jsem mu proto, že cítíme radost nad slovy, která právě pronesl, a Zdeněk, který vždycky působil dobrým dojmem, ho poprosil, aby jeho slova směl tlumočit našim přátelům politickým vězňům. Dodali jsme ještě, že v době, kdy se právo vrací do naší země, budeme my úzkostlivě střežit dosud platný právní řád a považujeme za nutné informovat o ustavení klubu ministerstvo vnitra. Bleskla mi hlavou idea a řekl jsem, že bychom si velmi vážili toho, kdyby nám on otevřel cestu k ministroví. Odpověděl: "Počkejte zde, soudruzi, asi pět minut," a odešel do své kanceláře.

Nevrátil se ani za čtvrt hodiny a my jsme se začali dívat ke dveřím, nevejdou-li zbrojnoši a nezatkou-li nás. Ale vešel on, svedl zpoždění na ministra a velmi se omlouval. Závěrem pravil, že soudruh ministr nás očekává.

Vyšli jsme ven a Zdeněk řekl: "Já se na to vyseru" což byl výraz nejvyššího stupně překvapení z doby, kdy nás převychovali

Navrhl jsem, abychom se složili na taxík, ale Zdeněk velmi zpychnul a říkal, že ministr počká, on že čekal v kriminále dvanáct let. A tak jsme šli na druhou stranu Vltavy pěšky k ministerstvu, jemuž desetitisíce vděčily za své osudy. Dole byla skupina důstojníků Bezpečnosti, jeden zlatem oprýmkovaný k nám přistoupil a řekl: "Á, soudruzi Mráz a Brodský. Prosím, soudruzi, jste očekáváni," a ukázal na schodiště a opentlení šli s námi.

Mne napadlo, že nás poznali proto, že si nás rychle našli v albech zločinců, a rád bych to býval řekl Zdeňkovi, ale pro tuto chvíli to nebylo vhodné. Vedli nás až dozadu, kdosi stál mezi dveřmi, neřekl ani - jsem ministr, nejsem ministr, pouze: "Pěkně vítám, soudruzi! Dovolte, abych vás vzájemně představil - to je soudruh Brodský a Mráz - a tu jsou moji spolupracovníci, kterým jsem uložil, aby vám vyšli vstříc," a říkal u každého jméno; já myslel na to, abych nevypadal hloupěji než Zdeněk, a jména jsem neposlouchal. Vedli nás do nějaké konferenční síně, usedli jsme a dostali ministerskou kávu.

Řekli jsme, že bychom je rádi seznámili s principy činnosti, o nichž jsme právě informovali stranu, a požádali je, aby oni vyslovili pravidla hry do té doby, než bude klub povolen z moci zákona.

Atmosféra se oteplila, soudruzi cítili, že facky padat nebudou, a po hodině jsme se pozdravili a rozešli.

"Já se na to....." řekl jsem Zdeňkovi venku. A šli jsme do Státní banky otevřít konto pro klub.

*

Nikdo z nás nikdy ve Státní bance nebyl, ale napadlo nás, že když máme za sebou ústřední výbor a ministra, nebudeme se tu bavit s leckým. Zeptali jsme se suverénně, kde má kancelář přednosta právního oddělení. Bylo to, myslím, čtvrté poschodí. Vyjeli jsme výtahem a zakleпали na dveře. Kdosi právě vycházel, řekli jsme - soudruhu, jste ten a ten? On odpověděl, že ano, a já jsem pravil zvolna a důrazně, že přicházíme z ústředního výboru strany a z ministerstva vnitra. A že bychom s ním rádi promluvili. Zvážněl a zeptal se: "Je to snad, soudruzi, věc generál Šejna?" Řekli jsme, že nikoliv, a vysvětlili jsme mu, že potřebujeme pro klub konto. Usmíval se dost pitomě a říkal: "To je zajímavé, já se podívám, co se tím dá dělat." Sekretářka nám dala slabou kávu.

...Odběhl a za chvíli s někým přišel a znovu odběhl a znovu s někým přišel a nakonec nás odvedli dolů k náměstkovi prezidenta Státní banky.

Soudruh náměstek byl velmi dlouhý, seděl za ještě delším konferenčním stolem, my po pravici, několik úředníků po levici; padlo pár otázek a pár odpovědí a ten dlouhý to uzavřel prohlášením, že situace je poněkud komplikovaná, že Státní banka je ústav se striktními pravidly, že naše nová organizace nemá dosud schválené stanovy, ale že je na nás všech, abychom pochopili dobu, která si žádá činů, a proto i Státní banka musí improvizovat.

Řekl, že nám bude konto přiděleno. Vzal nás s sebou jeden z přítomných úředníků, předložil horu dotazníků a pomohl vyplňovat. Starosti nám dělala rubrika: sídlo organizace. Já jsem v Praze nebydlel, Zdeněk ano; měl malou a drahou garsonku; napsali jsme tedy jeho adresu a rubriku "telefonní číslo" jsme vyškrtli, protože telefon neměl.

Číslo konta jsme si poznamenali na papírek a šli jsme na párek do automatu Koruna, kde mi ukradli ten pytlík s ponožkami, když jsem se vracel domů po amnestii. Pak jsme si koupili prášky proti bolesti hlavy, rozdělili se napůl a telefonovali profesorům, generálům, poslancům, studentům a ženám, kteří vesměs pracovali jako dělníci, aby přišli dnes večer v šest, protože udeřila nějaká hodina.

Zbýlý čas jsme vyplnili ještě návštěvou v Československém státním rozhlasu, kde nás obklopili nějací lidé a chtěli vědět podrobnosti, protože sekretariát komunistické strany je už informoval o jednání, a oni tomu nevěřili.

My dělali dost drahoty a byli jsme málo sdílní.

29

Večer se sešlo asi padesát lidí v bytě u Oty, který dostal po návratu k bydlení sklep bez oken, ale byl velice šikovný a udělal z toho rezidenci.

My se Zdeňkem jsme si vzali každý jeden prášek, protože nás pořád trochu bolela hlava. Děvčata, která měla za sebou deset nebo patnáct let vězení, roznášela kávu ve skleničkách od hořčice. Přátelé seděli, na čem se dalo, a hlavně na zemi. Prostředí mi připomínalo jeden velmi hezký obrázek sovětského umělce "Lenin v říjnu", ale tady to bylo bez pistolí.

Kolem nás seděli vážní a odpovědní lidé, Zdeněk a já jsme vážně referovali o výsledcích jednání a čas od času se mezi vzdělanci ozval ohromený povzdech: "Já se.....!"

Generál Paleček, který měl rád Pattona a neměl rád Sokolovského a Eisenhowera, řídil schůzi a dal hlasovat o schválení postupu. Protože jsme si to za dvacet let navykli, byla zpráva přijata jednomyslně.

...Kdosi se zdvihl a šel k telefonu zajistit na neděli velký sál na Slovanském ostrově. Zajistil to na osmou hodinu a řekl nám, že to bude stát devět set. Vytahovali jsme z kapsy peníze a složili se na sál.

Pak jsme uvážlivě formulovali prohlášení pro tisk, rozhlas a televizi, aby bylo jasné, že jde o vězně politické a že grázlové, ať už ve straně, nebo mimo ni, nebudou mít do věci co mluvit. Stanovili jsme příští schůzi na šestou hodinu ve čtvrtek večer, to jest na druhý den.

Mezitím jsem k ránu přijel vlakem domů a během dne jsem vysvětloval ve škole klukům záhady spojené s přechodníkem přítomným. Kluci se mě ptali, co bude asi teď dělat Tonda Novotnejch, který před několika dny abdikoval z funkce prezidenta. Řekl jsem, že nevím, a kluci navrhovali, že by ho vzali jako zedníka do party; ale že by musel makat.

Po obědě jsem sedl na vlak a odjel do Prahy. Po cestě jsem chvilku spal, chvilku četl o padesátých letech, články spisovatelů a studentů, a zprávu o přípravách na volbu nového prezidenta.

Večer se radili v plné pohodě příslušníci nejrůznějších politických stran a církví.

*

V novinách se objevily první zprávy o schůzi politických vězňů a my jsme ten den připravovali, kdo bude mluvit a jak bude schůze vypadat. Uvážili jsme opatření proti provokatérům a stanovili datum tiskové konference.

V pátek ráno jsem zavolal dobrodružného ředitele a řekl jsem mu, že používám výhod paragrafu toho a toho o uvolnění ze zaměstnání pro veřejně prospěšnou činnost a že za takovou považuji činnost, k níž dal ústřední výbor strany souhlas. V pátek že do školy nepřijdu a aby dal za mne suplovat.

*

Večer jsme schválili heslo, které mělo dominovat sálu. Byla to slova varování Jana Amose Komenského, adresovaná zuboženému světu po první válce třicetileté: Aby se to už nikdy neopakovalo.....

V noci ohlásil zprávu o ustavení klubu rozhlas a první účastníci ze Slovenska nastoupili několik hodin poté cestu, aby do Prahy dojeli včas. Cestou poslouchali hlášení cizích rozhlasových stanic, které uváděly ustavení klubu jako pozoruhodnou věc. Příprava schůze trvala celý den.

Téhož dne byl zvolen prezidentem republiky generál Svoboda, který při komunistickém puči v osmačtyřicátém odmítl prezidentu Benešovi pomoc armády a krátce poté upadl v nemilost strany a byl po léta bezmocným úředníčkem.....

30

Druhý den ráno Zdeněk prohlašoval, že za Novotného se aspoň trochu vyspal, kdežto při socialismu s lidskou tváří že hubne v ksichtě. Vyjeli jsme autobusem už o šesté hodině a sál na Slovanském ostrově byl obležen lidmi.

Od samého začátku to bylo fascinující. Jen v podvědomí mi blesklo hlavou, že jsme možná rozehráli hru, kterou nebudeme schopni hrát. Lidé se objímali, jásali a plakali. Líbaly se ženy, které se nikdy neviděly, ukazovaly si děti; vyvolávala se beznadějná jména známých, jiní pomáhali po schodech lidem zmrzačeným skalami nebo člověkem zlým.

Po sedmé hodině byl zaplněný sál uzavřen a všichni pomáhali natahovat rozhlasové zařízení na schody. Poté se instalovalo nové zařízení venku. Dobrovolníci stěží dokázali udržet vchod pro hosty a tisk volný.

Mimo předsednických stolů stál vpředu osamělý, černě potažený stůl a na něm kniha dějin národa spolu s biblí. Kolem stolu prázdné židle. Toto místo patřilo těm, kteří nepřežili. Sál byl zaplněn do posledního místečka, na jedné z galerií byla i moje žena.

Schůzi zahájil generál Paleček. "Tak, a už to frčí," řekl jsem si. "Buďto jsem blázen a fantasta, který odhadl situaci špatně, a pak v příštích hodinách ovládne tento sál bohyňe pomsty, anebo....."

Václav Paleček zvládl zahájení na výbornou. Býval kdysi v mládí trochu zrzavý, ale život a léta z něho udělaly stříbrnou lišku. Vypadal důstojně a byl skutečně moudrý. Poslal mne k mikrofonu se značnou převahou.

Záviděl jsem komunistickým funkcionářům, jak se vycvičili ve čtení svých projevů na papíře a ještě se stačili občas podívat, jestli někdo nezívá. Na obojí jsem nestačil, a tak jsem se rozhodl pro to druhé. Nic mimořádného jsem neřekl, vysvětlil jsem jen program připravený pro toto shromáždění.

A pak se mi připomněly slzy, které jsem vídal za ta léta, zápasník, který plakal pro svoji ztracenou mladou ženu, i revolucionář Vok, který se rozplakal nad ztracenými ideály mládí, protože u mikrofonu zaplakal statečný člověk, slovenský hrdina generál Marko. Nebrečel nad ztraceným mládím. A pak se střídali u mikrofonu gauneři, hnusáci, chlívák s děvkou prodejnou a mluvili jako listonoš, student, dělník, básník a profesorka historie.

Mluvil i Honza Šmíd, lékař, který patrně rozezllil Boha i d'ábla, protože ho žádný k sobě nechtěl pustit. Dvakrát byl odsouzen k trestu smrti jako vlastizrádce a dvakrát utekl popravě. Poprvé rozhodovali o jeho vině nacisté, podruhé ruský generál Lichačev, a přece žil a přežil i generála Lichačeva a ještě vytáhl stovky lidí ze spárů zubaté, před kterou sám musel utíkat. Teď říkal: "Dvacet let jsme hledali nacistu Bormanna v paraguayských pralesích a on zatím seděl v Praze na ministerstvu vnitra." Sál burácel a já jsem si pomyslel - Honzo, nepomlouvej, teď tam dávají silný kafe.

...Mluvili jsme o tom, že nás utrpení naučilo moudrosti. Že jsme se zbavili komplexu odplaty a už se navzájem nechceme nenávidět. Že nebudeme dělit lidi podle politického přesvědčení, ale budeme pomáhat lidem s morální a intelektuální kvalitou, aby se dostali do čela, a hlídat blby, aby je neohrožovali. A také že budeme pomáhat demokracii a nové společnosti, které Dubček říká socialismus s lidskou tváří. A že jim věříme.

...Sál burácel souhlasem, bývalí ubožáci se protlačili až k pódiu, tahali nás za ruce, objímali, dva psi z tábora Vojna na mě poštekávali a já říkal psst a ukazoval na mikrofony, že to všechno natáčíme.

...Následovaly volby ústředního výboru K 231 - ale vůbec nebyly demokratické, protože nebyly tajné. Pro kandidátku zdvíhal někdo z radosti i obě ruce a nikdo nebyl proti. Profesor Karel Nigrin, historik, který byl notorický útekář a byl zavřen leckde už za Německa a nakonec třináct let doma na rodné hroudě, muž klidný a spravedlivý, byl zvolen předsedou, Václav Paleček prvním místopředsedou, Honza Šmíd druhým a mimoto byla ponechána volná místa k doplnění v osmdesátičlenném výboru. I my se Zdeňkem jsme dostali funkce, protože nás ta věc napadla; já byl zvolen generálním tajemníkem a Zdeněk byl mým zástupcem.

...Potom jsem připomněl, že kdysi před staletími, když čekali u nás v Čechách příchod Spasitele, snášeli táborští všechno, co měli, do společné nádoby, aby se uhájili před nepřáteli. A že se na ně, žebráky spravedlivé, obracím, aby, mají-li něco v kapsách, dali část z toho rovněž do společné pokladnice, abychom se mohli bránit, aby se to už nikdy neopakovalo.....

Ti, kterým kdysi všechno vzali, ženy, děti, zdraví a majetek, odpočítávali peníze a ponechávali si jen drobné, aby měli na cestu vlakem nebo tramvají domů.

Pódium už bylo zcela obklopené lidmi, kdosi mě tahal za loket a něco říkal, podíval jsem se mu do tváře a poznal jsem Ozokova blázna, který kdysi pro ženu ztratil řeč a teď mluvil a drmolil: "Dávají ti na rakev, dávají ti na rakev....."

A pak byl konec, strhující, nádherný, lidé stáli, drželi se za ruce, zpívali hymnu, smáli se a tekly jim slzy. Styděl se jen ten, kdo neplakal. V té chvíli zpívali snad i fízlové, kteří přežili Bormanna, Stalina i Novotného a těšili se, že přežijí i Dubčeka a nás.

*

Kdosi mi přivedl ženu; mluvil jsem s ní jenom chvíli, třásla se jí brada, ale usmívala se a říkala, že to bylo úžasné. Čekala na mě, zatímco já šel na tiskovou konferenci. Byl jsem rád,

že jsem v Leopoldově používal klozetový papír k učení angličtiny a nejenom k praučelu - a poprvé jsem měl možnost pokusit se tím jazykem s někým domluvit. Byli tam zahraniční novináři a hned kladli otázky, ale Václav, který byl pověřen vedením konference, byl na výši a řekl - kdepak, pánové, do téhle země se vrací řád a musíme se jím řídit také zde, Já jsem ten a ten a tihle pánové jsou ti a ti a řekněte nám, prosím, který tisk, rozhlas a televizi tu zastupujete. A tak se ti zvědaví rychle vyzpovídali a teprve potom vyzvídali.

...Padaly i tak závažné otázky, jako zdali jsme měli ve vězení na celách televizi, a jeden reportér, takový slaboučký ze zámoří, prahnul po boji a ptal se, budeme-li riskovat i pouliční srážky, abychom převzali od Dubčeka moc. Nás to ani nenapadlo a pokusili jsme se mu to vysvětlit, ale on to chápal jako ten referent na StB, co nechápal, jak jsem mohl učit děti.

Až jednou bude chtít někdo vytesat sochu Pohody, měl by stát modelem Nigrin. Usměvavý, vyrovnaný uzavřel tiskovou konferenci ve znamenitém ovzduší a ten hubeňoučký ze zámoří si intenzívně něco psal a mě napadlo, že si dělá možná poznámku: "Jsou to magoři, prát se nebudou." Žena na mne venku trpělivě čekala, byla na to za těch deset let zvyklá.

...Široko daleko od Slovanského ostrova patřily tuto neděli restaurace a jídelny bývalým vězňům. Asi padesát účastníků nás doprovodilo do jedné z nich, pro nás tam sehnali židle, ti ostatní šli dále, protože všechno už bylo obsazeno, a mezi výkřiky vepřová, knedlík, zelí - se mísily - Bory, Leopoldov, bachaři, Svoboda - dvě piva, prosím - Dubček, Smrkovský, Lichačev, ježíšmarjá, Franto, jsi to ty? Kdy jsi přišel? Z toho si nic nedělej, mně taky utekla. - Pánové, já nemám z ničeho strach, jenom z Rusáků! Ty, čekal bys to loni, že se tady takhle letos sejdem? Já se.....

Jedl jsem něco s rýží a rozmlouval s těmi kolem. Už jsem to měl popletené, Jirkovi jsem říkal Zdeňku a Zdeňkovi Bohouši, vodili mi ke stolu odrostlé děti a říkali - hele, to je moje Eva, jak jsem ti tenkrát ukazoval tu fotku v peřince - a já polkl rýži a řekl jsem lživě - ježíšmarjá ta vyrostla! - protože jsem si tu fotku nepamatoval a jeho by to mrzelo.

Po obědě jsem řekl přátelům - ahoj! - a požádal jsem je, aby s námi na nádraží nechodili, jestliže nechtějí, abych z toho úplně zblblnul dříve, než se pokusíme něco udělat.

31

Jeli jsme domů rychlíkem nabití dojmy. Všechno nám vířilo hlavou, o jiném jsme nemluvili. Žena se na mne dívala s obdivem. Takový vztah je v manželství neobvyklý a vždycky slibuje rodinnou pohodu. Šla ale spát brzy po zprávách, protože ji bolela hlava, a já jí dal jeden z prášků, o který jsem se podělil se Zdeňkem. Dcerka studovala ve svém pokoji a já jsem stál u okna za záclonou jako tehdy, když jsem se vrátil.

Vzpomněl jsem si na tábor Vojna, jak mě jako psa - šerifa udělali starším tábora; jak jsem okolo toho vtípkoval, a když jsem byl sám, měl jsem strach, že jediným chybným krokem ublížím dvěma a půl tisícům lidí. Tehdy jsem se nebál těch, co byli uvnitř tábora. Ti za jeho hranicemi byli nebezpeční. - Měl jsem stejný pocit dnes. Chybný, nerozvážený čin by postihl padesát, sto tisíc lidí. A na náš omyl kdosi v záloze číhá.....

Vybavil se mi tábor Bytíz a v něm Honza, ctitel buddhismu i jógy, který mi před čtrnácti roky říkal, že se jednou vrátím a budu stírat slzy ponížným a že celá země bude zeleným lístkem na Sahaře, který dá každému poutníkovi na světě naději, že dojde do oázy Moudrosti a bude pít vodu ze studnice Poznání. Načež jsem si pomyslel, že kluci mohli jít se mnou klidně až na nádraží, protože už mám zřejmě blblnutí definitivně za sebou, když do téhle situace pletu mystiku, a šel jsem spát.

*

Ráno jsem se byl rozloučit ve škole. Kuchařky brečely a strachovaly se, abych se do něčeho zase nenamočil, že těm komund'írům pořád nevěří. Učitel policajt se dal slyšet, že ten obrodný proces je žádoucí a že je dobře, že se toho chytli mladí lidé, protože ty starý prd'olové už toho moc neudělají. Učitel udavač se přidal, že dialektika nám praví, že vše je v

pohybu a vše se mění, a že se tedy dal tento vývoj předpokládat. Pak odešel do svého kabinetu a dialekticky dumal.....

Pak jsem stál dlouho na chodbě s ředitelem, tentokrát jsem já jemu říkal poslední novinky z ústředního výboru, nikoli KSČ, ale K 231, a když šel kolem učitel udavač, otočil se na něho a řekl jízlivě: "Slyšels to, Zdeňku?"

"Jo," odpověděl a odcházel, neboť vše bylo v pohybu a ředitel se rychle změnil, jak dialektika správně předpokládala.

Pak jsem se šel rozloučit s kluky a bylo to smutnější, než jsem myslel. Špágr, co hrál na kytaru a holky mu nadbíhaly, mi řekl, že jsem byl učitel spravedlivý, a já jsem zrozpačitel. Ale brzy jsem se vyrovnal a řekl jsem, že mi tím udělal radost a že si myslím, že teď budou spravedliví lidé ve většině.

Ke stupínku přišel Žigo, který byl velice líný, a řekl mi: "Soudruhu, dybyste měl vo prázdninách čas, tak přijďte k nám s paní. Je tam potok a můžete tam chytat načerno ryby. Já pro vás s paní dycky večer nasbírám dešťovky, abyste měli voba dost."

Tak jsem si pomyslel, že toto je podivuhodný rok, v němž ředitel neusíná při hospitaci a Žigo je ochoten sbírat dešťovky, když toho doba žádá.

Odpoledne jsem pravil ženě a dcerce: "Ahoj, vrátím se v sobotu, a kdybych se ztratil, tak mi pište do Moskvy!" Odvětily: "Jen nedělejte hlouposti!" a já jsem odjel k Zdeňkovi.

32

Byla tam kopa dopisů, více než dvě stě, od těch, kteří už znali adresu. Otvíral jsem druhý dopis, zatímco Zdeněk pořád civěl do prvního, a pak mi ho beze slova podal. Byl ze slepeckého ústavu v Trutnově a byla k němu špendlíkem připíchuta desetikoruna. Psali nám, že nám ji posílá jejich chovanec, bývalý vězeň, který při výslechu v Ilavě přišel o obě oči. A že se za nás modlí.

Večer byla schůze ústředního výboru. Bylo schváleno osm komisí, jejichž předsedové tvořili spolu s předsedou, místopředsedou a tajemníkem předsednictvo. To bylo vybaveno jistou pravomocí. Komise byly tyto: organizační, hospodářská, dokumentační, právní, informační, programová, sociální a revizní. Usnesli jsme se, že stejné složení bude ve všech okresech republiky.

V úterý jsem přesvědčil úředníky ministerstva školství, že klauzule o dovolené pro veřejně prospěšnou činnost se vztahuje na mne, a poté jsem odešel rozmlouvat s ředitelem a závodní radou Zdeňkova podniku, abych je přesvědčil o tomtéž. Podobně jsem přesvědčoval náměstka ředitele Národního divadla v Praze, že Radek bude společnosti daleko více platný jako pracovník klubu než kulisář, a náměstek si nechal říci, že klauzule je Radkův případ. S ohledem na existenci uvedené klauzule přestala vařit v kuchyni jedné jídelny i Dáša, skautská pracovnice, a tak byl sbor pracovníků pohromadě, jen sekretariát nebyl.

V Praze čekají novomanželé na byt i deset let. Pokusit se opatřit kancelářské místnosti pro nekomunistickou organizaci bylo fantazií. Ale v tomto podivuhodném roce se děly zázraky..... Měli jsme sekretariát již do tří dnů a to v samém středu Prahy na Karlově náměstí. Byl poněkud ponořen v suterénu, ale nám to nevadilo, zdál se nám úplným luxusem. Dostali jsme zdarma od jednoho podniku nábytek, jiný nám věnoval dva psací stroje, kancelářské papíry - a než jsem odjel v sobotu domů, na domě se chlubil nápis: Ústřední výbor K 231-ústřední sekretariát.

V týdnu, kdy jsme vybavovali sekretariát, odstoupila vláda a novou vedl inženýr Černík. Ministrem vnitra se stal bojovník ve Španělsku, v Anglii a Leopoldově, generál Pavel. Vzpomněl jsem si na poslední setkání s ním v restauraci krátce předtím, než mě zbrojnoši zajali, a řekl jsem si: "No nazdar, to to bude vypadat!"

*

"No nazdar, fatis, ty vypadáš!" řekla dcerka na schodech a dohadovaly se se ženou, o kolik jsem zhubl. Udělaly mi švestkové knedlíky, protože je mám rád. Když jsem jedl druhou

porci, kdosi zazvonil a žena přivedla od dveří jednoho mladého novináře z Ústí. Zeptal se, zdali neruší, já řekl, že nikoliv, ale oba jsme věděli, že ano.

Žena mu nabídla večeri a on řekl, že knedlíky má rád. Při jídle se mě vyptával na poměry ve vězení a na program klubu. Byl nadšený vším, co se děje, a důvěřoval novým lidem v čele.

Večer jsme šli se ženou na procházku a potkali jsme revolucionáře Voka s manželkou. Neměl důvěru v dobrý vývoj, říkal, že je ve straně pořád ještě hrozně moc lumpů a ti že to nakonec zkazí. Ale že - podle jeho názoru - je toto poslední šance, kterou partaj má.

*

Neděle je sedmým dnem v týdnu a podle Písma i Bůh odpočíval. Rozhodl jsem se, že dnes pro mne obrodný proces neexistuje.

Šel jsem hned ráno na zahrádku, meruňky začaly rozkvétat, broskve už kvetly. Skalničky vystavovaly polštáře květů a mně bylo moc dobře. Soused šel na autobus, zastavil se u plotu a povídá: "Co tomu říkáte?" Povídám: "Čemu?" "No, všemu, co se teď děje!" Pokýval jsem hlavou, maje za to, že jsem tím řekl dost. Jemu se to zdálo stručné a zopakoval mi některé zprávy z večerního vyslání rozhlasu. Řekl jsem si - ty dlouho povídat nemůžeš, jdeš na autobus. Dole to zahrčelo, ale on zůstal klidný: "Hele ho, mrzáka, ujel. Ale nevádí, za půl hodiny pojedje druhej."

Přidali se k nám mladí manželé, kteří šli od autobusu a nesli si kupu novin. Nutili mě, abych si na místě přečetl zprávu o diskusi studentů s novými lidmi ve straně a zprávu o vraždách v létech padesátých. Zachránila mě dcerka, která mě z okna zavolala, abych si šel poslechnout komentář k dělnické tribuně.

Rozhodli jsme se se ženou, že pojedeme do kopců, protože dnes by asi doma nebyl klid. Jakmile jsme posnídali, přišla první návštěva. Protože jsem farizej, řekl jsem: "Jsem rád, kluci, že jste se na mě přišli podívat," a hned jsme se dali do povídání, co chceme a co nechceme, i s těmi ostatními, kteří postupně během dopoledne přijeli.

Večer jsme šli do kina. Ruské filmy zmizely a dávali dobrý francouzský film. V týdeníku se smál Dubček, mluvil Smrkovský, vášnivě diskutovali dělníci a studenti a po filmu v hloučcích před kinem i diváci.

V autobusu říkali lidé nahlas - bylo to všechno svinstvo! a nikdo se neohlížel na fyzly, kteří neumřeli, ale také si teď nežili příliš dobře.

33

Časně ráno jsem odjel do sekretariátu. V neděli tam byla služba pro ty, kteří nemohli ve všední den přijet. Již v prvním týdnu přišlo více než čtyři tisíce dopisů z celé republiky.

Od rána byla před kanceláří fronta lidí. Když jsem vcházel, obraceli se na mne. Řekl jsem: "Moment kluci, je tu hodně lidí, nemáme čas." Někteří řekli jen - dobrý den a dívali se mi do tváře, jak vypadám.

Do kanceláře přišli první dva odněkud z východních Čech. Dostali již od nás dopis s dispozicemi, co mají dělat: Sejděte se ještě dnes nebo zítra a v několika dnech uspořádejte na okrese zakládající schůzi K 231. Ano, je jen jediné měřítko pro toho, kdo bude stát v čele - morální a intelektuální kvalita. Jistě, komunista to může být - a kluci, ahoj, někdo tam z ústředního výboru přijede a po schůzi si popovídáme. A říkejte lidem, aby se nebáli. Ať do toho jdou všichni jako my tady. - Nechali tam umletou kávu a cigarety, abychom měli co pít a kouřit.

Přišel další, bylo mu asi osmnáct let. "Mohl byste mi něco říct o tátovi?" "Jak se jmenuješ, odkud jsi? - Tak to jsi ty? Otec je notářem, vid'?" "Byl, už není. On se nevrátil." "Co se s ním stalo?" "To se chci u vás dovědět." "Jak umřela tvoje matka víš?" "Ano, to mi říkali, skočila z okna, ale nevím proč." ".....v jedenapadesátém měl tvůj táta na táboře Vojna smůlu..... Dvakrát nepozdravil toho chlapa v bráně. A nesměl domů půl roku psát. Po vánocích ho zavolali a řekli mu, že maminka spáchala sebevraždu, protože on je grázl. A dali mu čtyři zadržené dopisy od ní. Ten předvánoční byl strašně zoufalý, četl jsem ho....." "Maminka se

zabila na Štědrý den, když jsem usnul." - "Viděl jsi někdy tátu?" "Ne, narodil jsem se, když byl ve vězení, a pak jsem byl v útulku." - "Co děláš teď?" "Jsem zámečnickem." - "Máš někoho z příbuzných?" "Ne, ale mám děvče, čeká na mne venku." "Přiveď mi ji ukázat."

Přivedl ji, byla milá. "Kdyby vám tu něco prasklo, zavolejte mě. Já vám to spravím." "Zavolám, Jirko, a teď jdi naproti do dokumentace, pošlou ti za několik dní zprávu o tátovi a přijede někdo, kdo s ním ještě naposled byl."

Zvoní opět telefon. "Pan Brodský?" - "Ano." - "Tady je český dělník. Ty grázle fašistická, ty už zase nedáš pokoj?" Pokládám sluchátko, protože v kanceláři je nějaká maminka a na legraci není čas.

"Co mi nesete?" usmívám se. "Sto korun do pokladny." "To jste hodná, že nám pomáháte." Rozplakala se..... "Co je vám?" Vzlykala a nemohla mluvit. Stojím vedle její židle nad hlavou v dlaních; dívám se na její vlasy, šedivé a zplihlé, na hubený krk a promodralé žíly a napadá mě, že nejenom brečící zápasníci, ale i plačící mámy jsou strašně smutné.....

Ptám se: "Kdo vám umřel?"

Vstala a řekla: "Já jsem zabila dva lidi." - Byla kdysi prodavačkou, potom pracovnící na sociálním odboru. Zvolili ji soudkyní z lidu a byla přisedící státního soudu v Praze. Zdvihla dvakrát ruku pro trest smrti. Ten první byl otec dvou dětí a prosil, aby ho nevěšeli. Ten druhý byl dvacetiletý chlapec a usmíval se, když mu řekli, že ho pověsí. Dělal to dva roky a nechala toho po pohřbu syna, který se jí zabil na motorce. Manžel od ní odešel a žije sama. Dostává od státu malou penzi a od Boha to, co jí patří.

A zase starší žena..... Dívám se na ni - kdo jsi ty? Ne, nebyla zavřená, ani ona, ani nikdo z její rodiny. Ale chce radu. Před devatenácti léty jí odešla dcera za hranice. Kam, to neví. Řekla jí jenom, že ji kdosi převede přes dráty, někdo, kdo zná cestu. Od té doby jí nenapsala. A tak na ni stále s tátou vzpomínají, jak se jí daří a kde žije. Devatenáct let se psát nesmělo, ale teď už to jde, hodně lidí už psalo, jen ona dosud ne. "Kde přecházela hranice, víte to?" Ne, neví, odjela tehdy do Karlových Varů.

"Mámo, je zle, dopis asi nepřijde," řekl jsem si. V době, kdy odcházela, převáděla skupina lidí uprchlíky za peníze přes hranice. Skupinu vedl Ukrajinec Bělousov, který po válce zůstal u nás. Jednoho dne uvidělo mladé děvče v Karlových Varech na cizí ženě kožich, v němž prchala před několika měsíci její sestra. Udala to. Policie zjistila, že ani jeden z uprchlíků nepřešel. Všechny pobíjel Bělousov v rokli u Karlových Varů a o obsah se dělila jeho parta. Vyšetřování bylo rozpačité, několik policejních úředníků bylo odvoláno a Bělousov dostal pouhých deset let. Byl půl roku na táboře, a když ho kluci dobili, přiznal se, že těch mrtvých bylo padesát dva. Pak z tábora rychle zmizel a nikdo se s ním nesetkal. Dokumentační oddělení mělo za to, že byl agentem KGB, a začalo o případu shromažďovat materiály.

Vzpomněl jsem si na bratrance, tetu a strýce, jak čekali na kluky, až se po válce vrátí ze zajetí, a poslal jsem svou návštěvnicí do dokumentačního odboru. Mezitím jsem tam zatelefonoval, aby jí nebrali naději, že i já si myslím, že tu stále jiskřička je.

Vešel další, usmál se ve dveřích a řekl - dobrý den, jsem ten a ten a děláme divadlo. Řekl jsem, že ho znám, on odpověděl já vás teď taky a uděláme pro vás představení, abyste dostali nějakou korunu do kapsy, souhlasíte? Řekl jsem mu: "Ať žijou kumštýři!" a přišel další.....

Zvonil opět telefon a já si řekl: že by český dělník opět promlouval? Ale nepromlouval český dělník, nýbrž nový tajemník nového ministra Pavla. Řekl, soudruh ministr by se rád setkal s delegací K 231 dnes odpoledne. Ale protože měli v tu hodinu k nám přijít studenti z filozofické fakulty, odložili jsme to na devátou hodinu večer, z čehož můj návštěvník usoudil, že ministr zřejmě dnes dělá přesčas. Zavolal jsem Václavu Palečkovi, aby si dobře umyl k večeru uši a vzal si čistou košili, že půjdeme k ministroví.

Pak přišli pražští taxikáři a přinesli hodně peněz, protože je mezi sebou vybrali.

Dále vstoupila delegace podniku pro jemnou mechaniku. Moc toho nenamluvili, přinesli peníze a nabídku na dobře placená kvalifikovaná místa pro ty, kteří byli ve vězení. Mimoto nás pozvali k projevu na odborové schůzi.

Pak volali kluci z Písku, že jim tam úřady nechtějí dát povolení ke schůzi K 231. Volal jsem tedy obratem příslušného referenta a řekl jsem mu, že jsem dostal nepřesnou informaci, podle níž on odmítá povolit schůzi klubu, ale že považuji tuto informaci za zcela zmatenou, protože by jistě takovou pitomost neudělal.

On odpověděl, že se zprvu snad k delegaci nevyjádřil přesně, ale že schůzi povoluje, protože ani okresní výbor strany nemá proti tomu námitek. Přiznal jsem mu závěrem, že jsem se zpočátku vylekal, že v Písku mají kalendář z roku 1950, a on to po delší době pochopil a říkal: "Ale kdepak, kdepak."

Odpoledne to u mne vypadalo stejně jako u Oty ve sklepě, kluci z fakulty seděli i na zemi a opět bez pistolí. Povíдалo se dlouho, kladli otázky, zpytovali minulost i budoucnost a vyslovovali názory, které byly dlouho tabu v této zemi.

*

Před odchodem na večeři zavolal ještě český dělník a vysvětlil mi, že se mejlím, jestli si myslím, že se bude se mnou někdo srát. Že vod toho je tu von a celá dělnická třída. Pozval jsem ho na večeři, ale on říkal, že by mi rači dal do držky, a tak jsme to přerušili, protože jsme se nedohodli na společném programu.

Před devátou jsme usedli do taxíku a Václav pravil s převahou: "Ministerstvo vnitra!" Taxikář se na něho opovržlivě požíval a řekl: "Ale, ale!" Václav se ho dotázal, zdali není proti ministerstvu nějak zaujatý. Pravil: "Nejsem, ale je tam ještě mezi vámi hezkejch pár svini." Tak jsme mu řekli, že z nás nemusí mít strach, protože jsme bývalí zločinci, a on řekl: "Pánové, to se má říct hned," a peníze si za cestu nevzal. Řekl jsem Václavovi, že bychom měli zřídit v klubu nějaký taxikářský podklub, a vešli jsme do budovy.

Dole na nás čekali dva důstojníci a šli s námi do prvního poschodí. Na schodišti jsem se zadumal a vzpomněl jsem si na poslední setkání s Pavlem před dvaceti léty. Nebylo to nic povzbudivého; byl tenkrát studený jako psí čumák a ze mne taky teplo nesálalo.

Tajemník nám řekl, že soudruh ministr nás očekává, a nelhal, protože se otevřely dveře a ministr řekl: "Vítám vás, přátelé." Václav odpověděl: "Ahoj, Josef!" a já pravil: "Dobrý večer." Posadili jsme se a tajemník vytáhl poznámkový blok a já si pomyslel, že to s tím blokem jenom fintí, protože by to bylo poprvé, co v téhle místnosti není celý rozhovor odposlouchávaný.

Starý rváč byl zřejmě překvapen, že mu Václav řekl: Ahoj, Josef - a obrátil se k němu: "My se odněkud známe, pane generále?" "No bodejt'," pravil Vašek, "válčili jsme spolu v Anglii." Rváč se zamyslel, chytl Václava za ruku a povídá zbožně: "Ježíšmarjá, Vašku, já tě nepoznal, dyť ty jsi tenkrát nebyl šedivej." "Vo těch šedinách bych moc nemluvil," řekl Vašek. "No jo," odpověděl ten druhý a hrábl si po vlasech, "odkud to máme?"

Pak oba začali vzpomínat na válku v Anglii a my s tajemníkem zírali na sebe, protože jsme při tom tehda nebyli. Potom se ministr otočil ke mně a pravil: "Věřte mi, že mám pocit, že i my dva jsme se někde viděli." "Věřím vám to," řekl jsem a chtěl jsem se začít divit, jak i s mizernou pamětí se lze stát ministrem. Ale nedodivil jsem se, protože mě chytil za rameno a řekl: "Je to možný, Jaroslave?" "Je," odpověděl jsem a poprvé jsem měl pocit, že není mým nepřítelem.

A pak už měl tajemník důvod ke psaní. Ministr nám vyložil své stanovisko a my řekli své. On pravil, že to vidí z pozice marxisty takto a my to viděli z té druhé pozice podobně. Pak se mě z téže pozice zeptal, jaké mám jahody na zahrádce, a já řekl, že "Překvapení tržnice"; to jsem neměl říkat, protože to narušilo pohodu; probudil se v něm starý rváč a tvrdil, že jahody "Vítěz" jsou sice o několik dní pozdější, ale sladší, a já jsem si nedal říci. Vašek to zachránil

poznámkou, že když jsme se dohodli o jiných věcech, že snad dosáhneme někdy dohody i v tomto bodě.

Nakonec jsme dopili i vychladlou kávu, na kterou předtím nebyl čas, a pak jsme odešli a opentlení salutovali. Referovali jsme o schůzi u ministra v ústředním výboru K 231. Několik desítek párů očí hlídalo každé naše slovo. A pak se ke zprávě rozvinula debata, tvrdá a úporná.

Kdo je ten, s nímž jsme večer předtím jednali? Je to onen sovětský agent, který před dvaceti lety ozbrojil dělníky a hnal je jako nadšené stádo ulicemi Prahy, aby proklestili cestu Sovětům na evropskou křižovatku? Je to stále ten, jenž byl z pověření Zorinova zakladatelem onoho obludného trojúhelníkového systému fízlů: kontrola - superkontrola - hyperkontrola? Je to trojský kůň, který se dnes s vyraženými zuby vrací? Kam směřují jeho návrhy, abychom spolupracovali s komisí jeho ministerstva, kterou vybavil širokou pravomocí, aby pomohla zacelit rány, které on zasadil dříve, než byl sám zasažen? Anebo je to kdysi on a dnes někdo jiný? Ale pak: kdo to je?

Je to tvrdá debata. I socha Pohody, která schůzi řídí, je ve varu. Argumentují: Masaryk řekl - "Jdi světem a jednou rukou se drž Krista a druhou Komenského." Krista mi nepostavili před oči jeho soukmenovci, ale Pavel z Tarzu. Ano, on, estébák Pavel, který Krista jednoho dne potkal. Nevím, proč si on vybral právě jeho. Víím jen, že Pavel z Tarzu měl štěstí. Jenom proto, že ho Kristus zaskočil, když jel zatýkat na fízlovku, mluvíme o něm jako o svatém a nikoliv jako o kryse z Tarzu. Ti ostatní Pavlové i Šavlové jsou na tom hůře, hledají, ale není to Kristus, kterého potkávají, není to Bůh, kterého nacházejí.

Kristus se mýlil, nebo se chtěl mýlit. Vybral si jich dvanáct a mezi nimi byl jeden bomzák a grázl. A dlouhou dobu jedl grázl s Kristem a pil Kristus s grázlem. I zbabělce tam měl, který ho zapřel, když mu bylo nejhůře.....

Řekl jsem, že mám za to, že by Řím ve středověku upálil Krista stejně tak, jako by Moskva oběsila Marxe dnes. A že nemáme právo nevpustit ty, kteří byli ještě včera Šavly. Svět zbožných křesťanských vlků má mnoho viny na tom, že lidé hledají jiného boha v naději, že najdou toho pravého, o kterém mluvil kdysi v Řecku Pavel a který se ztratil v houfcích zámožných Jidášů.

Půlnoc odzvonily skleničky od hořčice, ze kterých jsme pili kávu. Řekli jsme si, že vývoj, který u nás nastal, je neměřitelný dosavadními konvenčními měřítky. Že v historii nenajdeme analogii toho, co se děje u nás, a proto jakékoliv rozhodnutí, které přijmeme, zahrnuje neznámá rizika, která musíme přijmout, i když nám třeba ve světě nebudou rozumět.....

34

...Bylo krásné jaro, jaké lidé už dlouho nepamatovali.....

...Na Golgotě kvetly stromy a všichni slavili vzkříšení. Vstávali mrtví, kteří byli pohrbeni zaživa po dvacet let, a scházeli se ve všech městech u černě prostřených stolů s knihou dějin národa, biblí a těmi, kteří už přijít nemohli.

Kdysi, jako student, jsem čítával Dostojevského a říkal jsem si: "Lžeš, ty geniální fantasto." Po létech jsem ho odprosil na cele, v níž jsem žil s Andym, protože tehdy jsem věděl, že Dostojevský nelhal. A dnes černý stůl a lidé kolem něho svědčili, že nadále žije Dostojevského středověk.

V malých městech se scházelo v sálech několik set lidí, ve velkých mnohem více. A všude seděly černě oblečené uplakané ženy bez mužů a mámy bez synů vedle hostů, kteří byli přizváni, aby byli svědky svědectví.....

Střídají se města, v nichž se setkáváš s biblí a lidmi, a dojmy ti splývají v jeden jediný obraz.

Vidíš a slyšíš Martu, držící v ruce mikrofon, usměvavou, elegantní i po osmi letech vězení, bez jediné vrásky, s tmavými brýlemi, které kryjí prázdné oční důlky, protože oči si sama

zničila zlomenou lžící v jedné zoufalé chvíli po výslechu. Věří v lidi a přátelství mezi nimi a hlas se jí chvěje jen v okamžiku, kdy říká, že by nás chtěla alespoň ještě jednou vidět.....

Z obrazu vzpomínek vystupuje chvíle, kdy přicházíš s Václavem pozdravit malého moravského biskupa, on vstane a přeplněný sál vstává s ním; nevíš, proč vstávají ti, co předsedají, a biskup, snad v rozpacích a jen proto, že ta chvíle žádá, aby něco udělal, jde zvolna k mikrofonu, nemluví, jen rukou dělá nad těmi, kteří povstali, velký kříž a ty vidíš pod žehnajícím rukou i člena politbyra komunistické strany, který byl na schůzi pozván.....

A v tomtéž městě obědváš s Mirkem, který kdysi plakal na šibenici, a teď mu je dobře, protože všechno přežil a vrátil se k ženě, která rodila ve vězení, i k oběma dětem. Dcerce už je dvacet a pamatuje si tu díru, do které ji dali, když jí byly čtyři roky..... Jen tchyně nežila dlouho, zlomil ji brzy ústav choromyslných.

Jinde potkáš Lojzu, který ti představuje ženu, jež byla ve vězení dvakrát. Poprvé ji vzali spolu s ním. Doma zůstala měsíční dcerka v kočárku. Řekli jí tenkrát: "Nestarejte se o dítě, o to se postaráme my." Postarali se o ni po deseti dnech, kdy ji vynesli mrtvou hladu. Matka se vrátila po třech letech a chtěla zabít toho, kdo ji tenkrát zatýkal. Šla do vězení znovu. Teď už měli zase dcerku a fotografii té první v černém rámečku.

Obchodník s rybami ti ukazuje syna, který tenkrát zbil plivníka, když mu řekl, že táta je zloděj. Později se však spřátelili, protože plivníkovi zavřeli na tři roky oba rodiče. Jinde potkáš dva hosty, Poláky, otce se synem. Otec byl pět let zavřený v Polsku a říká: "Až bude ve Varšavě jaro, půjdeme s vámi....."

Je tu Jarda Hukeš, který dostal kulku do zad a ta se dotkla srdce, když se pokoušel o útěk. Druhou ránu dostal do hlavy z revolveru, docela zblízka, od strážného, který k němu přiběhl, když se po první ráně skácel. Má jizvu za pravým boltcem a na levé tváři. Když ho přinesli do tábora, lékař řekl: "Konec," a on myslel na to, že nesmí strkat jazyk k zubům, z nichž druhý výstřel urval kořeny, protože se bál, aby nepoznali, že není na umření, a nevpálili mu tu třetí. Za osm týdnů dobýval opět rudu. A dnes se smířil s bratrem, který ho do všeho dostal, když sloužil u Bezpečnosti.....

Hornická Ostrava..... Mluví jeden z krajských tajemníků KSČ, a když přichází k mikrofonu, trhá potišťené stránky projevu a říká jenom: "Už nikdy nechci číst projevy, které mi někdo předepíše! Chci říci své vyznání: děkuji Dubčekovi, že nám otevřel oči, děkuji vám, že nechcete nenávidět, a prosím vás - odpusťte nám to, byli jsme blázni...." a více už neříká, protože nemůže.

Druhého krajského tajemníka KSČ z Jihlavy potkáš na shromáždění v Ústí nad Labem. Odjíždí do Německa, kde má všechny příbuzné. Říká: "Ano, sloužil jsem jako důstojník v Hitlerově armádě a sloužil jsem věrně. Ti, kterým jsem sloužil potom, to věděli, ale nevadilo jim to. Teprve tehdy mě zavřeli, když už jsem nechtěl sloužit nikomu!"

Pak posloucháš novináře, na něhož ukázal v první den války prst Himmlerův, a on seděl šest let. Když ho osvobodili, ukázal na něho prst Lichačevův a on seděl dalších dvanáct. Díváš se přitom na Irenu, o které víš, že jí žena při výslechu znetvořila cigaretou prsa, a ptáš se sám sebe, kdo je ten, jemuž Bůh u posledního soudu připomene: "Běda tomu, skrze koho pohoršení přichází!"

Zapomeneš na zlé, protože dnes už není včera, i ta Marta zpívá hymnu a jen se usmívá, protože plakat nemůže, setkání končí a žebráci vytahují pár korun, aby je dali do společné mísy, aby se to už nikdy neopakovalo.....

Pak je kolem tebe houf lidí a ty jdeš k autobusu, abys po cestě zavřel oči a odpočinul si od hrůzy i od nadějí, a než se zavrou dveře, kdosi ti dá malé prasátko uhnětené ze střídy chleba a řekne ti jakoby mimochodem: "Vem si to pro štěstí, já to tenkrát dělal na provazárně pro dítě, ale ty víš, co tam se Zdenou dělali, a tak děti mít nebudeme....." Řekneš se staženým hrdlem - děkuji a aby Zdenou pozdravoval.

Odjížděli jsme a ti, co odcházeli od autobusů, se rozlévali jako jarní vody do dalších měst, aby zvěstovali novinu, že opona, kterou kdosi oddělil svět tmy od světa pološera, se roztrhla jako za časů Kristových.....

35

"Soudruzi, stojíme před skutečností, že během šesti týdnů se zformoval klub bývalých politických vězňů v počtu asi čtyřiceti osmi tisíc lidí se značnou intelektuální potencií," prohlásil na schůzi největšího pražského závodu člen politbyra Šimon.

A tak se s ním delegace K 231 sešla hned druhý den. Na jedné straně stolu seděli samí komunisté, na druhé straně nebyl žádný. Nikdo neměl bambitky a každý dostal špatný mošt a dobrou kávu.

Napadlo mě, co by tomu asi říkal Marx, Lenin a Jožka Džugašvili, kdyby byli živi a seděli tam s námi. Řekl jsem si, že ten první by se k jednání určitě přidal, ten druhý snad a Jožka by to dal vystřílet i s tou slečnou, co roznášela mošt a kávu.

36

Jedno české přísloví praví, že pod svícnem bývá tma. Ruština má obdobné přísloví. Turisté ze stepí, dobře znalí lidové moudrosti, budovali turistické středisko pro fyzly hned vedle Dubčkovy kanceláře. Vedením byl pověřen soudruh Alois Indra, organizační tajemník strany.

Přestože bylo jaro a lásky čas, měli jsme se navzájem velmi neradi. Napsal rozsáhlou literární práci o minulosti těch, kteří stáli v čele K 231, a rozeslal ji členům ústředního výboru strany a strýcům do Kremli.

Ústřední postavou díla a záporným hrdinou byl fašista jako obecný pojem, takže Václav byl fašistickým generálem s buržoazní minulostí, Nigrin byl kdysi členem fašizující strany agrární, Radek byl fašistický důstojník, který v cizině vstoupil do služeb imperialistů, ačkoliv byl nejdále v Leopoldově, skautka Dáša usilovala o fašizaci naší mládeže a u všech členů ústředního výboru K 231 se jasně projevovaly fašistické tendence; já byl fašista, který kudy chodí, tudy prohlašuje, že dobrý komunista je jen mrtvý komunista a jestliže nějaký dobrý komunista přesto žije, pak je mu nutno utrhnout nohu a toho špatného s ní utlouct.

Literární dílo jsem přečetl a uložil do soukromého fasciklu, nadepsaného "Všivák Lojza" vedle výpovědí a dopisů jeho rodáků a bývalých přátel z Dubňan, kteří dokládali jeho spolupráci s německým Sicherheitsdienst za války a uváděli jména lidí, které udal tehdy, a dalších, které pro změnu udal v době, kdy už pracoval pro KGB.

Přiložili i fotografii, jak drží hasičskou vlajku, na níž byl vyšíty hákový kříž, a jemu to velmi slušelo, protože tehdy ještě nebyl tučný a měl fotogenickou tvář.

Pak přišel jeden spisovatel a my jsme mu pustili magnetofonový záznam projevu, který jsem měl o té nožičce, a on o tom napsal článek do Literárních listů pod názvem "Kdo komu trhá nohu". A pak jsem tedy na Lojzu, kluka prolhanýho, podal žalobu pro urážku na cti a pražské organizace KSČ žádaly, aby odstoupil, což mu Moskevští nedovolili a Pražští ho zatím k tomu nemohli přimět.

*

Sovětská armáda uspořádala v zemi manévry. Sbory se přesunovaly z místa na místo a bojovým chorálem bylo: Hlavy vzhůru, fyzlové, ještě není všem dnům konec! Protestovali proti tomu dělníci, protestovali studenti a sovětští generálové říkali to nic, to my se jen tak díváme, jestli vás neohrožují Němci. Poslední z nich odjížděli velice neradi, pořád se ohlíželi, zdali náhodou přece jen někdo nezavolá: "Ježíšmarjá, nechod'te pryč, je vás tu tolik zapotřebí!" Ale nikdo nic neříkal, nikdo nezaplakal a noviny východního bloku spustily nářek, že je něco shnilého v tomto státě dánském.....

*

Protože o naší zemi psaly všechny tyto listy velice nepěkně a citovaly bajkaře Indru, svolali jsme tiskovou konferenci pouze pro novináře z východní Evropy. Chtěli jsme vytvořit družné

prostředí; poprosil jsem tehdy ženy, aby v noci vstaly a k ránu zadělaly na buchty s mákem a aby je přinesly, teplé a voňavé, v devět hodin na tiskovou konferenci. Učinily tak. Voněly buchty i káva a novináři z východu přišli všichni. Navrhli jsme jim, že můžeme při buchtách mluvit jejich rodným jazykem, protože každý z nás znal jazyk některého z nich. Bylo to velmi přátelské, začínal jsem mít strach, že těch buchet bude málo, a závěrem jsem se zeptal, zdali si po této konferenci budeme rozumět lépe a radostněji. Říkali, že ano.

S výjimkou Jihoslovanů a Rumunů napsali všichni v příštích dnech články, že jsme gauneři, kteří ohrožují východní Evropu jako mor.

*

Přicházeli novináři spolu s televizními a rozhlasovými pracovníky z celého světa. Před prací některých z nich bylo možno smeknout, v jiných páchli služebníci systémů, před kterými smekat nelze. Někdy mi bylo líto čtenáře, kterého přikrmoval jeho zvláštní korespondent v Praze blbostmi, jež bolely.

Eurovize nás prosila, abychom stáli s Karlem Nigrinem na schodech vedoucích k pomníku Josefa Vissarionoviče, Italové si přáli, abych rozmlouval o Bohu a seděl na rohu stolu, vymýšlely se různé pozice, které měly divákovi ve světě přiblížit ony podivuhodné události v podivuhodném roce.

Ztratil jsem pocit méněcennosti před politickými experty pro střední Evropu a okolí, zlobil jsem se na ně, ale pak jsem si řekl smířlivě, že se nemůže každý živit poctivě a někdo to dělat musí.

*

Vedli jsme jednání s Krieglem, se Smrkovským a dalšími. S některými oficiálními osobnostmi jsem se setkal v soukromých bytech, které nepatřily ani mně, ani jim, protože okolo našich bytů se procházeli Indrovi fyzlové, měli notesy a zneužívali gramotnosti.

*

Umělci, dělníci, studenti, profesori a sportovci podnikli kolektivní útok na fyzly. Vydali manifest "Dva tisíce slov", který sestavil spisovatel a komunista Vaculík a zaútočil v něm i na blby-samouky s prosbou, aby odešli z vedení státu, že je raději budeme živit zadarmo, že nás to přijde levněji.

Mně se tahle idea o výživě zdarma moc líbila a řekl jsem si, že tohle je řešení i pro řadu jiných zemí, kde v křeslech sedí státníci, kterým vlastní výživa dělá větší starosti než výživa celého národa, a že by si snad potom dali říci, aby odešli dříve, než kvůli nim začnou na sebe střílet celé armády.

Manifest podepisovali lidé v městech i na vesnicích, studenti vysvětlovali cizincům, o čem se tam píše, a ti podepisovali také. V Moskvě se velmi rozzlobili, že se útočí na blbé, a politbyro vydalo prohlášení, že v tom spatřuje symptomy kontrarevoluce. A protože to spatřil Kreml, tak to spatřili téhož dne také ve Varšavě, Budapešti, Sofii a v Berlíně a přísahali, že to vidí přesně tak jako soudruh Brežněv a nikdy to nebudou vidět jinak. Napsali několik ideologických článků, v nichž nad slunce jasněji prokázali, že Karel Marx by se zhnusen odvrátil od socialismu s lidskou tváří a Dubček by mu nesměl přijít do baráku.

37

Země byla ve varu. Už to nebyla jenom Praha, z níž spadl strach. I v polorozpadlých vesnicích, kam jsme kdysi jezdili s kluky pomáhat stařečkům vytrhávat řepu, bylo jaro. Ani jim už nerozděloval ráno práci hlupák, kterého tam kdysi strana poslala, protože na všech ostatních místech ztroskotal. Směli si sami zvolit člověka, který té tvrdé práci na polích rozuměl, třebaže o dvacátém sjezdu věděl málo nebo docela nic.

Dělníci v podnicích dostávali jiné mistry, kteří se uživilí i bez politického školení, v dělnických radách se objevili noví lidé, kterých se nikdo neptal, zdali jsou nebo nejsou členy komunistické strany, jakému bohu věří nebo nectí-li boha žádného jako děda Dolák.

Kdysi jsem poslouchával u Palivce při pivu úvahy dělnické třídy, která mě převychovala, že v socialistické společnosti má být dělník silnější a blbější, politický pracovník blbější a věrnější a první tajemník strany univerzální blb. A nejlepší je, když to má každý z nich od narození nebo pokud možno ještě dříve. Bylo-li tomu tak - a hlas lidu, hlas boží - pak od Pražského hradu až k domovům, v nichž se rozpadaly záchody, probíhala vzpoura mozků proti odvěkému Blbu. Kdysi Blb vcházel a do kroku mu hráli marš a Píseň práce. Usedl do stínu šibenice a povzbuzoval druhé voláním: "Hybajte, hybajte, je tu vel'a roboty!" Postavil se do pozoru jenom tehdy, když vešel postrach Evropy, major Pekárek Pekárkovič z Kujbyševa nebo Pskova, aby se s policejním psem pozeptal, zda je v zemi všechno charašó a zdali lid neumdlévá ve vděčnosti.

Vedle fasciklu Všivák Lojza se hromadily jiné, stále nové knihy, které psaly desetitisíce Dostojevských v zemi a které jsme ukládali do dokumentace doby. Výpovědi vězňů o tom, kdo z něho udělal mrzáka a jak tomu bylo tenkrát, když už se nikdy nepostavil na nohy; o tom, jak mu z uší tekla krev a od té doby neslyšel, jak mu říkají - ty chlíváku! - ale podle pohybů rtů poznal, co mu říkají ty postrašené děti, když se vrátil; o tom, jak před jeho očima ubili studenta, který se jim smál, když mu dali první ránu, a řekl jim, že to nakonec všechno přežije; o jiném chlapci na táboře Rovnost, který poznal, svázaný v korekci, jak chutná larvám masařek na jeho prohnitých zádech maso živého člověka, a který zemřel v táborové ošetřovně, protože ho z díry vytáhli pozdě, a nikdo ze strážných si nevzpomněl, kdo ho tam vlastně dal.

Historie mrtvých domů, kde zblblí dozorcí tloukli zdravé lidi bez soudů, protože kdesi v práci nebo při zábavě plivli na moskevské boží oko, a tím prokázali, že jsou společnosti příliš nebezpeční. I žena Klementa Gottwalda zemřela osamělá v tomto domě, když plivla na boží oko nad rakví svého manžela, který po Stalinově pohřbu nepřežil kremelskou diagnózu, ačkoliv před pěti lety jako vítěz nad bezradnou společností otevíral rudému gangu na východě bránu.

Záznamy rozhovorů se soudci a prokurátory státních soudů, odkud dostávali nadiktované rozsudky smrti a dlouhých žalářů. Vypracovaný průzkum o tom, že je opravdu mnoho fízlů v našich zemích. Jednou ho kdosi, ženatého, vyfotografoval se slečnou, se kterou se dvakrát vyspal, a pak mu na StB předložili fotografie a řekli: "Tak tohle pošleme vaší ženě, anebo budete s námi spolupracovat." On spolupracoval, hlídal své sousedy a podával o nich zprávu, protože už na slečnu dávno zapomněl a rodinu měl rád. A jiný dělal totéž, protože ukradl pytel cementu, který nemohl dostat nikde koupit. A odhad říkal, že těchto lidí ve vzájemně propletené pavučině je více než tři čtvrti milionu a že hlídají kromě sebe národ o čtrnácti miliónech lidí včetně dědů a kojenců.

Předložil jsem ústřednímu výboru strany a Generální prokuratuře dokumentaci prvních jednašedesáti vražd v polích, lesích, na celách a v táborech, které byly dílem gangu. Zdělali se ti, kteří byli léta ve straně a měli za to, že zprávy, které tu a tam o těchto zvěrstvech proskakovaly, jsou čirým výmyslem nepřátel strany, jak byl o tom kdysi přesvědčen malý nehezský diplomat a dobrý otec rodiny Hajdů.

*

K jedné svědecké výpovědi jsem se několikrát vracel. Byla z jižní Moravy, úrodné a šťastné země, kde se rodí dobré víno a ještě lepší písničky.

Po komunistickém puči v roce 1948 se tam scházela skupina mladých studentů a dělníků, z nichž jeden, Kodejška, odešel za hranice, a zdálo se, že tam slouží těm, kteří přísahali, že budou bojovat za spravedlivý řád na celém světě. Několikrát se vrátil a při jednom přechodu hranic došlo k přestřelce, při níž byl usmrčen člen Pohraniční stráže, jemuž bylo v tomto prostoru nařízeno, stejně jako všem ostatním, střílet na všechno živé. Kodejška, který střílel a zabil, byl sám zasažen kulkou, která mu uvízla v krku poblíž páteře. Pavel, člen skupiny, mu kulku vyoperoval rozpálenou žiletkou a převedl ho přes hranice, aby se už nevracel.

Krátce poté byl Pavel zatčen a s ním sedm dalších mladých lidí. Zuby ztratil hned v autě. Přivezli ho k výslechu, sejmuli z očí černý šátek a před ním seděl za stolem v uniformě nadporučík Kodejška. Ostatní odešli, Kodejška šel k němu a řekl: "Tak ty, grázle, jsi opravdu myslel, že jsem zrádcem dělnické třídy?"

Tloukl ho uvázaného na dřevěném kavalci dnes a denně do bezvědomí a chtěl, aby se přiznal, že on to byl, kdo na hranicích střílel, protože za to byl jediný trest: smrt. Střídali se i jiní vyšetřovatelé, ale za Pavla zapíral sám tvrdohlavý Bůh a nedovolil mu, aby se přiznal k tomu, co neudělal.

Po několika měsících byl soud a vedle dobitého Pavla seděl dobitý Kodejška, který se při přechodu a zatčení zděsil smrti a uvěřil gangu, že je tam možno poslat druhého. Byl odsouzen na šibenici a před popravou volal z okna na Pavla, který dostal doživotní žalář, aby mu to odpustil, že ho nechtěl zabít, že chtěl jenom žít.....

.....a já jsem věděl, že mrtvý Kodejška nebyl sám, že i druzí se báli, a díval jsem se někdy do tváří lidí sedících proti mně a hledal jsem živé Kodejšky nebo ty, kteří se před léty vyspali dvakrát s jednou slečnou, a ty, jimž chyběl pytel cementu a odvaha nechat se třeba zabít gangem, když doma byla žena a děti.

*

Venku vstávali mrtví, vraceli se emigranti, kteří před dvaceti lety odcházeli před šibenicemi a byli rozseti po celém světě, vraceli se i ti, kteří utekli ještě dále, na pár sáhů své zahrady nebo do domků u řeky a nechtěli vědět, jak se jmenuje ten, kdo tu žije vedle nich v odcizeném světě, a chtěli zůstat v osamocení až do konce, dokud On je nezavolá, aby jim řekl, kdo je kdo.

Díval jsem se na nový film Evangelium svatého Matouše a myslel jsem na toho, který přišel spasit svět ponížených a řekl: "Kdo jsi bez viny, hod první kamenem....."

38

Kdesi na západ od nás se vzbouřila mladá Paříž a Berkeley, řinčely okenní tabule a člověk Salvio a Kohen oznamovali vpád revoluce a nového, lepšího řádu.....

Stáli jsme vedle hlavního oltáře Svatovítského chrámu a dívali se do tváří tisíců lidí, zatímco nad námi zvony žalovaly na Koheny a prosily, aby se to už nikdy neopakovalo.

Setkal jsem se ráno v arcibiskupském paláci s jedním z poradců ministerského předsedy Černíka a zeptal jsem se ho, odkdy smí komunistka rozmlouvat s arcibiskupem, a on mi řekl: "Od jara." Pak jsem řekl arcibiskupu Tomáškoví, že jsme pozvali na rekviem zástupce obou generací, všech církví i politických směrů, protože smrt si nevybírala a brala, co poradci a kati dodali

Řekl mi, že s ním budou sloužit mši čtyři biskupové; všichni byli ve vězení.

Nevylučovali jsme, že všivák Lojza bude chtít zneužít přítomnosti několika tisíců lidí v katedrále Pražského hradu k provokaci za pomoci soudruhů spolufizlů. A tak jsme učinili různá opatření, aby fízl měl situaci co nejobtížnější. Přijeli jsme ke katedrále o hodinu dříve, abychom se podívali, máme-li všechno v rukou. A pak se začaly valit davy.....

Vzpomněl jsem si na první setkání vězňů na Slovanském ostrově a bylo mi jasné, že situaci v rukou vůbec nemáme. Nevěděl jsem, kdo uvádí mámy, ženy a děti umučených do lavic, kdo vítá nejrůznější delegace, kdo to řídí - ale kdosi to činil, davy se ukázněně rozestupovaly, když jakýsi voják vedl pod paždí slepou Martu, a uvolňovaly místa v lavicích neznámým, když jim nějaký vnitřní hlas řekl, že tomu nebo té někoho zabili.

Katedrála byla naplněna a já se díval na ty, kteří vyznával nejrůznější bohy, na železničáře, spisovatele a studenty, na lidi, kteří se v této hodině přišli poklonit mrtvým, umírajícím z generace na generaci za lepší svět. Ptal jsem se sám sebe, jaká je to hodina, v níž vešli do společného chrámu lidé, kteří se mi kdysi oklikou vyhýbali? Jaký je to chrám, jímž zní chorál pro všechny, jací jsou to biskupové, žehnající židům a nevěřícím a napadlo mne, že v této svaté hodině je katedrála oním místem o němž řekl popravený Nazaretský: "..... jsemť to já

uprostřed mezi vámi." A když všichni poklekli, otrásl jsem se..... Vzpomněl jsem si na slova "Povstanou ti nejmenší mezi malými, aby činili ze svých spolubratrů světce", a byl jsem šťasten, že žijí v zemi Kanaán, že na Golgotě kvetou stromy a že krev synů a dcer božích netekla nadarmo.

Pak mluvil biskup Očenášek a já naslouchal slovům Buddhovým, Platonovým i Komenského, viděl jsem před sebou svět Sorokinův i Teilharda de Chardina a napadla mě slova: "Já jsem alfa i omega, já jsem kámen úhelný....." Cítil jsem, že tato hodina je integračním středem odvěkého sporu mezi Bohem a zemí, člověkem a lidmi, řešením gama na dlouhé cestě ke kameni úhelnému.....

*

Když jsme vyšli z chrámu, řekla mi na nádvoří Marta, že se splnilo její přání, že nás viděla a vedle ní stál Bůh.

Seděli jsme potom dlouho do noci s několika mladými a mluvili jsme o nové společnosti, o Komenského Cestě světla a o tom, že z něho, génia, udělali hlupáci potulného řídicího učitele s dobrými nápady a slušnou prací.

39

Naše jednání s představiteli státu a komunistické strany pokračovala. Na východě vycházelo každý den slunce a nová nejpitomější obvinění. Zdálo se, že mezi Kremlem a námi leží lehký opar nedorozumění, protože oni tvrdili, že tisíce fašistů a vrahů usilují o převzetí moci ve státě, my jsme se zase domnívali, že jich nejsou tisíce, ale jen několik, a že nesedí v Praze, ale v Kremlu. A tak jsme spolu s poradci ministerského předsedy hledali syntézu dané teze a antiteze.

Telefonní linky v sekretariátě byly nepřetržitě obsazené, lidé povzbuzovali: "Neustupujte!" Občas se dostal ke slovu i český dělník a pravil: "Už vám, vy kurvy, brzy zakroutíme krk!"

*

Pozvali mne studenti, abych k nim mluvil na Staroměstském náměstí. Na tomto místě se už leccos dělo. Kdysi zde bojovali odbojní kněží, stojící, jak praví historik, na hromadě hnojné, potom tam pro změnu popravili dvacet sedm českých pánů, před dvaceti lety tu jásal Gottwald nad příchodem ruských poradců a dnes se tam radovalo mládí nad jejich odchodem. Sem vodili k veřejné zpovědi každého, kdo se, stejně jako kdysi v Řecku, vynořil ze stojatých vod uplynulých let. Padaly otázky a odpovědi, záznam dělali cizí zpravodajové a naši lojzové a po půlnoci mi řekl redaktor italské televize, který kdysi chtěl, abych seděl na rohu stolu a mluvil o Bohu: "Jste dnes nejsvobodnější zemí světa."

A pak šli studenti se mnou, seděli jsme až do rána a bylo s nimi několik chlapců a děvčat z ciziny; mluvilo se mnohými jazyky a já si opět vzpomněl na tuláka Komenského, že to měl s tím univerzálním jazykem dobře promyšlené, a byl jsem rád, že se mu není třeba učit ani s pomocí klozetového papíru, ani jinou metodou, protože tomu jazyku lidé i bez učení rozumějí.

Alois Indra to přehnal. Mimořádný sjezd komunistické strany byl svolán na 9. září 1968 a sověty trvaly na tom, aby on byl hlavní postavičkou v přípravách. Dal se tedy zapsat jako delegát sjezdu na dvou místech, aby to měl zcela jisté. Ale v neděli večer mu z obou míst oznámili, že tam došlo při volbách delegátů k nějakým zmatkům a jeho opomněli zvolit. Bylo zřejmé, že s jeho pádem přijdou o živobytí i mnozí kremelští agenti, a byla nastolena vážná otázka, čím se budou živit, když se kromě udávání ničemu nenaučili.

Již druhý den jsem se dověděl, že sovětské byro trvá na odložení mimořádného sjezdu do jara.

Sověti útočili nepřetržitě tiskem, rozhlasem a dopisy. Díval jsem se na Smrkovského, s kterým jsme měli schůzku v parlamentní jídelně, a říkal jsem si, že je hubený jako koza a že už na něm není nic, jen ty velké uši a propocená košile. A že to má z té války nervů.

*

Pět zemí Varšavského paktu poslalo Dubčekovi a ostatním dopis, ve kterém je zvali do Moskvy k přátelské besedě o tom, jak zakroutit krkem socialismu s lidskou tváří. Dubček s ostatními odmítli jednání v Kremlu, protože na rozdíl od prezidenta Roosevelta věděli, že tam budou odposlouchávací zařízení i na záchodě. Že by je mohlo potkat "mokroje dělo" nebo sklátit o něco později Bacillus kremlensis Brež.

Sešli jsme se k závěrečné schůzi v předsednictvu vlády s ministerským předsedou Černíkem a místopředsedou Colotkou dva dny před odjezdem delegace na schůzku. Ráno hlásil moskevský rozhlas, že v Praze zuří kontrarevoluce. A uprostřed zuřivých bojů moskevských vizionářů kráčel Černík od pouliční dráhy pěšky do předsednictva vlády, lidé se usmívali a my tam přijeli taxíkem. Dal jsem každému z jeho poradců dvě meruňky ze zahrady, protože pracovali celou noc a ještě nesnídali. Schůzka začala v sedm hodin ráno a skončila čtvrt hodiny před zasedáním vlády, které byla dohoda předložena ke schválení.

Dohodu ve vládě schválil i vzdělaný marxista dr. Husák. Už byl úspěšný v politickém houfu, ale byl to i nadále vlk samotář, který na šachovnici nehrál dobře a který by patrně na kasaře s představitivostí nestačil.

*

V budově ústředního výboru strany pracovala skupina spisovatelů na odpovědi na dopis pěti států Varšavské smlouvy. V té době probíhaly nepřetržitě porady, zda má být mimořádný sjezd komunistické strany svolán k zasedání ještě v noci a pověřen odpovědí pěti komunistickým stranám. Ještě po půlnoci převažoval názor, že sjezd je třeba neprodleně svolat, a podepřít tak autoritu nového ústředního výboru, v němž by chyběl Alois Indra.

Okolo třetí hodiny zvažovali situaci Dubček, Husák, Císař a Mlynář a došli ke konečnému názoru, že sjezd by se patrně v odpoledních hodinách nesešel, protože by Moskva, k smrti uražená, dala okamžitě zelenou armádám, pohybujícím se všemi směry okolo hranic. V ranních hodinách byl text odpovědi schválen a prezídiem odeslán.

40

Mozky myslících lidí horečně řešily otázku co teď, co potom a vydaly apel k národu a jeho vůdcům: "Jsme s vámi, buďte s námi!" Kolektivní mozek národa nastoupil k obraně i útoku a vyvolal situaci, které porozumí pouze historik, schopný myšlení ve stejné dimenzi.

Celý národ, od špinavých velkoměst až po rozpadávající se vesnice, byl v pohybu. Milióny lidí připojovaly k výzvě své podpisy - všechny telefonní linky novin, rozhlasu a televize byly zablokovány, doručovatelé dopisů pracovali i v noci a přinášeli výzvy a podporu z továren; ač bylo léto, byly univerzity mravenišťem i úlem a já jsem se díval do ulic a řekl jsem si, jak jsou dětské otázky expertů a dopisovatelů, pátrajících po tom, kdo to všechno vede a řídí. Zdali je to usměvavý Saša Dubček, nebo ušatý tribun Smrkovský, zda Svoboda, Černík, Pavel, Šimon, či jiní.

...Seděli proti mně v kanceláři tři Kompjútři a já jim řekl dívejte se, gentlemani, to se valí vlna zemí Gama a ta vlna jsou živí lidé, oprostění od komplexu vzájemné nenávisti. Ti čtyři, na něž se ptáte, nikdy ani netušili, jak vysoko mohou stát, a mohou tam být jenom proto, že našli společný jazyk s myslícími lidmi, a ti je budou bránit před hlasateli jakýchkoliv přežvýkaných ideologií, pro něž se dnes umírá, aby se zítra do horoucích pekel prokley.

Jste, prosím, v zemi, o níž před staletími řekl kardinál Piccollomini delegátům Rady bezpečnosti v Kostnici, že každá bába tu zná věci lépe než oni. Jen proradnost vůči cizím vladařům nám vytýkal. My už nevěříme ve výsadní práva králů-hlupáků, i kdyby se oháněli vůlí boží nebo vůlí lidu. Přenecháme radám, aby se poradily, jak impotenci nazvat činem. Ale my musíme myslet a jednat, protože chceme žít. A ti čtyři zítra rádi odejdou, jestliže jim myslící lidé řeknou, že už tam nepatří, protože je větší ctí být alespoň na okamžik na vrcholu lidské vlny v kterékoli zemi Gama, než kralovat po celé volební období v zemích Nevolených i Vyvolených.

*

Země duněla jako vždycky, když se lámou dějiny, a do Čierné pri Čope přijely dva vlaky. V jednom naši, ve druhém Sověti, mezi nimi patníky a opodál ploty z ostnatých drátů, jakými se sluší rozdělit majetek můj i tvůj.

Kremelští trucovali, říkali, že u nás spát nebudou, že jsme všelijací. Jednali pouze přes den a k večeru odjeli o několik metrů dále na své území, které nám po válce bratrsky ukradli. Učinili tak tehdy podle pohádky Sedm jednou ranou a zabrali kus Německa, Rumunska, Československa, větší polovinu Polska a celou Litvu, Lotyšsko a Estonsko. Tehdy nás mocní na Západě ujistili, že je konec fašistických loupeží a zřůdností, čehož zárukou jsou oni a Sovětský svaz, a že právo veta, kterým se navzájem vybavili, je moudré opatření proti těm, kteří tomu třeba nebudou chtít rozumět.

Nad Čiernou se zatáhla na několik dní opona, lidé hlídali továrny a úřady před fyzly a stáli ve frontách, aby mohli podepsat manifesty podpory těm, kdož jednali s gangem. Při televizních a rozhlasových zprávách se nesmělo mýt nádobí a lidé čekali napjatě, co se děje ve vlacích v Čierné. Jednání se nečekaně protáhlo o dva dny a napětí vrcholilo.

*

Byl čtvrtek, krátce po druhé hodině a já jsem očekával v budově výsledky telefonického rozhovoru s Čiernou, kde právě skončily porady. Byl jsem v kanceláři sám, minuty čekáním narůstaly, pak kdosi otevřel dveře, ve tváři dosud celý červený, zarazil se ve dveřích, pak se rozesmál a řekl: "Vyhráli jsme! Vyhrál to rozum!" A pak jsem slyšel leccos z toho, jaké to tam bylo, a zapamatoval jsem si to, jak se Brežněv rozčilil a mával novinami, ve kterých Dubček a ostatní vypisovali konkurs na místo tajemníka ústředního výboru s podmínkou, že to musí být člověk s vysokoškolským vzděláním. To ho převelice zneklidnilo, ale Dubček argumentoval tím, že na vysokých školách jsou jen děti dělníků. Ten druhý však tvrdil, že i tak je to nebezpečné, a já jsem dodal soudruhovi, sedícímu naproti..... pro blby!

Komuniké bylo vydáno později odpoledne a bylo rovněž oznámeno, že se hlavy rolnických a dělnických stran sejdou v příštích dnech v Bratislavě a že soudruzi Brežněv a ostatní už trucovat nebudou a budou tam i spát.

*

Mobilizace mozků nepolevovala. Smrkovský šel na koberec na Staroměstské náměstí před generaci, která přichází po nás, a zapřísahal se tam, že tomu bylo v Čierné tak a nejinak a že žádná tajná usnesení přijata nebyla.

A pak přišla krátká bratislavská jednání, v televizi se chlubil Walter Ulbricht, že přes vysoké stáří a rozvinutou sklerózu drží při parádemarši stále pevný krok, a Brežněv dokazoval, že má toho kluka Šášu strašně rád, líbal ho jako Čáp své přátele, tleskal tomu, co řekl - a napětí polevilo.

Mluvil jsem s těmi, kteří byli o mnohém dobře informováni, a řekli mi, že věci jsou v zásadě vyřešené, že však Sověti neustále naléhají, aby se Dubček s mimořádným sjezdem neukvapoal a vyčkal do jara, až pokvetou fialky. Že na podzim se to nějak nehodí.

41

Pracovali jsme v klubu již delší dobu na návrhu zákona o obecném smíru. Návrh předpokládal, že vláda zruší z moci zákona všechny politické rozsudky, vynesené v období posledních dvaceti let. I když byl parlamentem přijat rehabilitační zákon, bylo zřejmé, že tento návrh zlikviduje nesmyslnou agendu spojenou s rehabilitací a vytvoří základnu pro nástup nové společnosti, o jejímž složení jsme měli poněkud nekonvenční představy. Návrh byl podporován některými lidmi ve vládě, kteří s ním byli seznámeni, a měl být rozpracován po sjezdu.

Uvažovali jsme takto: Jsme poněkud staří pro společnost, která přichází. Ačkoliv je nás již více než šedesát tisíc, věkový průměr překročil vysoko padesátku. Téměř sedmdesát procent manželství vězňů se rozpadlo, tisíce bylo nemocných a zmrzačených. Řekli jsme si, že do

politiky mají mluvit jen zdraví lidé, protože jsme byli svědky doby, jejímž mlčenlivým garantem byl kdysi na Jaltě nemocný prezident.

Měli jsme za to, že je nutno poskytnout daleko větší práva generaci, na níž se žádá, aby radostně umírala ve válce a ponechala starcům, jak naložit s mírem a s jejich budoucností, když válečné bubny dozní.

28. října měla Československá republika oslavit půl století svého vzniku. Její základy budoval kdysi vzdělaný a mravný profesor Masaryk, člověk, který předešel svoji dobu. Vzorem byla Francouzská republika a ideálem svobody Abrahama Lincolna. Sám Masaryk měl za ženu Američanku.

Když se psal rok 1938, zradila Francouzská republika a vydala nás německému fašismu. Za války jsme se rvali po jejím boku a spoléhali na Lincolnovy dědice. Ti nás dali s americkou velkorysostí sovětskému fašismu a s námi polovinu Evropy. Uzurpovali právo na vedení světa a dovolili, aby na celé polovině zeměkoule byla noc i ve dne, protože chtěli ukazovat prstem do tmy, když sami byli schopni vystavět jenom svět pološera.....

Byli jsme si vědomi, že pražské jaro je vzpourou proti bohu dvojedinému. Že jsme narušili platnost vlčích vztahů, zesměšlili politická měřítka dobra i zla, pečlivě vštěpovaná oběma stranami svým poddaným, a že nám ani jedna strana nepomůže ve vzpouře proti hlupáctví, protože je to pro obě poněkud nebezpečný experiment.

Svět je malý, myšlenky nakažlivé, zkušenosti špatné. Kdysi několik zbožných Židů pohnulo světem. A dnes přicházely zástupy těch, kteří do společné pokladnice přinášeli myšlenky a poslední kousky zlata, protože zatím se tím druhým ve světě stále ještě platí.

Byli jsme v klubu příliš staří, než abychom mohli vést. Ale dosáhli jsme poznání, které je dopřáno jen těm, kdo jsou ukřižováni. A chtěli jsme je sdílet s ostatními, kteří se rozhodli kráčet cestou světla, i kdyby se zleva i zprava stále kdosi zaklínal: "Ostatně soudím, že Kartágo musí být zničeno....." Chtěli jsme se při oslavách půlstoletí republiky všichni sejít a téhož dne rozejít, abychom byli příkladem pro ty, kteří neumějí odejít z jeviště včas.

A pak jsme si řekli, že je-li to dílem božím, pak se marně, kluci, namáháte a za dva roky připomene šťastná země Gama světu, že uplynulo tři sta let od smrti geniálního tuláka, který byl jejím tvůrcem.

42

Odjel jsem na sobotu a neděli domů a zastavil se v Ústí před nádražím: Když jsem kdysi učil svoje kluky zednické, díval jsem se každý den, jak připlouvá plný parník hostí z říše Waltra Ulbrichta.

Zvolali vždycky povinně při vylodování: "Freundsehaft!", proběhli ukázněně tunelem pod tratí a všichni věděli, že musí poté zabočit vlevo, protože tam byl první obchod s banány, které byly ve Waltrově říši socialistickým snem. A poté vyrazili podle strategického plánu do nejbližšího obchodu za roh a já byl přesvědčen, že se tu cestu doma učí nazpaměť, protože nikdy neudělali v přepadu chybu. říkali jsme jim Bananenfreunde.

*

I dnes zvolali "Freundschaft!" a za tunelem se polovina odlepila vpravo, kde u stolku stál revolucionář Vok a němčinou, které se naučil v koncentráku, jim předkládal k podpisu výzvu: Jsme s vámi, buďte s námi! Ti ostatní vyšli z obchodu, rozhlédli se pro jistotu a přicházeli také. Lízal jsem z kornoutku zmrzlinu a poslouchal lidi, kteří dříve říkali: "Hele je, hajzly, zas nás přijeli vyžrat!" Dnes volali na Němce "Freundschaft!" a ti se smáli a odpovídali "Tupček, Tupček!"

Projížděl autobus, nabitý lidmi; jeli se koupat. Vykláněli se z oken a křičeli na Němce "Dubček" a ti na oplátku "Freundschaft".

Dostal jsem se dovnitř a jel do Brné a den byl jako korálek. Obloha byla modrá, lidé se smáli a já si říkal - tadyhle bylo tenkrát to seno, tuhle stál děda Dolák, ježíšmarjá, to snad ani

není všechno pravda..... a touhle cestou jsem se vracel a sípal..... a pak jsem se podíval s uznáním na dům a na kvetoucí skalky, vešel dovnitř a zahřměl hlasitě "Freundschaft". Žena s dcerkou řekly: "Hele, náš kluk utahanej přijel," a byl tam i Jarda na dovolené. Řekl mi: "Ahoj, fatis, ty holky se nám v obrodném procesu nějak zvrhly a sou neukázněný." Já se ho zeptal, kde sebral ty frčky, jestli to nemá za donášení osvětáři, a on mi řekl, abych s ním mluvil slušně, že je šarže a já ušoun, a abych si vážil toho, že netrvá na tom, abych s ním mluvil v pozoru.

Pak jsme leželi v plavkách na trávníku a hráli si s novým mladým Apačem, který čural, kudy chodil, a sousedovic fenku, která zestárla, ani nezaznamenal. Navečer jsme šli s Jardou na hřiště a kopali trestné kopy - armáda versus civil - a civil prohrál 10 : 7.

Pak jsme šli na střežkový hrad a chtěl jsem zajít k Vokovi, ale stále ještě nebyl doma a volal před nádražím: "Freundschaft!" Potkali jsme spoustu známých a všichni říkali: "Teď už snad bude dobře."

Dlouho do noci jsme seděli, popíjeli červené víno a vypravovali, jaké je to na vojně, jaké v Praze, jaké ve škole a jaké v domě kultury.

*

Ráno jsem vstal první, utřel loužičky a řekl Apačovi, že má chování řeznického psa, a společně jsme se oba nasnídali. Když vstali ostatní, šli jsme k vodě a děti navrhovaly, abych si ten plavecký styl nechal patentovat, že by bylo škoda, kdyby to někdo okopíroval a pak se utopil.

Po obědě jsme spali na zahradě. I Apač nečural a spal. Navečer řekl Jarda - ahoj - a odjel do kasáren, aby tam byl včas. Žena s dcerkou mi ukazovaly nové knížky, které vyšly, a ptaly se, zdali jsem je četl. Já říkal - kdepak, já nemám čas - a dcerka se divila, jak znám málo nových písniček, a pouštěla je z desek. Pak mi řekla, že nějak kompjuťovatím, protože radost a štěstí lidí se nedá měřit podle počtu snědených buřtů, ale podle toho, jaké piší knížky a kolik šťastných písniček složí. Já jsem na to pověděl něco odborného, ale moc chytré to nebylo a žena dělala; jako že to přeslechla.

Dohodli jsme se, že na ně v sobotu počkám v Praze a překvapíme v jižních Čechách maminku. Pak jsme se chtěli se ženou vydat na Šumavu. Dal jsem holkám pusy, potřpal packou Apačovi a odjel do Prahy.

*

V úterý se mě na sekretariátě ptali, zdali jim přenechám pod rukou nějaké jetelové semínko, protože jsem byl pozván na středu odpoledne do Litoměřic na schůzi Národní fronty, která mě delegovala pro doplňovací volby na poslanecké místo, které se uprázdnilo po generálu Šejnovi, jenž, jak na jaře pravily kuchařky, ustoupil nečekaně při přestřelce na Hradě až do Spojených států. Vzal s sebou nejen peníze za semínka, ale i nějaké groše, určené na obranu země před vpádem revanšistů. Rozhodl jsem se, že tam odjedu ráno a večer překvapím ženu, dcerku a Apače doma, protože to byl jen malý kousek cesty odtud.

Byl jsem pozván k přátelům na večeři. Šel jsem kus cesty pěšky, loudal se parkem a nespěchal. Země voněla mírem. Po večeři jsme poslouchali Beethovenovu Pátou symfonii a já měl pocit, že ji slyším vlastně poprvé, že je to jiná hudba než ta, jejíž znělku jsme poslouchávali kdysi za války z londýnské BBC nebo v dobách mírového běsnění. Povíдали jsme si ještě chvíli o tom a pak jsme šli spát. Hudba šla se mnou. Stále jsem ji lehounce slyšel, i ve snu, nechtěla odejít, připomínala se silněji a silněji, slyšel jsem ji zcela zřetelně, bušila, hřměla, rozbíjela rytmus, burácela pokojem i ulicí a s ní i nebe nade mnou - vyskočil jsem zděšeně, protože v otevřeném okně se smály velké gumové myši..... Civěl jsem do tmy, ve vedlejší pokoji dvakrát zazvonil telefon - přestávka - a já věděl, že znovu zazvoní dvakrát - a než dozněl, řekl jsem si: "Rusové!"

Vedle kdosi sejmul sluchátko, zaklepal rychle na dveře a řekl: "Invaze!"

"Tak přece, krysy!"

Oblékl jsem se rychle potmě a podíval na hodinky. Čtvrt na dvě. Sešli jsme se vedle a hlas v telefonu řekl: "Pusťte si rozhlas na té a té vlně. Bude se hlásit špatnou češtinou jako stanice Vltava."

A pak jsem poslouchal hlas dívky, prznící pravdu i jazyk, že fašisté Brodský, Paleček, Ota, Radek, Dáša spolu se zrádným vedením strany rozpoutali v zemi kontrarevoluci, že s armádou fašistů a vrahů, vyzbrojených německými imperialisty, chtěli rozbít socialismus a demokracii v Československu a že na pozvání strany a vlády vstupují v této chvíli jednotky pěti zemí Varšavského paktu na území Československa, aby upevnilly mír a přátelství mezi zeměmi tábora míru.

Přehlédlly jsme rychle situaci na osvětlené ulici a odjeli autem do sekretariátu. Po cestě se rozsvěcovala světla v oknech, kdosi vykřikl: "Bože na nebesích, pomoz, Rusové!" a v několika vteřinách svítil celý dům. Vběhli jsme do sekretariátu, někdo tu už byl. Vzal jsem svoji dokumentaci a z fotografie se na mě díval Indra; další papíry -a v několika okamžicích oheň pálił svědectví o zradě odvěkých fízlů. Hořela s nimi i jména těch, kteří je podávali.....

43

Praha se probouzela řevem válečných letadel, proklínáním mužů a pláčem žen. Díval jsem se na děvče, jak cloumá mladým chlapcem, civícím bezradně před sebe, a křičí: "Prosím tě, zastav je, nedovol, aby přišli!"

Objevila se první auta s dělníky, vlajkami a nápisy: Zastavte vrahy! První hloučky v kombinézách, mládí v texaskách, zarostlé a vlasaté, tisíckrát podezírané z nevděčnosti, strhávalo s sebou do proudu ty, kteří stáli bezradně na chodníku. Šly i mladé mámy s dětmi na rukou, táhly ulicemi a probouzely domy, jejichž spáči mysliłi, že vzduch stále ještě voní mírem.

Pokusil jsem se dosáhnout některých telefonických spojení, ale na druhé straně zvonky zrádně mlčely.

Odjeli jsme do bytu při silnici k ruzyňskému letišti, po niž se do Prahy valily tankové sbory, dopravené letadly.

Díval jsem se do tváře ušpiněných vojáků, kteří jeli, protože gang kázal. Stál vedle mě náš důstojník, pokoušející se o spojení se svým štábem; pod otevřeným oknem defiloval nesmysl a zrada, netečné tváře na netečných tancích a proti nim vyjela první auta dělníků a studentů s prapory a nápisy: Vraťte se, vrazi!

Netečná armáda se vpíjela jako hlen do Prahy, sta chlapců a děvčat na motocyklech s vlajkami v ruce se proplétala mezi tanky a nechápavými vojáky, kterým neřekli, kam jedou a proč. Viděl jsem chlapce, kterému uklouzla motorka pod pásy tanků, on uskočil a díval se, jak pásy vlečou to, nač léta šetřil; pak ze strany vyrval z pásů rozedranou žerď a rozervanou vlajku a běžel marně proti tankům.

V té chvíli se důstojník odvrátil od okna.....

Dostali jsme několikavteřinové spojení s rozhlasem. Tam selhala sovětská zrada. Vyvedli odtud dva zrádce, kteří měli pečovat o to, aby rozhlas mlčel. Rozhlasoví pracovníci se sbíhali do budovy.

A zatímco lidé zastavovali svými těly tanky, obnažovali si prsa a volali: "Zabíjejte, vrazi!", klestil si Jidáš Indra v doprovodu obrněných vozů cestu na Hrad, aby předložil zmatenému prezidentovi seznam nové dělnicko-rolnické vlády, v jejímž čele stál on, odvěký fízl, a žádal prezidenta, aby ji podepsal. Generál, stojící v té chvíli nedůstojně v županu, se vzbouřil a vyhnal ho jako knechta.

*

V té době už KGB vyváděl ze sekretariátu Dubčeka, Černíka a Smrkovského, zmizeli kamsi i ostatní.

Rozhlas už navázal provizorní spojení s prezidentem a ten prohlásil, že země byla přepadena, protože ani on, ani vláda okupanty nepozvali.

Děvka z Vltavy bez ustání prznila jazyk i pravdu a velvyslanci gangu vzbouřili na Západě zahraniční ministry, omlouvali se jim za probuzení a pečlivě vybranými slovy se připojovali k tvrzení děvky.

Netečná armáda projížděla vesnicemi, kde plakali udření starci a zdvíhali promodralé pěsti.

*

Kolektivní mozek národa rozehrál obranu, která nemá obdoby. Celou zemi burcovala televize a rozhlasové stanice, zvony žalovaly a podávaly si jako tamtamy poselství o zradě v džungli.

Sešli jsme se kdesi jen na půldruhé hodiny a přijali taková opatření, která hodina vyžadovala. Pak jsme se rozešli.

Během chvilkového spojení s Ústím mi kdosi řekl: "Nejezděte domů!"

Zmlkla jedna rozhlasová stanice, protože ji obsadily tanky. Za chvíli se znovu ozvala z neznámého místa.

Fízl-reichsprotektor se pokoušel s několika lumpy zabránit politické katastrofě. Ale lidé, s nimiž ještě včera počítal, stáli proti tankům a křičeli na špinavé vojáky: "Co tu děláte, proč jste přišli?" Hlídaly ho obrněné vozy gangu a milióny zrazených očí.

Díval jsem se na malé dítě, které plivlo na vojáka, když po něm s rozpačitým úsměvem natáhl ruku. A na chromého, který tloukl berlí do pancéřových plátů tanku.

Padala jedna rozhlasová stanice za druhou a stejně rychle se vynořovaly odjinud.

Monitorovali jsme zahraniční rozhlas. Moskva se radovala, že dělnická třída přijala s jásotem bratrskou pomoc armád Varšavského paktu.

*

Došlo ke střelbě a padali první mrtví.

Vycházely nepřetržitě všechny noviny, které se kdesi ve sklepích tiskly, a v obsazených redakcích žíznilo neteční, protože jim kdosi odpojil vodu.

V té chvíli poručík Dub a kadet Biegler z Atlantického paktu měřili na kompjútrech intenzitu odporu a sám chorý mocnář se vztyčil na prezidentském trůně a hrdě kráčel do ložnice, aby si odpočinul.....

44

Přišla noc, v níž jsem bděl stejně jako celá země, poslouchal střelbu stejně jako celá země a přemýšlel o zradě.

Kdosi si vyhradil právo dávat světu řád. Ti jedni ve jménu Krista, druzí ve jménu Marxe. Čtvrt století ho denně křížují první, půl století ho věší druzí. Po celou dobu se první dívali na druhé a říkali tesklivě jako Pilát Pontský: "Myjeme si ruce " A s každým ponořením rukou do vody očištěný byl ukřižován Kristus a z jejich rukou stékala krev. Čtvrt století přenechávali gangu, aby vraždili lidi pro Něho, zatímco On říkal: "Čiňte jako já," a umíral sám pro lidi..... Čtvrtstoletí mu nalhávali v modlitbách, i když je už tehdy varoval: "Běda vám, vy farizejové, jste obilné hroby. Navrch bílí a uvnitř plno umrlčiny....."

Synové Pilátovi se toulají pouští a hledají jiného boha, silného, jehož nelze obelhávat a denně přibíjet na kříž. Zdá se jim, že ho nacházejí v muži, jehož vzývá a podvádí gang..... A zatím odcizení synové gangu se scházejí potajmu, aby hledali nového boha, silného, jehož nelze obelhávat a denně věšet na šibenici.

Hvězda na tancích gangu je i hvězdou Pilátovou. On, netečný, přijel s netečnými včera, dnes, stejně tak jako v bezpočtu nocí, které předcházely.

Pilát znal hodinu, v níž vraždili republiky na Baltu, a šel si umýt ruce..... Věděl, kdo trhá Polsko, a šel si umýt ruce..... Věděl o vraždách na Ukrajině, v Maďarsku i Bulharsku; a pokaždé si šel umýt ruce. Stížený křivciví uklání se nalevo, uklání se napravo a znovu nalevo a

zнову napravo, drmolí pravidla hry královské, která nikdo nerespektuje, chřadne z vody očistné a myje si, notorik, i v této hodině své ruce.....

Snad mu teď radí ti, co stojí okolo, aby se klidně myl, protože v Praze zabíjejí Marxe. A senilní dědové gangu jásají, že tam věší Krista. Jen kacíři a blázni této země, spolu s černými, žlutými a všemi, kdo byli svědky uplynulých dnů, vědí, že tu křižují malé dítě, nový svět, který ještě dnes mohou zabít, jak už ne zítra, neboť v ten den oslaví své zmrtvýchvstání.....

Podé mnou jedni bránili přepadenou zem a druzí šeptali v kostelech do tmy modlitbu, aby nám Bůh brzy vrátil cestu světla, na které se zatemnilo.

45

Je ráno. Feldmaršál Kaltenbruner, který operaci velí, řve na Indru: Co je s novou vládou? Jak to, že k odporu vyzývá parlament, o kterém tvrdil, že stojí za ním? Kde jsou ty statisíce soudruhů v závodech a na sekretariátech? Co je s těmi zásobami pro armádu, které sliboval?

Armáda na tancích hladoví. Neteční hledí na lidi, kteří obklopují tanky a po celý den a noc se jich zoufale ptají: "Proč jste přišli?" Je to nezajímá - nikdo jim nikdy neřekl, proč jedou a kam. Neříkal to báťuška Mikuláš dědovi, báťuška Stalin tátovi - a neříká to ani báťuška Brežněv synovi. Ale děda i táta říkali, že pak dostali aspoň najíst. A tady ani vody nět.....

Tisíce aut naplněných vlajkami a lidmi rozvázejí noviny, hesla, plakáty. Tisknou se noviny azbukou pro vojáky. KGB hlídá - tohle nikdy! Rozhazují je z oken, aby padaly na tanky; netečný se nepohne, ani když se mu leták třepotá na samopalu. Neboť je výsadním právem důstojníka, aby se tisku dotkl a zlikvidoval.

Armáda lační po chlebu a zrazení soudruzi po pomstě.

*

V devět hodin máme schůzku. Čtyři už jsou přítomni. Lubor mi podává telegram: Maminka umřela včera. Stop. Mrtvice. Stop. Pohřeb v sobotu. Stop. Táta. Stop.

Dívám se na telegram a oni mlčky na mě. Vědí, co je v něm. Vůbec nic mě nenapadá. Necítím lítost, hněv, nic. Vždycky jsem se bál, jaké to bude, až mi jeden z nich umře. A teď necítím nic. Prostě - to je nesmysl, že maminka umřela..... Vždyť v sobotu jsme k ní chtěli jet.....

"Nejezdí tam," říká jeden. "Musí," řekl druhý. "Dobře," řekl jsem, "já to nějak udělám. To je přece nesmysl....."

"Všechno kolem je nesmysl," řekl třetí.

"To je zlý, zlý nesmysl," řekl jsem. "Co je nového?" A v tom okamžiku jsem si řekl, že je to dobře, dobře, že maminka ten den nepřezila. Protože..... snad jí to jednou budu moci vysvětlit..... A pak jsem si přes den jen zřídka vzpomenu na mrtvou matku.

*

V zemi ukřižované se stavěly nové a nové kříže tam, kde se probudili hladoví a neteční. Lidé plakali u křížů a nosili jídlo těm, kteří neopouštěli nemocnice, rozhlas, noviny a televizi. Hlasatelé byli zarostlí, uštvaní, hlasatelky ztrácely rysy žen.

Továrny hlídali studenti a dělníci, školy dělníci a studenti. V armádě přestaly platit hodnosti, všichni společně byli zamčeni v kasárnách a dívali se bezmocně přes ploty a z oken.

Snad v té chvíli dospěli poručík Dub a kadet Biegler z Atlantického paktu k názoru, že bylo hrdou povinností vojínů této země, aby pod vedením svých důstojníků navázali bojový dotyk s nepřitelem a umírali pod bojovými zástavami s posledním šepotem na rtech: "Za vlast a Ameriku!"

*

Poslouchal jsem v noci rozhlas z ciziny, vášnivé protesty jedněch a vášnivé mlčení druhých. Měl jsem dojem, že pozornost upjatá k naší zemi omezila dokonce i reklamní

vyslání na sušenky a pivo v jiných zemích. Snad tomu tak bylo i z vrozeného taktu, protože armáda v ulicích stále žíznila a hladověla.....

*

Nad Golgotou vzešlo třetí ráno..... V noci vyměnili většinu vojenských sborů a vtáhli je do lesů, aby se napily vody a nasbíraly hub. Noví vojáci, kteří byli ještě dnešní noci v lesích, byli stejně neteční jako ti, které do lesů odvezli. Znovu je zaplavovali lidé a ptali se: "Proč jste přišli?!"

Nechali odpověď na děvce, která na stanici Vltava vysvětlovala, že chrání socialismus a že jsou naši bratři. A podle starého dobrého . receptu travičů studní nalévala koktejly s Dubčekem, kontarevolucí, K 231 a vatikánskými špehy.....

Prezident Svoboda odletěl s několika dalšími do Moskvy. Tam se měl setkat s pokopaným Dubčekem a ostatními, kteří byli do té doby vězněni v různých táborech sovětských přátel. Odletěl i Indra, aby všem vysvětlil, kdo armády vlastně pozval.

Měl jsem řadu telefonických rozhovorů o situaci a dvakrát jsme se sešli. A pak jsem v podvečer odjel do jižních Čech za maminkou.

*

Vlaky jezdily jen z obvodu Prahy a nepravidelně. Stál jsem u okna a díval se do polí, v nichž hlídali lidé, v jedné ruce kosu a ve druhé tranzistor. Tanky byly vyrovnané okolo rozbláčených lesních cest a vojáci sbírali plody a houby. Na všech nádražích jich bylo několik, mlčících, netečných, hladových, a okolo nich lidé s vlajkami a transparenty. Vojenská letadla a helikoptéry křížovaly oblohu a lidé hrozili nebi pěstí.

Všichni ve vlaku byli shlukli okolo rozhlasových přijímačů. Stokrát už stanice zmlkly a znovu se odkudsi hlásily. U Votic se vlak zastavil na trati a do hlášení tranzistorů se mísil z polí zpěv zástupu, který se u kapličky modlil k patronovi země České. Nad hlavou jim bzučela helikoptéra a nad ní mlčel Bůh.....

V Táboře na nádraží drželi francouzští studenti transparent: Neprojdou! a okolo byly francouzské a naše vlajky

*

Přijel jsem na nádraží. Tak tadyhle tenkrát stála, když jsem se vrátil. Říkala: Tak tě pěkně vítám, chlapče, tos tam byl dlouho, vid'? Ale to nic, teď už nám bude všem líp." A táta tenkrát neříkal nic, jen plakal a líbal mě.....

Zastavil jsem se, aby mě lidé kolem předešli v té tmě, protože jsem pro ni poprvé plakal, moc, a pak už jsem se jenom šklebil a šel jsem zadem, jako tenkrát, když jsem se vracel k ženě.

Přišel jsem k domku a otevřel mi bratr. Řekl jsem ve vratech: "Co tatínek?" "Nic," odpověděl, "dívá se."

Když jsem vešel, tatínek seděl u kamen, podíval se na mne a řekl: "To je dobře, že ta naše máma neví o tom, co se děje!" a neplakal, říkal mi, jak umřela v tom strašném dni, a že by býval rád umřel s ní, aby to taky neviděl..... A vůbec neplakal, ptal se mě, co se teď bude dít, a já se mu bál říci, že bude zle a že je opravdu dobré, že se maminka na to nemusí dívat. Mluvil jsem s ním o Bohu, o životě a smrti a on mě vždycky přerušil a zeptal se: "A co ty?" A pak jsem se oťrásl, protože povídal: "Jsou tu od mámy buchtý, napekla je, protože říkala, že tenhle tejden určitě přijedeš..... " Chtěl jsem, aby se přestěhoval k nám na sever, ale on řekl: "Kdepak, hochu, tam bych byl sám, ale tady budu s ní." A já vyšel ven a šklebil se do tmy.....

Chodíval vždycky brzy spát, ale teď nevnímал čas, seděli jsme dlouho do noci, vypravovali jsme a on to vždycky přerušil, aby znovu řekl: "A co ty?"

*

Ráno jsem se šel podívat k vratům, byl tam složený papírový pytlík od cukru a na něm bylo napsáno: "Rozvaž, Jaroslave, můžeš-li jít na hřbitov!"

Pak jsem poslouchal náš rozhlas a cizí děvku, která z koktejlu vytřepala Dubčeka, Kriegla, Smrkovského a ostatní, protože ti v té chvíli seděli s gangem, jenž vraždil hodné mámy, a ponechala v poháru jen nás. Čekal jsem, zdali se dostanou ze severu na pohřeb žena s dcerkou.

Přijely a měly rysy mužů.

Řekly mi: "Nechod' tam!" a já seděl za kůlnou a brečel, protože jsem se bál, že se tam asi bojím jít, a brečel jsem, že neuvídím na hřbitově maminku, až ji přivezou z nemocnice, a že ji už nikdy neuvídím..... A že jsem to s ní prohrál, protože už mi nikdy, nikdy neřekne, že je přece jenom raději, že jsem se jí tenkrát narodil já.....

Tatínek neplakal, plakali ti kolem něho, a řekl mi: "Vem si ňáký buchty a dej na sebe pozor!" A já jsem ho pohladil a šel jsem zadem lukami okolo celého města, okolo rybníka k hronovskému lesíku a odtud jsem se díval na hřbitov, kam ji odpoledne ponosou.

*

Šel jsem dál po ní cestou okolo tratě, brečel jsem. a bylo mi jedno, zdali mě někdo zabije, nebo ne. Vešel jsem do lesa a za pasekou stáli u stružky dva špinaví vojáci a obírali maliny. Zastavil jsem se a oni přestali trhat. Popošli proti mně, mluvili na mě a ukazovali rukama; ten větší držel v ruce maliny a druhou natáhl proti mému obličejí a přejel mi prstem po obou tvářích dolů a něco drmolil.

Porozuměl jsem pohybu a řekl jsem: "Mama," a roztrásla se mi brada. Něco říkal, ukazoval na sebe a já viděl, že se mu taky roztrásla brada, a ten druhý si rozpačitě utahoval opasek a díval se na balíček, který jsem držel v ruce.

Rozbalil jsem ho a podal dvě buchty tomu hladovému, co si utahoval opasek, dvě jsem dal tomu, co přestal brečet, a dvě jsem vstrčil zpátky. Vsypal mi do dlaně několik malin, které držel v hrsti, já je vzal a najednou jsem se chtěl, ubřečený, rvát a křičel jsem: "Vy zbabělci, vy stádo, rozmetejte už konečně ten váš gang!" Nerozuměli, dívali se, proč křičím, kývali a začali jíst buchty.

Otočil jsem se, vzpomněl jsem si na mámu, upustil maliny a zapálil si cigaretu.

Nastoupil jsem v Roudnici na lesní zastávce a jel k bratrance, kterého Rusové nezabili. Šel jsem kus pěšky a několikrát mě zastavili udření lidé, kteří hlídali lesy, v nichž se skrývala armáda: kdo jsem, kam jdu, kdo mě zná. V tom prvním jsem lhal, v ostatním jsem řekl pravdu. A v hodině, ve které mi pochovávali maminku, jsem klečel nad hrobem její sestry, která ztratila dva syny.....

*

Večer přijela žena s dcerkou a bratranec se ženou. Po pohřbu se lidem ulevuje. Jedli jsme a poslouchali v rozhlase a televizi bitvu o přežití jako nějaký film, který se nás netýká.

V pondělí jsme odjeli do Prahy. Rozloučil jsem se s oběma, usmíval jsem se a řekl jsem: "Nebojte se o mě, dobré to bude." Neotočil jsem se, když jsem odcházel, protože jsem cítil, že se za mnou dívají.....

46

Z Moskvy se dosud delegace nevrátila. Praha bouřila stejně jako jiná města; všichni cítili, že v Kremlu se hraje vabank o život. Nejspolehlivější informace v pondělí večer říkaly: jsme optimisté.

V úterý časně ráno jsem měl rozhovor. "Jsme optimisté." Několik hodin poté mi tentýž hlas řekl: "Tohle kolo bitvy je ztracené. Odpoledne bude vyhlášeno katastrofální komuniké. Odejdi, nejenom ve vlastním zájmu....." A večer jsem se měl dovědět kudy a jak, protože jsem neměl pas a hlas děvky štvál a štvál.

Delegace se vrátila z Moskvy. Před jednadvaceti lety prohlásil na témže letišti zahraniční ministr Masaryk, který byl později zavražděn, nebo spáchal sebevraždu: "Odjel jsem do Moskvy jako ministr suverénního státu a vracím se jako Stalinův pacholek...“

Nikdo nezaznamenal, co řekli po příletu oni. Vrátili se bílí, ztrhaní ve tvářích stejně tak jako ti, kteří je v ulicích, kostelích a polích bránili.

Před čtvrtou bylo vydáno komuniké. Dvě hodiny poté jsem projížděl Prahou na nádraží. Vlály černé prapory, plakali muži, protože ženy už nemohly, okolo sochy svatého Václava klečeli lidé i na chodníku, plakali vojáci i důstojníci - a já znovu odjížděl k jihu.

Vzlykali v polích strážcové s kosami a první lidé si kladli provazy na hrdla, aby tomu byl už jednou opravdu konec.

Ve vlaku se lidé dívali před sebe a mlčeli. Rozhlas hrál hymnu Kde domov můj..... a já se od něj vzdaloval. Zvonily umíráčky mámě a celé zemi a na polích, opuštěných lidmi, sbírali hladoví chtivě syrové brambory.

Dojel jsem v noci a spal několik desítek kroků od tatínka, ale nešel jsem k němu, protože bych mu musel říci pravdu.....

*

Druhý den před svítáním jsem prošel naposledy městem, kde jsem se narodil, a odjel jsem dále k jihu. Zastavil jsem se několik kilometrů od hranic do Rakouska. Po silnici jezdila auta s těmi, kteří měli pasy a prochali ze země. Vlaky na Vídeň byly ověšené lidmi.

Ve čtvrtek večer jsem čekal na toho, jenž mne v deset hodin večer převede přes hranice. V půl jedenácté jsem odešel a spal jinde. Ráno jsem se dověděl, že je třeba počkat do soboty v půl jedenácté.

"Tu je možná zrada," řekl jsem si a rozhodl jsem se, že musím přejít sám k ránu příštího dne, že riziko je menší, než když budu čekat.

K hranicím byly čtyři kilometry lesa. Pak vysoký plot a několik set metrů terénu k řece Lužnici, která od věků tvořila původní hranici, dokud šílenci nepostavili vysoké ploty.

Večer to vypadalo na déšť a já byl rád. Vyšel jsem před třetí hodinou a byla jasná obloha. Nemohl jsem jít po okraji lesa, protože silueta postavy se rýsovala na stříbrné rose. Říkal jsem si - půjdu opatrně, aby mi neušel žádný zvuk - ale slyšel jsem jenom bušit v uších krev.

Zapletl jsem se v lese a ztrácel čas. Překročil jsem lesní cestu, která značila první třetinu. Postupoval jsem pomalu dál, zřetelně už svítalo a já věděl, že přecházet za světla je zlé. V aktovce jsem měl dvacet cigaret, tranzistor a štípací kleště na plot.

Druhá třetina byla nekonečná. Zabočil jsem doleva a vzal si za cíl v ranním pološeru ulomený strom. Kráčet jsem k němu - kdosi tam stál, živý, s hlavou sehnutou a díval se na mě. Udělal jsem ještě krok dopředu a příští doprava.....

Vystřelí - nevystřelí?

Ulomený strom mě nechal projít, protože věděl, proč se dnes odchází ze země. Po několika metrech jsem nabral směr na vycházející slunce.

Bylo přesně pět hodin, díval jsem se z houštiny, jak se přede mnou táhne bílým pískem vysypaná silnice, uprostřed dva čtyřmetrové ploty čtyři metry od sebe, v předpolí svinuté ostnaté dráty. Odhadl jsem očima, že bych musel přestříhnout celkem šestnáct drátů - a zahodil jsem štípací kleště. Pak jsem se upnul ke sloupu přede mnou, na němž byl plot z ostnatých drátů přibitý - odhadl jsem, že hlídací věž je asi dvě stě metrů vpravo a vyběhl jsem k plotu. Svinuté dráty v předpolí mi rozryly kalhoty a holeně, doběhl jsem ke sloupu, uchopil ostnaté dráty a začal šplhat nahoru. Vůbec jsem necítil rány a krev. Dráty se vytrhávaly ze skob, vyšplhal jsem se nahoru, převalil se přes plot a rychle sestoupil dolů.

Přeběhl jsem čtyři metry k druhému, podíval se nahoru a uvědomil jsem si, že plot je nahoře klopený proti mně a že je nad mé síly se tam dostat. Ztratil jsem klid, popoběhl vpravo - a tam byl nějaký výstupek, nevím proč - a nevím, jak jsem se ocitl nad ním, a když jsem sahal po drátech, abych se převrátil na druhou stranu, křičel kdosi zprava z věže: "Stůj, Stůj!"

Zaštěkal samopal - a znovu - ale nic nesvištělo okolo mé hlavy.

Problesklo mi - nezabije tě, střílí jenom do vzduchu!

Dolů už jsem neslézal, ale seskočil - a zase: "Stůj!" a znovu rachot, bylo přede mnou jakési křoví, chtěl jsem do něho skočit, ale nemohl jsem, několikrát jsem upadl, nohy zradily; ale najednou jsem běžel křovím do rákosí. Napadlo mě: "Jestliže tě chce dostat, dostane tě, protože máš k řece dále než on a on je mladý!"

Napravo štěkal pes. Běžel jsem rákosím, nohy se bořily víc a více, už jsem je s obtížemi vytahoval, několikrát jsem upadl do bahna a vzpomněl jsem si, že už jednou jsem takhle chtěl utíkat před rakovinou..... Ozval se pes v místech, kde jsem přelézal..... Nechce tě dostat, to už by tu byl!

Najednou byly nohy ve vysoké trávě, očima jsem se přitáhl k několika borovicím a k břehu uzoučké Lužnice, mojí Lužnice, po níž se mi tolik stýskalo kdysi ve vězení.

Skočil jsem bez rozmyšlení dolů, do úzkého, rozbahněného koryta. Voda sahala po prsa a tlačila mě vlevo dolů - ježíšmarjá, snad se v tobě neutopím - sáhl jsem po nějakém drnu v bahnitém břehu na druhé straně a přitáhl se. Řekl jsem: "Nech mě tu ještě chvilinku odpočinout....." ale řeka se začala kolébat a mizela mi v mlze a já věděl, že i ona chce, abych už šel na ten druhý břeh, hned, nebo je konec..... vzepřel jsem se, přidržel nějakého kořenu a převalil se do cizí posečené louky.

Naproti z vesnice přiběhli dva lidé, chytili mě, vyděšení, za ruce, z kterých se valila krev, stejně tak jako z cárů na nohou. Šedočerný svět se točil a já zvracel a zvracel.....

Vedli mě pomalu k autu. říkal jsem si: "Nic, nic si odtamtud nenesesh....." a sbíral jsem beze slova z cárů na sobě stébla trávy, vlasy své mámy země, a vkládal do jediné kapsy, která mi zůstala.

*

Pak mě vezli pryč. Za mnou mlčela země Gama a v ní štěkal policejní pes.....

21. srpna 1970

.....Jednou se k Tobě, Vlasti, Živago vrátí. Tehdy se budou vracet i ti ostatní tuláci z pouští a měst. Bude zase jaro, jako tenkrát, když jsem se vracel poprvé, anebo tenkrát, když jsme se vraceli všichni doopravdy..... Nad skalkou i ve stepích pokvetou žluté narcisy, ulicemi se bude valit mládí a vpředu bude možná ten chytrý kamnář, kterého jsem potkal v Lucemburku, anebo ten bronzový student, s kterým jsme si povídali v Berkeley. Okna se nebudou třást a budou se sama dokořán otvírat.

Na náměstí bude veliká hliněná mísa a malíři, básníci a všichni moudří lidé budou do ní dávat myšlenky a zlato, aby od nikoho nemuseli nic chtít a děkovat. A všichni, staří i mladí, budou stavět zbrusu novou katedrálu. Nakonec před ní postaví kříž a na něm bude svět, ne proto, aby lidi strašili, ale aby jim připomenuli, jaké to bylo, než tu katedrálu začali stavět.

Až uslyšíme, že v ní duní Pátá symfonie pro všechny, vejdemo dovnitř, protože ten den budou korunovat Platóna-Krále. Sejmou mu z krku kompjútr a vrátí mu jeho hlavu. Bude mluvit biskup Očenášek, Marta a Garaudy a každý, kdo bude mít lidem co říci.

Pak spolu pojedeme na ten výlet, který jsem ti kdysi slíbil..... Poletíme daleko na východ a já vyhledám mezi staviteli chrámu ty dva, co jsem jim tenkrát dal máminy buchty, a vyřídíme jim pěkné pozdravení od zlomených stromů za řekou. Oni nám ukážou veliké muzeum a na něm bude docela malá cedulička:

Zde býval kdysi gang.

Dnes: Coca Cola a hot dogs.

Pak ten svět obletíme na druhou stranu a budeme se divit, jak se všude přenáravně staví. Přistaneme v jiné velmi veliké zemi, půjdeme do velikého města s bílým domem a vyhledáme docela malou místnost s pramaličkou ceduličkou:

Tady žil kdysi Pilát Pontský.

A pod ní bude připsán tužkou verš z lidové tvořivosti, protože to bude doba mládí a básníků a každý bude smět psát, o čem bude chtít.

Jó, žil a když byl mlád,
byl ideálem dam,
a každej ho měl rád,
a zrušil prohibici,
a nato začal pít,
a chyt se špatnejch kamarádů,
a musel s vlky výt,
a pořád si myl ruce,
a ztrácel přízeň dam,
a jednou k ránu padnul gang
a on sám zavřel krám !

Pirožky a boršč za rohem.

My řekneme, že teď je to jiné, že tohle jsme za našich mladejch let a svobody tisku na zeď ani nekreslili, ani nepsali, a půjdeme na ten boršč a řekneme: "Hallo, prosili bychom hodně hustej!"

Na zpáteční cestě se zastavíme v jiné docela malé zemi Gama, kde lidé nikdy nekradli zemi lidem a vyráběli ji z mořské vody. Koupím ti tam tulipány jako tenkrát..... a půjdeme s procesím mladých do poutního místa světa. Oni budou hrát na kytaru a my se postavíme proti králi tuláků a mrkneme na něj významně: "No, tys tomu dal! Vidíš ten svět naruby?" - Ty nejsi lakomá, položíš před něho ty tulipány a řekneme: "Děkujeme!" za to, že se smíme vracet oba..... Pak poletíme domů, protože i u nás tulipány pokvetou.

Pozdravíme se s Apačem, protože děti budou pomáhat u té katedrály, sedneme si na zahradu, ty přineseš láhev vína, Apač bude chroustat kostičku a já mu budu vypravovat předposlední kapitolu z Genesis, knihy dějin národů, a začnu třeba takhle:

"Byl jednou jeden svět, v něm vládnul policejní pes a kousal klauna král....."